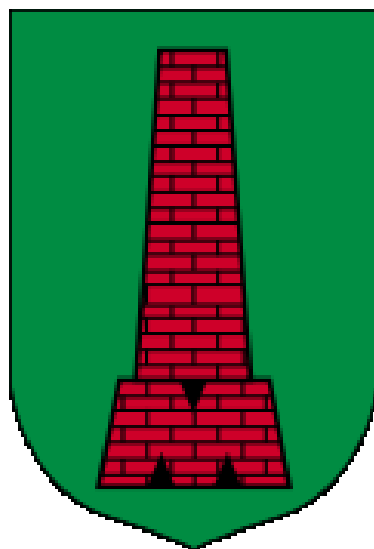

PLAN ROZWOJU LOKALNEGO
GMINY MOKRSKO
NA LATA 2008 – 2015

		Spis treści	
I.		Obszar i czas realizacji Planu Rozwoju Lokalnego	4
II.		Aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza na obszarze objętym wdrażaniem planu	6
	1.	Położenie, powierzchnia, ludność	6
		a. Położenie	6
		b. Powiązania komunikacyjne	8
		c. Ludność	9
		d. Środowisko przyrodnicze	12
		e. Historia gminy	15
		f. Turystyka	18
		g. Infrastruktura techniczna	24
		h. Identyfikacja problemów	25
	2.	Gospodarka	27
		a. Rolnictwo	27
		b. Działalność gospodarcza	30
		c. Identyfikacja problemów	38
	3.	Sfera społeczna	39
		a. Migracje	39
		b. Przyrost naturalny	40
		c. Infrastruktura edukacyjna	41
		d. Infrastruktura kulturalna i sportowa	42
		e. Pozostała infrastruktura	43
		f. Rynek pracy	44
		g. Poziom zamożności społeczeństwa	49
		h. Identyfikacja problemów	50

III.		Zadania polegające na poprawie sytuacji na danym obszarze	51
	1.	Celowość zadań planowanych do realizacji	51
	2.	Analiza SWOT dla Gminy Mokrsko	55
IV.		Realizacja zadań i projektów	61
V.		Powiązanie projektów z innymi działaniami realizowanymi na terenie gminy oraz województwa	79
	1.	Powiązanie z Narodowym Planem Rozwoju na lata 2007- 2013	79
	2.	Powiązanie z Narodową Strategią Spójności	80
	3.	Powiązanie z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Łódzkiego	81
	4.	Powiązanie ze Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego	81
VI.		Oczekiwane wskaźniki osiągnięć Planu Rozwoju Lokalnego	82
VII.		Plan finansowy	88
VIII.		System wdrażania	93
IX.		Sposoby monitorowania, oceny i komunikacji społecznej	94
	1.	Monitorowanie wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego	94
	2.	Narzędzia służące zbieraniu informacji zaproponowane w czasie opracowania Planu Rozwoju Lokalnego	96
	3.	Ocena i komunikacja społeczna	96
X.		Współpraca samorządu z organizacjami pozarządowymi	99
	1.	Uwarunkowania współpracy	99
	2.	Organizacje pozarządowe jako partner samorządu terytorialnego	101

I. Obszar i czas realizacji Planu Rozwoju Lokalnego

Plan Rozwoju Lokalnego to dokument, który przedstawia zintegrowane i kompleksowe działania będące realizacją strategii społeczno-gospodarczej Gminy Mokrsko na lata 2008 – 2015. Strategia ta jest definiowana jako **stan gotowości gminy do kreowania społecznych programów rozwoju i przyjmowania programów strukturalnych Unii Europejskiej**. Plan Rozwoju Lokalnego określa nie tylko ogólne cele (jak ma to miejsce przy tworzeniu strategii), lecz konkretne zadania, terminy ich realizacji oraz sposoby finansowania. Poszerza to możliwości inwestycyjne, umożliwia koncentrację inwestycji, a tym samym zwiększa szybkość ich realizacji, jednocześnie zmniejszając koszty.

Rezultaty i oddziaływania niektórych zadań, szczególnie tych rozpoczętych w latach 2010 - 2015 obejmą także następny okres programowania Unii Europejskiej.

Dokument jest spójny z następującymi rozporządzeniami:

- o Rozporządzeniem Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 roku ustanawiającym przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności,
- o Rozporządzeniem (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 roku w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego,
- o jak również - pod względem celów i priorytetów - z Narodowym Planem Rozwoju na lata 2007 - 2013, a także z Narodową Strategią Spójności, horyzontalnymi Programami Operacyjnymi oraz Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Łódzkiego.

Plan Rozwoju Lokalnego:

- o przedstawia sytuację społeczno-ekonomiczną Gminy Mokrsko,
- o diagnozuje najważniejsze problemy/bariery oraz szanse rozwoju gminy,
- o formułuje cele,
- o zawiera opis, szacunkowy koszt oraz przewidywany termin podjęcia działań zmierzających do osiągnięcia rozwoju społecznego i gospodarczego.

W Planie oszacowane zostały także spodziewane efekty planowanych interwencji i ich wpływ na przebieg procesów rozwojowych; wskazano kierunki zaangażowania środków funduszy strukturalnych oraz środków własnych gminy.

Plan Rozwoju Lokalnego dla Gminy Mokrsko na lata 2008 - 2015 będzie służył jako punkt odniesienia dla działań o charakterze rozwojowym, podejmowanych wyłącznie z zasobów środków własnych, jak również pozwoli określić wysokość interwencji z funduszy unijnych.

Metodologia opracowania Planu opiera się na zasadzie zrównoważonego rozwoju, jednakże poszczególne fazy jej wdrożenia uzależniono w głównej mierze od uwarunkowań lokalnych. Na tych filarach (zrównoważony rozwój, uwarunkowania lokalne) opierają się bowiem wszystkie innowacyjne strategie zrównoważonego rozwoju w krajach UE. Tworząc taki rodzaj strategii należy przede wszystkim założyć, iż *„gospodarka nie może rozwijać się kosztem ludzi i przyrody, a także przyroda nie może być ważniejsza niż człowiek i gospodarka”*.

Państwa członkowskie UE uważają, iż to dwa elementy – **społeczeństwo i środowisko naturalne**, podniesione do rangi równorzędnej z dominującą dotychczas w strategiach rozwoju Unii Europejskiej - **gospodarką**, utworzyły triadę trzech dominant strategii rozwoju, która zyskała miano strategii zrównoważonej. Przyjęcie takiej metodologii gwarantuje, iż jest ona nie tylko przeniesieniem na grunt Gminy Mokrsko obowiązującej w UE wizji planowania, ale jest ona również z nią kompatybilna.

Strategie bądź plany rozwoju mogą przyjmować różne formy w zależności od problemów, które chce się rozwiązać. Generalnie, dotyczą one różnych dziedzin życia społeczno-gospodarczego. Jest jednak cecha, która wyróżnia plany rozwoju lokalnego na tle innych strategii gospodarczych. Jest nią **lokalny punkt odniesienia** ograniczający się do określonej jednostki terytorialnego podziału kraju, będącej lokalnym, odrębnym systemem społecznym i gospodarczym. **W tym kontekście Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Mokrsko ma być nie tylko narzędziem polityki samorządu lokalnego umożliwiającym wspieranie procesów rozwojowych, lecz również wyrazem aspiracji społeczności gminy i woli osiągnięcia wspólnych celów.**

W przypadku planowania rozwoju lokalnego, powinien być to proces przebiegający dwukierunkowo: odgórny system wspierania realizacji celów strategii poprzez wsparcie finansowe, doradcze i specjalistyczne, udzielane przez określone instytucje i struktury zewnętrzne, ale także oddolny proces wspierania realizacji celów przez społeczności lokalne. Zatem projektowany w planie zrównoważony rozwój lokalny Gminy Mokrsko będzie możliwy tylko wówczas, gdy wokół wytyczonych dla niego kierunków uda się skupić szeroko rozumianą społeczność lokalną oraz uzyskać przychylność i akceptację struktur i instytucji nadrzędnych.

W zaproponowanym Planie Rozwoju Lokalnego respektowane są zatem zarówno potrzeby rozwoju gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy, polepszania warunków ekonomicznych i szeroko rozumianej jakości życia mieszkańców, jak również respektowanie filozofii działania wynikającej z koncepcji ekorozwoju. Praca nad budową Planu przebiegała zgodnie z podstawowymi zasadami planowania strategicznego, którego model w literaturze przedstawiany jest najczęściej w postaci cyklu: analiza - planowanie – wdrażanie - ocena, która w kolejnej fazie przyjmuje postać ewaluacji i korekty planów.

Zgodnie z tym modelem formułowanie Planu Rozwoju Lokalnego zostało poprzedzone identyfikacją problemów i oczekiwań. Przy pracach skorzystano z informacji o wszystkich aspektach funkcjonowania gminy, według danych dostępnych na okres opracowywania Planu Rozwoju Lokalnego.

II. Aktualna sytuacja społeczno – gospodarcza na obszarze objętym wdrażaniem Planu

1. Położenie, powierzchnia, ludność

a) Położenie

Gmina Mokrsko to gmina wiejska położona w województwie łódzkim, w południowej części powiatu wieluńskiego. W latach 1975-1998 gmina administracyjnie należała do województwa sieradzkiego. Siedzibą gminy jest miejscowość Mokrsko. Na gminę składa się 26 miejscowości skupionych w 12 sołectwach.

Położenie województwa łódzkiego

Gminy sąsiadujące z Gminą Mokrsko to:

- Pątnów – od wschodu (powiat wieluński),
- Wieluń – od północnego-wschodu (powiat wieluński),
- Skomlin – od zachodu (powiat wieluński),
- Praszka - od południa (województwo opolskie, powiat oleski).

Położenie powiatu wieluńskiego

Położenie gminy Mokrsko

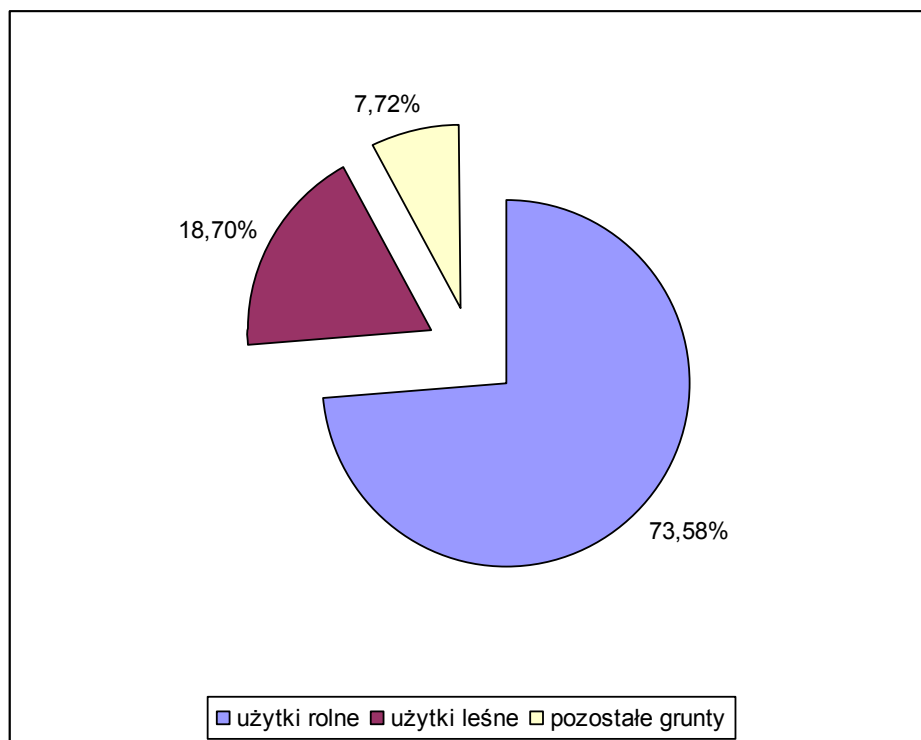
Sołectwa Gminy Mokrsko: Brzeziny, Chotów, Jasna Góra, Komorniki, Krzyworzeka (sołectwa: Krzyworzeka I i Krzyworzeka II), Maławki, Mokrsko (sołectwa: Mokrsko I i Mokrsko II), Motyl, Ożarów, Słupsko.

Gmina Mokrsko zajmuje obszar 7768 ha (78 km²), w tym:

- użytki rolne: 5716 ha - 73,58% powierzchni gminy,
- użytki leśne: 1452 ha – 18,70%,
- pozostałe grunty: 600 ha – 7,72%.

Gmina stanowi 8,38% powierzchni powiatu wieluńskiego.

Struktura powierzchni Gminy Mokrsko

Źródło: GUS

Gęstość zaludnienia w gminie wynosi 70,1 mieszk./km², w tym: 35,4 kobiet/km² i 34,7 mężczyzn/km².

b) Powiązania komunikacyjne

Dojazd do Mokrska i wybranych miejscowości na terenie gminy zapewnia regularna komunikacja lokalna PKS z Wielunia. Przez teren gminy nie przebiega niestety żadna droga krajowa. Wzdłuż niewielkiego fragmentu gminy przebiega natomiast droga wojewódzka nr 45.

Odległości od siedziby gminy do wybranych miejscowości są następujące:

- Wieluń – 10 km,
- Wieruszów – 24 km,
- Sieradz – 47 km,
- Łódź – 90 km,
- Częstochowa – 64 km,
- Wrocław – 96 km.

c) Ludność

Zasadniczy wpływ na kształt polityki społecznej w całym województwie łódzkim jak i w Gminie Mokrsko będą miały procesy demograficzne, które uwidoczniły się i nasiliły w ostatnich latach. Do tych procesów zaliczamy:

- zmieniony model rodziny (małodzieństwo rodzin, samotne rodzicielstwo),
- opóźnianie wieku zawierania małżeństw i rodzenia pierwszego dziecka,
- wzrost liczby jednoosobowych gospodarstw domowych,
- ujemny przyrost naturalny,
- malejąca dzietność,
- wzrost przeciętnej długości życia – do 78,9 dla kobiet i 70,5 dla mężczyzn,
- migracje wewnętrzne i zagraniczne.

Liczba ludności

Liczba mieszkańców Gminy Mokrsko w okresie od 2000 roku do 2006 roku przedstawiała się w następujący sposób.

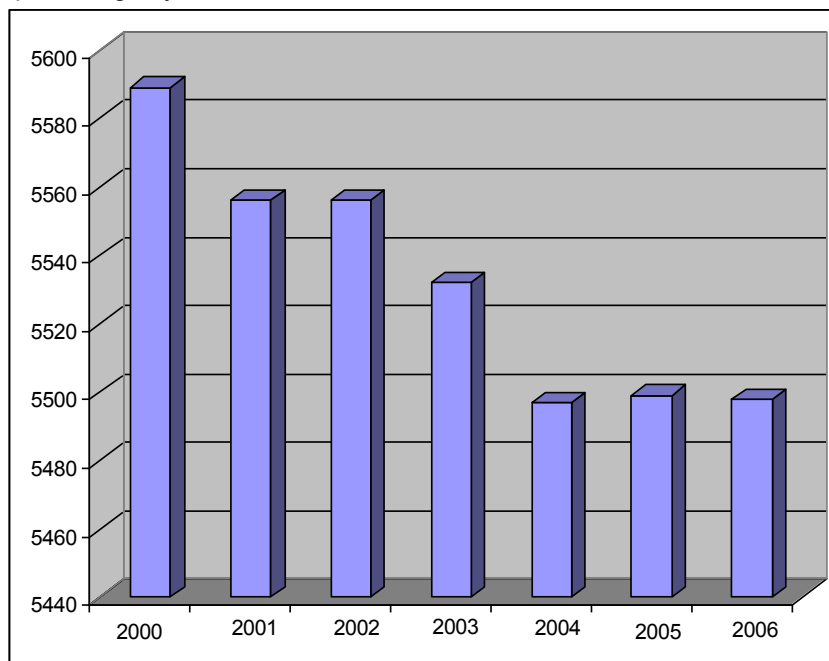
Stan ludności wg stałego miejsca zameldowania ogółem

Rok	Stan ludności		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
2000	5589	2776	2813
2001	5556	2765	2791
2002	5556	2755	2801
2003	5532	2741	2791
2004	5497	2725	2772
2005	5499	2712	2787
2006	5498	2720	2778

Źródło: GUS

Na przestrzeni lat 2000- 2006 liczba ludności w gminie zmniejszyła się o 91 osób. Stosunek liczby mężczyzn do kobiet waha się w granicach 50%.

Stan ludności w poszczególnych latach w Gminie Mokrsko

Źródło: GUS

Struktura ludności

W strukturze wieku ludności można wyróżnić trzy podstawowe kategorie, które są istotne z punktu widzenia rynku pracy i zasobów siły roboczej:

- ludność w wieku przedprodukcyjnym tj. w wieku od 0 do 17 lat,
- ludność w wieku produkcyjnym, w tym: kobiety od 18 do 59 lat, a mężczyźni od 18 do 64 lat,
- ludność w wieku poprodukcyjnym, w tym: kobiety od 60 lat i więcej, a mężczyźni od 65 lat i więcej.

Struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku w Gminie Mokrsko

Lata	2002	2003	2004	2005	2006
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	1322	1296	1253	1235	1217
Ludność w wieku produkcyjnym	3165	3186	3210	3222	3239
Ludność w wieku poprodukcyjnym	1006	989	989	988	979

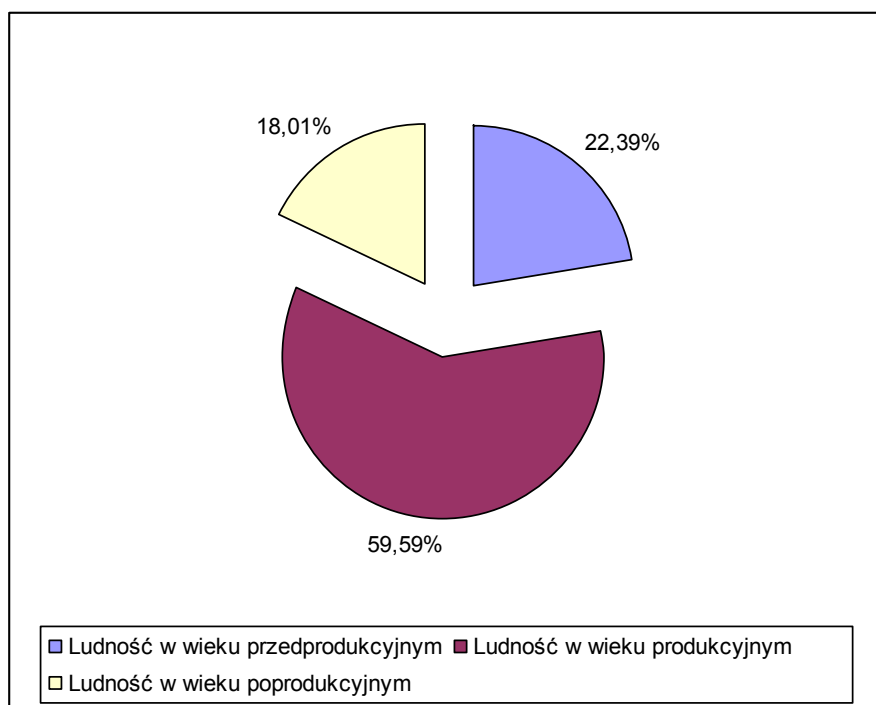
Źródło: GUS

Od roku 2002 do roku 2006 liczba ludności w wieku:

- przedprodukcyjnym - zmniejszyła się o 105 osób,
- produkcyjnym – wzrosła o 74 osoby,
- poprodukcyjnym – zmniejszyła się o 27 osób.

Jest to tendencja obserwowana w większości gmin na terenie Polski.

Struktura ludności w Gminie Mokrsko w 2006 roku

Źródło: GUS

Podobnie jak w poprzednich latach tak i w 2006 roku najliczniejszą grupą ludności w Gminie Mokrsko była grupa osób w wieku produkcyjnym – ok. 60% całej społeczności.

Zmniejszająca się liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym, generalnie postrzegana jako zjawisko negatywne, posiada również pozytywne aspekty, które dają możliwość wykorzystania istniejącej infrastruktury i bazy dydaktycznej prowadząc do rozwoju bogatej oferty edukacyjnej zarówno dla dzieci, które wymagają dodatkowej pomocy w nauce i chcą rozwijać swoje umiejętności jak również dla dorosłych, którzy stoją obecnie przed koniecznością udoskonalania swoich umiejętności poprzez kształcenie ustawiczne i szkolenia. Sytuacja taka może się stać szansą dla systemu edukacji, gdyż łatwiej będzie podjąć obowiązek kształcenia i opieki nad dziećmi przy mniejszej populacji.

Choć w Gminie Mokrsko obserwowany jest spadek ludności w wieku poprodukcyjnym to jednak wg danych Głównego Urzędu Statystycznego liczba osób w tym wieku w Polsce będzie przyrastać już w latach 2007- 2013. W kraju, liczba osób w wieku poprodukcyjnym w porównaniu z początkiem lat 90-

tych, wzrosła prawie o milion. Przyrost ten będzie powodował silną presję na system emerytalny (zapewnienie emerytur dla coraz liczniejszej populacji osób, które zakończyły aktywność zawodową) oraz na system opieki zdrowotnej (zapewnienie specjalistycznej opieki ludziom w podeszłym wieku przez geriatrów, gerontologów oraz rozwój usług opiekuńczych). Dlatego też jednym z obszarów zainteresowania gminy powinno być wspieranie aktywnej starości.

d) Środowisko przyrodnicze

Położenie fizyczno-geograficzne

Geograficznie gmina Mokrsko położona jest w pasie Nizin Środkowopolskich na styku Wyżyny Wieluńskiej i Wysoczyzny Wieruszowskiej. Sama wieś Mokrsko leży w zasięgu Wysoczyzny Wieruszowskiej. Wysoczyzna Wieruszowska jest falistą morenową, mało urozmaiconą przestrzenią o wysokościach względnych 5-10 m. Generalnie rzeźba terenu składa się z równiny zbudowanej z glin morenowych. Krajobraz gminy urozmaica pas pagórków ożarowskich wchodzących w skład wzniesień Wyżyny Wieluńskiej. Wspomniane pagórki ożarowskie obejmują obszar w rejonie wsi: Krzyworzeka, Ożarów, Zmyślona. Są one jednoznacznie dominantą krajobrazową, będąc wygodnymi punktami widokowymi, pozwalającymi na ogarnięcie wzrokiem, terenu niemal całej gminy. Ze względu na ważną rolę w krajobrazie objęte zostały ochroną w formie zespołu przyrodniczo krajobrazowego „Wzgórza Ożarowskie”.

Klimat

Na kształtowanie się środowiska przyrodniczego ogromny wpływ ma klimat lokalny. W gminie Mokrsko dominuje powietrze polarno - morskie i polarno - kontynentalne, wywołujące dużą dobową i roczną zmienność pogody.

Najczęściej występującymi kierunkami wiatrów są wiatr zachodni i południowo-zachodni. Stosunkowo duży udział mają też wiatry z kierunków wschodniego i południowo-wschodniego. Średnia roczna prędkość wiatru wynosi 2,9 m/s. Udział silnych wiatrów o prędkościach większych niż 10 m/s wynosi 4% w roku.

Z ruchami mas powietrza bezpośrednio wiąże się także zachmurzenie, które na interesującym nas terenie wynosi 6,6 stopnia przy średniej wartości dla Polski 6,4 (w skali 11-sto stopniowej).

Nasłonecznienie na interesującym nas terenie wynosi średnio w ciągu roku 4 – 4,2 godziny na dobę. Średnia roczna temperatura na terenie gminy wynosi 7,7 stopnia Celsjusza. Najzimniejszymi miesiącami w roku są styczeń oraz luty. Najcieplejszymi miesiącami są lipiec i sierpień. Okres wegetacyjny roślin wynosi 216 – 240 dni.

Niezwykle ważnymi elementami klimatu są wilgotność i opady. Wilgotność kształtuje się poziomie 80%, a średnia roczna opadów wynosi 606 mm.

Gleby

Bezpośredni związek z rodzajem podłoża mają typy i rodzaje gleb. W gminie Mokrsko, szczególnie w części północnej, przeważają gleby brunatne oraz tzw. przemyte (pseudobielicowe), natomiast w południowej gleby bielicowe oraz rdzawe. W klasyfikacji gleb przeważają te klasy IV, stanowiąc 62,5% ogółu gleb w gminie. Znaczny odsetek stanowią również gleby klas III i V.

Wody powierzchniowe

Gmina Mokrsko leży całkowicie w dorzeczu Warty, płynącej około 10 km na wschód od granic gminy. Przez obszar gminy przebiega dział wodny III rzędu, dzielący obszar gminy na dwie prawie równe części: północno-wschodnią należącą do zlewni rzeki Pyszna oraz południowo-zachodnią leżącą w zlewni rzeki Proсна. Obszar gminy nie jest przecięty większymi dopływami. Przez gminę przepływa uregulowany ciek zwany Kanałem Krzyworzyckim (północno-wschodnia część gminy). W południowej części gminy płyną cieki zwane Ożarką i Motylem, a w północnej części ciek zwany Olszyną. Ponadto występują cieki okresowe, a w południowej części pojawiają się tereny podmokłe. W gminie występują też wody stojące, które tworzą stawy w południowej części gminy i zbiornik wodny w Krzyworzece.

W gminie nie prowadzi się monitoringu stanu czystości wód powierzchniowych, ale obserwacje wskazują na zanieczyszczenie tych wód, głównie Kanału Krzyworzyckiego wpływającego do rzeki Pysznej, której stan czystości określany jest jako pozaklasowy.

Tereny zieleni

W gminie występuje kilka terenów zieleni urządzonej – parków i cmentarzy. Parki występują w Mokrsku, Ożarowie (zabytkowy), Komornikach i Chotowie. Za wyjątkiem parku w Ożarowie pozostałe są zaniedbane i wymagają pielęgnacji. Wszystkie parki wymagają ochrony i konserwacji. Cmentarze znajdują się w Mokrsku (katolicki i choleryczny), Krzyworzece (katolicki i choleryczny), Chotowie (katolicki i choleryczny), Ożarowie (katolicki i choleryczny) i Komornikach (katolicki i choleryczny).

Na terenie Gminy Mokrsko występują ponadto następujące formy ochrony prawnej (przyrodnicze):

- zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Wzgórza Ożarowskie”,
- 3 użytki ekologiczne znajdujące się w lasach państwowych Nadleśnictwa Wieluń,
- 18 pomników przyrody – pojedynczych drzew i grup drzew.

Lasy

Lasy w gminie zajmują około 20% powierzchni. Są to głównie lasy sosnowe z niewielką tylko domieszką dębu, brzozy, świerka oraz innych drzew. Porastają zwartym kompleksem południową część gminy, wchodząc w skład ciągnących się w stronę rzeki Warty, lasów które stanowią część Załęczańskiego Parku Krajobrazowego.

Drzewostan leśny to głównie drzewostan średniowiekowy czyli powyżej 40 lat. Duży odsetek lasów zajmują uprawy i młodniki. Stosunkowo niewiele zachowało się starodrzewu. Lasy mające charakter gospodarczy są poprzecinane licznymi kanałami i strumykami powodującymi lokalne zabagnienia z ciekawą szatą roślinności zielnej oraz bogatą fauną. W lasach w okolicach przysiółka Słoniny licznie występują niewielkie obszary o charakterze torfowiska niskiego z typową dla tych zbiorowisk roślinnością: kosaćcami żółtymi, wełnianką oraz licznymi gatunkami traw i turzyc.

Na terenach leśnych gminy zlokalizowane są również największe zbiorniki wodne: stawy w Ożarowie o łącznej powierzchni ok. 30 ha oraz zbiornik stanowiący zalane wyrobisko po wydobywanej glinie. Na wody powierzchniowe w gminie Mokrsko składają się rzeczki Ożarka, Olszyna oraz Kanał Krzyworzecki. Pierwsza jest dopływem Proсны natomiast dwie następne są częścią zlewni rzeki Pysznej. Występują też liczne kanały melioracyjne i sieć niewielkich stawków (pozostałości po dawnych zbiornikach wody p.poż. lub stawach zlokalizowanych w parkach podworskich).

Wspomniane parki dworskie występują w Mokrsku, Ożarowie, Komornikach oraz Chotowie. Stanowią one z jednej strony cenne przykłady i świadectwa dawnej sztuki ogrodowej, a z drugiej są we wsiach cennymi przyrodniczo terenami, zwykle jednymi z nielicznych skupisk zieleni wysokiej. Parki podworskie są również miejscem występowania pomników przyrody. Na terenie gminy możemy podziwiać pomniki przyrody ożywionej, które stanowią pojedyncze drzewa oraz grupy drzew w łącznej liczbie 18.

Z uwagi na duży stopień naturalności terenów gminy, w której nie brak lasów i urozmaicenia krajobrazu rolniczego w postaci wciąż jeszcze licznie występujących pojedynczych drzew, grup drzew oraz trzcinowisk i niewielkich zbiorników wodnych, bogaty jest świat zwierząt. Lasy gminy zasobne są w jelenie, dziki oraz sarny, ale zdarzają się również rarytasy przyrodnicze w postaci wędrujących łosi, choć trzeba przyznać, że spotkanie tych zwierząt na terenie lasów gminy Mokrsko zdarza się nader rzadko. Mniejsze ssaki są także licznymi mieszkańcami gminy. W lasach występują lisy, kuny leśne, borsuki, nad ożarowskimi stawami spotkać się można z wydrą, piżmakiem i innymi ssakami związanymi z wodą. Także tereny typowo rolnicze zapewniają atrakcje zwierzęce, bowiem nierzadko spotkać się można z łasicą, zającem, kuną domową, tchórzem. Oczywiście świat ssaków równie licznie reprezentują również gryzonie i ssaki owadożerne, z kretem i cieszącym się powszechną sympatią jeżem na czele.

W świecie kręgowców najliczniej reprezentowana jest gromada ptaków. Nie inaczej jest też na terenie gminy, gdzie poza pospolitymi, znanymi wszystkim ptakami, takimi jak wróble, sikory, drozdy, czy szpaki, spotykane są również ptaki rzadziej występujące. Z drapieżnych: jastrzębie, krogulce, myszołowy, błotniaki stawowe, pustułki oraz kobuzy. Licznie reprezentowane są krukowate. W niemal każdej wsi znajduje się jedno lub dwa gniazda bocianów – ptaków cieszących się, jak rzadko, które sympatią i przychylnością ludzi. Z ptaków wodnych częste są kaczki krzyżówki, łyśki, perkozy rdzawoszyje i dwuczube oraz licznie na przelotach występujące dzikie gęsi. Z ptaków brodzących często pojawiają się czaple siwe i białe, a na stawach ożarowskich gnieźdzą się bąki. Las wiosną i jesienią ożywiany jest głośnym trąbieniem żurawi, które lęgną się na leśnych torfowiskach w lasach

ożarówskich. Z sów z całą pewnością na terenie gminy występują puszczyki, pójdzki oraz płomykówki zamieszkujące budowle sakralne w gminie. Jako gniazdowe występują również dudki i zimorodki.

Nie brak jednak i typowych rarytasów przyrodniczych wśród awifauny występującej na terenie gminy Mokrsko. Do grupy tej należy zaliczyć lęgowe łabędzie krzykliwe. Para lęgąca się od 2004 roku w Ożarowie jest jedną z kilkunastu par tych ptaków w Polsce. Od 2006 roku regularnie pojawiają się orły bieliki, co może sugerować ich lęgi na terenie gminy bądź w lasach sąsiadujących z gminą Mokrsko. Przelotnie natomiast pojawiają się bociany czarne, rybołowy, kormorany i wiele innych.

O bogactwie awifauny może świadczyć choćby fakt, że na ponad 400 gatunków lęgowych w Polsce około 100 gatunków lęgowych występuje w gminie Mokrsko.

Również licznie reprezentowane są płazy i gady. Nie jest rzadkością spotkanie żmii zygzakowatej, padalca czy innej jaszczurki. Także z żabami, ropuchami oraz traszkami i salamandrami spotkać się można z łatwością.

Zbiorniki wodne zwykle są rybne. Jako ciekawostkę można podać fakt, iż w ożarowskiej gliniance w 1993 roku złowiony został rekordowy karp o masie 27 kilogramów, będący przez 10 lat oficjalnym rekordem wędkarskim tego gatunku ryb.

Bogactwo przyrodnicze to jedno z większych bogactw gminy, które staramy się zachować dla potomnych, chroniąc najcenniejsze zbiorowiska przyrodnicze i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. Największy chroniony obszar na terenie gminy Mokrsko to Zespół Przyrodniczo Krajobrazowy „Wzgórza Ożarowskie” o powierzchni ponad 628 ha. Na terenie lasów wchodzących w skład gminy zlokalizowane są ponadto 3 użytki ekologiczne obejmujące fragmenty lasu z lokalnymi mokradłami i torfowiskami.

Bogactwo przyrodniczo – krajobrazowe gminy Mokrsko powoduje, że jej tereny są niezwykle atrakcyjne pod względem turystyki przyrodniczej i agroturystyki nakierowanej na poznawanie kultury wsi, ale również czerpanie z bogactw lasu w postaci grzybów czy innych owoców leśnych oraz zapoznanie się z fauną i florą. Turysta w na tym terenie spotkać może zarówno równinę jak i wzgórza, łąki i lasy, mokradła, ale i spore zbiorniki wodne. Za każdym razem z charakterystycznymi zespołami roślinno - zwierzęcymi.

Przedstawiona powyżej charakterystyka środowiska przyrodniczego gminy pochodzi z folderu „Gmina Mokrsko” wydanego na zlecenie Wójta Gminy Mokrsko – Tomasza Kąckiego (tekst: Paweł Gwałt).

e) Historia gminy

Na obecnym terenie gminy pierwsze ślady bytności ludzi sięgają neolitu (4500 – 1800 lat p.n.e.), choć zapewne ludzie przebywali tu już dużo wcześniej, bowiem w pobliskich Marężach (dawniej teren gm. Mokrsko) odnaleziono paleolityczne narzędzia, których wiek szacuje się 12000 – 8200 lat p.n.e.

Pisane ślady dotyczące konkretnych miejscowości są jednak dużo późniejsze i sięgają średniowiecza. Wsie wchodzące w skład gminy były własnością książęcą, a niektóre prywatną. Pierwsza wzmianka o Mokrsku pochodzi z 1273 roku, kiedy to świadkiem dokumentu wystawionego 9 października w Ołoboku przez Konrada sołtysa z Łubnic jest Bertram Zydelman sołtys „de Mogre”. Sama nazwa Mokrsko odnosi się do terenu mokrego, zabagnionego. Mokrsko było własnością książęcą, a w następnych latach jego część przeszła w ręce szlacheckie.

Najstarszą jednak jak się zdaje, miejscowością gminy jest Słupsko wymienione przez papieża Innocentego IV w dokumencie z 1250 roku, w którym to papież zatwierdził posiadłości klasztoru NMP na Piasku we Wrocławiu. Nazwa miejscowości jednoznacznie związana jest ze słowem słup oznaczającym między innymi obronną wieżę graniczną.

Kolejną miejscowością ze względu na wiek jest Krzyworzeka pierwotnie nosząca nazwę Pniewo. Pierwsza wiadomość o Pniewie pochodzi z dokumentu księcia Bolesława Pobożnego wystawionego w Kaliszu 3 czerwca 1264 roku. W późniejszym czasie nazwa Pniewo (od pniaków, miejsc niewykarczowanych) została zmieniona na Krzyworzeka prawdopodobnie w nawiązaniu do strumyka który przez wieś przepływał. Jak wynika ze wspomnianego dokumentu Krzyworzeka była własnością książęcą.

Z kolei 6 lipca 1380 roku w dokumencie spisany w Wieluniu występuje Jakub z Chotowa. Nazwa miejscowości wywodzi się od osoby Chota, inaczej mówiąc Chotów to własność Chota, Chotka. Pierwsze wzmianki o Chotowie wskazują że był on wtedy już w rękach prywatnych.

Rok później 6 V 1381 roku w dokumencie wystawionym przez Władysława Opolczyka pojawia się Ożarów. Nazwa Ożarowa bierze się od słowa „żar”, „ożar” określającego miejsca po wypalanej puszczy. Ożarów był wtedy wsią książęcą, jednak później w niewyjaśnionych okolicznościach przechodzi w ręce szlacheckie.

Najpóźniejszą wzmiankę mamy o Komornikach, bowiem dopiero w dokumencie z 21 listopada 1409 roku występuje niejaki Tomek Komornicki. Sama nazwa Komornik wskazuje na dawną służebną rolę wsi. Powstawanie wsi służebnych wiąże się z organizacją państwa przez pierwszych Piastów. Tomek z Komornik vel Komornicki jest równocześnie pierwszym znanym właścicielem Komornik.

Cały obszar dzisiejszej gminy Mokrsko od zawsze wchodził w skład historycznej ziemi wieluńskiej zwanej początkowo od kasztelani w Rudzie ziemią rudzką.

W okresie rozbicia dzielnicowego ziemia rudzka, a z nią i tereny naszej gminy weszły w skład dzielnic senioralnej, a o terytoria te toczyły się walki pomiędzy książętami wielkopolskimi i śląskimi.

W okresie staropolskim Mokrsko jako królewszczyzna było siedzibą starostwa niegrodowego. Starostwem takim zarządzał dożywotni starosta, który otrzymywał je zwykle jako nagrodę z rąk władcy.

Mokrsko w wieku XVIII stało się sławne za sprawą właściciela jego części - Stanisława Kożuchowskiego, cześnika wieluńskiego, który we własnej drukarni w Mokrsku wydał w 1732 roku dzieło „*Constytycye, statuta y przywileje koronne y W.X.Lit. na wolnych seymach od roku pańskiego*”

1550 aż do roku 1726 uchwalone”. Dzieło to w szkołach pijarskich było podręcznikiem do nauczania dziejów Polski.

Po zaborach całość wieluńskiego w tym i obecne tereny gminy Mokrsko znalazły się pod panowaniem pruskim, stanowiąc część powiatu wieluńskiego.

W czasach Księstwa Warszawskiego Mokrsko było tzw. Ekonomia narodowa i składało się z 6 wsi i 7 folwarków, licząc łącznie 3022 ludzi.

W okresie Królestwa Polskiego obszar dzisiejszej gminy Mokrsko znalazł się w powiecie i obwodzie wieluńskim wchodzącym w skład województwa kaliskiego. Gminą mogła być wtedy każda wieś licząca nie mniej niż dziesięć dymów lub kilka wsi należących do jednego właściciela. Jediną gminą na terenie tej dzisiejszej była gmina wiejska – Mokrsko. Na czele gminy stał właściciel piastujący nieodpłatnie funkcję wójta. Wieś Mokrsko było wtedy jedną z największych wsi w wieluńskim.

Ukazem carskim z 2 marca 1864 roku określono nowe zasady funkcjonowania gmin w Królestwie Polskim. Na jego podstawie powstały gminy złożone z kilku lub kilkunastu gromad. Na czele gminy stał wójt, a sam urząd gminy został wyprowadzony z dworu i mieścił się w wynajętym budynku. Gmina Mokrsko w tym czasie składała się z 23 gromad.

W okresie I wojny światowej tereny gminy były pod okupacją niemiecką. W tym czasie wybudowano linię kolei wąskotorowej, łączącą Wieluń z Praszka. Kolejka ta zwana popularnie ciuchcią funkcjonowała do 1987 roku. Kolejka przez wiele lat była ważnym szlakiem komunikacyjnym dla gminy, zarówno w zakresie przewozów pasażerskich jak i towarowych. Dziś po linii kolejowej została droga, biegnąca po jej dawnej trasie i część urządzeń stacyjnych, będących dziś atrakcjami turystycznymi.

Po odzyskaniu niepodległości gmina obejmowała swym zasięgiem te same obszary jakie wchodziły w jej skład w okresie zaborów. W roku 1921 w skład gminy Mokrsko wchodziły następujące wsie sołeckie: Chotów, Konstantinówka (obecnie część Krzyworzeki), Krzyworzeka, Mokrsko, Mokrsko Majorat, Słupsko, Wichernik, Wróblew i Zbęk.

W tym czasie utrzymywał się nienaturalny kształt gminy, bowiem część obszaru gminy Skomlin z Ożarowem stanowiła enklawę na terytorium gminy Mokrsko.

W okresie okupacji tereny gminy wcielone zostały do Rzeszy Niemieckiej, należąc do tzw. Kraju Warty. Niemcy pozostawili teren gminy bez zmian, jednak zlikwidowali jej samorząd. Na czele gminy stał wtedy komisarz urzędowy mianowany przez powiatowe władze NSDAP.

Po wyzwoleniu odbudowano administracje wg wzorów sprzed 1939 roku. Gmina w 1948 roku liczyła 6825 ha, było 1649 gospodarstw i zamieszkiwało ją 6050 osób.

Istotne zmiany nastąpiły w roku 1954, kiedy to zniesiono gminy, zastępując je Gromadzkimi Radami Narodowymi, które miały być najmniejszą jednostką administracyjną. Na obszarze gminy Mokrsko powstały Gminne Rady Narodowe w Chotowie, Krzyworzece, Komornikach, Mokrsku, Ożarowie i Wróblewie.

Od 1 stycznia 1973 roku po kolejnej reformie administracyjnej przywrócono gminy i gmina Mokrsko zyskała swój obecny kształt, jednak kompetencje gminy były bardzo mocno ograniczone. Na jej czele stał naczelnik jako jednoosobowy organ administracji państwowej.

Dopiero po zmianach ustrojowych w roku 1989 roku odrodził się samorząd gminny z urzędem wójta na czele. Dziś, po kilkunastu latach, samorzady okrzepły i coraz lepiej realizują swe zadania.

Gmina Mokrsko liczy sobie ponad 140 lat, stanowi tym samym trwałe ogniwo podziału administracyjnego kraju. Od zawsze związana z wieluńską wspólnotą terytorialną, kulturową i kościelną, jaką była początkowo kasztelania rudzka, ziemia wieluńska, księstwo wieluńskie i powiat wieluński.

Powyżej przedstawiona historia gminy pochodzi z folderu „Gmina Mokrsko” wydanego na zlecenie Wójta Gminy Mokrsko – Tomasza Kąckiego (tekst: Paweł Gwałt).

f) Turystyka

W gminie funkcjonuje punkt informacji turystycznej zlokalizowany w Gminnej Bibliotece Publicznej w Mokrsku.

Przez gminę przebiegają dwa szlaki rowerowe:

- Ożarów - Skomlin - Mokrsko – Ożarów (szlak zielony o długości ok. 36 km),
- Wieluń - Ożarów – Wieluń (szlak zielony o długości ok. 30 km).

Na terenie gminy warto zobaczyć:

- romański kościół w Krzyworzece ze szczególnie cenną XIII-wieczną dzwonnica wzniesioną z kamienia polnego,
- modrzewiowy dwór alkierzowy z 1757 roku - siedziba Muzeum Wnętrz Dworskich w Ożarowie,
- wiatrak w Kocilewie,
- późnogotycki kościół murowany z 1626 roku w Mokrsku,
- zespół dworski w Mokrsku,
- późnorennesansowy kościół murowany z 1616 roku w Chotowie,
- kościół p.w. Narodzenia NMP z 1631 roku w Komornikach,
- kościół p.w. św. Marii Magdaleny w Ożarowie,
- młyn w Ożarowie.

Zabytki architektury w gminie

Miejscowość	Zabytek	Nr rej.
Chotów	kościół parafialny	112/A
Chotów	wyposażenie kościoła	B/24/305-309/; B/210/2678/
Komorniki	kościół parafialny	121/A
Komorniki	wyposażenie kościoła	B/52/678-686/; B/56/731-736/
Krzyworzeka	kościół parafialny	129/A
Krzyworzeka	dzwonnica	130/A
Krzyworzeka	wyposażenie kościoła	B/49/654-657/; B/215/2684/
Mokrsko	kościół parafialny	139/A
Mokrsko	wyposażenie kościoła	B/83/894-895/; B/147/1718-1729/; 213/2682/
Ożarów	dwór	147/A
Ożarów	założenie dworsko-parkowe	413/A
Kocilew	wiatrak	337/A

www.powiat.wielun.pl

Kościół w Krzyworzece

Kościół p.w. św. Piotra i Pawła zbudowano w 1264 roku z fundacji księcia Bolesława Pobożnego. Wpisano go do rejestru zabytków 30 grudnia 1967 roku. Jest to budowla pierwotnie romańska z kamienia polnego, nadbudowana cegłą, przebudowana w XVIII – XIX wieku, otynkowana. Świątynię wzniesiono na rzucie prostokąta, z węższym prezbiterium zamkniętym prostą ścianą, w której znajduje się romańskie okno o czworolistnym wykroju. Kościół nosi cechy budowli obronnej (frontowa ściana kościoła).

Kościół w Krzyworzece

Okazały siedemnastowieczny ołtarz główny, sprowadzono w 1900 roku z kościoła parafialnego w Kole. W centralnym jego miejscu ulokowano rzeźbę ukrzyżowanego Chrystusa. Na tej samej wysokości stoją cztery kolumny ozdobione piękną snycerką. Między nimi umieszczone są figury św. Piotra i św. Pawła. Ołtarze boczne pochodzą z połowy XVIII wieku. Kościół był w ciągu swej historii wielokrotnie remontowany, odnawiany i rozbudowany. Należy do najcenniejszych zabytków sakralnych całego województwa łódzkiego.

Duże zainteresowanie wzbudza stojąca nieopodal kościoła, wzniesiona z kamienia polnego, nie tynkowana dzwonnica, przykryta kopułowym dachem, która uważana jest za obiekt współczesny kościołowi. Według miejscowej tradycji w niej miał się ukrywać Władysław Łokietek, ścigany przez Krzyżaków. Również dzwonnica nosi wybitne cechy budowli obronnej.

Dzwonnica romańska

Kościół w Chotowie

Kościół w Chotowie

Murowany kościół parafialny p.w. św. Marcina w Chotowie wzniesiony został w 1616 roku, w stylu późnego renesansu. We wnętrzu świątyni zachowały się oryginalne sklepienia: w nawie kolebkowe z lunetami, a w zakrystii kolebkowo - krzyżowe. Z wyposażenia kościoła na szczególną uwagę zasługuje portret trumienny przedstawiający prawdopodobnie fundatora świątyni oraz drewniana Pieta z początku XVII stulecia. Ołtarz zdobi obraz Matki Boskiej Częstochowskiej - w górnej jego części umieszczono Pietę oraz dwa aniołki. Kościół wpisano do rejestru zabytków 30 grudnia 1967 roku.

Zespół dworski w Mokrsku z przełomu XVIII i XIX wieku

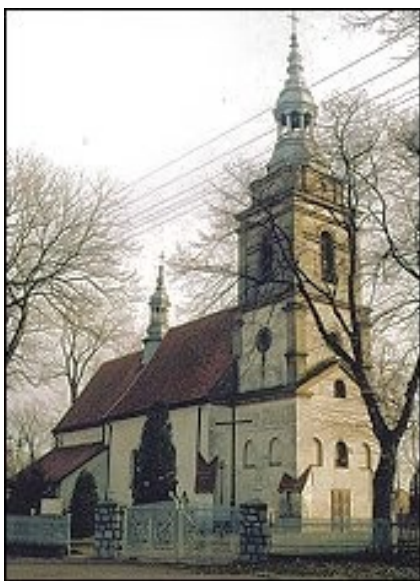
Na zespół dworsko - parkowy w Mokrsku składa się murowany dwór oraz park z okazami pomnikowych drzew. W parku znajdują się stawy rybne z niewielką wysepką na której dawniej znajdował się dwór. Z badań archeologicznych wiadomo, że był to obiekt drewniany, podmurowany i podpiwniczony. Prawdopodobnie został wzniesiony za sprawą rodu Wieruszów. Dwór funkcjonował od połowy XVII do przełomu XVIII i XIX wieku.

Zespół dworski

Kościół w Mokrsku

Kościół p.w. Św. Stanisława BM w Mokrsku wpisano do rejestru zabytków 30 grudnia 1967. Kościół wzniesiony był przed 1520 rokiem z fundacji Jana i Anny Potockich, właścicieli części Mokrska i Słupska. W 1626 roku A. Kożuchowski, sędzia grodzki krakowski, przyczynił się do rozbudowy kościoła. Część drewnianą nawy zastąpiono wówczas murem ceglanym. Poza tym sklepienie w prezbiterium wzbogacono dekoracją sztukatorską. Kolejne powiększenie świątyni nastąpiło w końcu XVIII wieku i związane było z dobudową od strony zachodniej wieży o charakterze barokowym, zwieńczonej hełmem z latarnią. Kościół posiada przypory oraz półkolistą zakończoną okna. Prezbiterium zamknięto prostą ścianą z oknami.

Kościół w Mokrsku

Późnobarokowe ołtarze i ambona z bogatą snycerką znajdujące się w kościele pochodzą z II połowy XVIII wieku. Szczególną uwagę przykuwa ołtarz główny z obrazem św. Józefa. Z obu stron ołtarza wyeksponowane są okazałe dwie rzeźby, przedstawiające aniołów: Gabriela Archanioła i św. Michała przebijającego włócznią smoka. W lewym bocznym ołtarzu umieszczony jest obraz "NMP Niepokalanie Poczęta". Ołtarz zwieńczony jest rzeźbą przedstawiającą Stwórcę siedzącego na globie ziemskim.

Kościół w Komornikach

Murowany kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Komornikach został wzniesiony w 1631 roku. Świątynia ta posiada sklepienia kolebkowe z lunetami, pokryte późnorenesansową dekoracją stiukową. Z wyposażenia kościoła na szczególną uwagę zasługuje ołtarz główny oraz dwa ołtarze boczne, pochodzące z XVII stulecia.

Modrzewiowy dwór alkierzowy w Ożarowie

Drewniany, modrzewiowy dwór w Ożarowie z narożnymi alkierzami, wzniesiony został w 1757 roku przez ówczesnego kasztelana wieluńskiego Władysława Bartochowskiego, w stylu barokowym. W latach 1977 - 80 dwór zrekonstruowano. Obecnie mieści się w nim Muzeum Wnętrz Dworskich. Najcenniejszymi eksponatami w zbiorach muzeum są: kolekcja portretów szlachty wieluńskiej, meble z XVIII wieku oraz pasy kontuszowe, porcelana miśnieńska i srebra z XVIII wieku. Do zwiedzania udostępnione są pokoje reprezentacyjne - salon, gabinet myśliwski oraz sypialnia, buduar pani domu, pokój panieński, gabinet oraz sala jadalna. Dwór otoczony jest parkiem krajobrazowym, w którym znajdują się zabytkowe drzewa - pomniki przyrody.

Modrzewiowy dwór alkierzowy w Ożarowie

Muzeum w Ożarowie organizuje wystawy czasowe, liczne imprezy dla młodzieży oraz cieszące się dużym powodzeniem kameralne koncerty muzyczne. Przy Muzeum działa Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Wnętrz Dworskich w Ożarowie, skupiające działaczy społecznych.

Kościół w Ożarowie

Kościół w Ożarowie

Kościół p.w. św. Marii Magdaleny w Ożarowie jest kolejną, trzecią świątynią w tej miejscowości. Dwa poprzednie drewniane kościoły spłonęły. Budowę nowego kościoła rozpoczęto w 1930 roku. Rok później możliwe było wzniesienie murów do wysokości 4 metrów. Prace budowlane kontynuowano w 1938 roku. Po przerwie okupacyjnej, jeszcze w niewykończonym kościele, od 2 lutego 1945 roku rozpoczęto sprawowanie liturgii. We wnętrzu ożarowskiej świątyni znajdują się historyczne pamiątki. Ołtarz główny z XIX wieku, z okazałymi kolumnami, posiada współczesny obraz nawiązujący do wezwania kościoła – przedstawia Marię Magdalenę i Jezusa.

Młyn w Ożarowie

Młyn wybudował w 1909 roku Tomasz Fertala. Odziedziczyli go po nim jego synowie: Andrzej, Piotr i Władysław. Później stał się własnością państwową. Produkowano w nim: żyto, kaszę, mąkę, a nawet mannę. W między czasie był remontowany. Został zamknięty w 2000 roku.

Młyn w Ożarowie

Wiatrak w Kocilewie

Wiatrak w Kocilewie

Wiatrak w Kocilewie wybudowany został w roku 1914. Po roku 1945 wiatrak prowadził Henryk Kowalski. W roku 1960 decyzją Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi Henrykowi Kowalskiemu zabroniono przemiału zboża na mąkę. Zamknięty wiatrak od tej pory służy jedynie jako budynek magazynowy. Nieużywany młyn popadał w coraz większą ruinę. W 1996 roku z inicjatywy Muzeum w Ożarowie oraz działającego przy nim Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Wnętrz Dworskich rozpoczęto działania mające na celu uratowanie wiatraka. Zrekonstruowany wiatrak jest udostępniony do zwiedzania oraz spełnia funkcje dydaktyczne.

g) Infrastruktura techniczna

Układ drogowy

Drogi gminne w Gminie Mokrsko

Drogi	2004
O twardej nawierzchni	29 km
O twardej nawierzchni ulepszonej	4 km
O nawierzchni gruntowej	7 km
Długość dróg gminnych	36 km

Źródło: GUS

Gmina Mokrsko posiada 36 km dróg gminnych. 80,55% dróg gminnych posiada nawierzchnię twardą a 19,45% jedynie gruntową.

Ponadto Gmina Mokrsko posiada drogi dojazdowe do gruntów leśnych, osiedli mieszkaniowych oraz zakładów pracy, które są w większości drogami gruntowymi.

Sieć wodociągowa

Sieć wodociągowa w Gminie Mokrsko w 2006 roku

Długość czynnej sieci (km)	Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych	Woda dostarczona gospodarstwom domowym (dam ³)
91,1	1303	116,0

Źródło: GUS

Gmina Mokrsko posiada dobrze rozwiniętą infrastrukturę wodociągową. Gmina jest zwodociągowana w 99%. Na terenie gminy znajdują się dwa ujęcia wody – dwie stacje uzdatniania wody w miejscowościach Mokrsko i Ożarów, które zaopatrują w wodę także gospodarstwa z gmin ościennych.

Sieć kanalizacyjna

Porównując długość sieci wodociągowej na terenie gminy z długością sieci kanalizacji sanitarnej należy stwierdzić, iż istnieje znaczna dysproporcja w długościach tych sieci. Świadczy to o pilnych

potrzebach budowy i rozbudowy systemów kanalizacyjnych w gminie. Z sieci kanalizacyjnej korzysta tylko ok. 7% mieszkańców gminy.

Sieć kanalizacyjna w Gminie Mokrsko w 2006 roku

Długość czynnej sieci (km)	Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych	Ludność korzystająca z sieci	Ścieki odprowadzone (dam ³)
4,9	89	362	64,3

Źródło: GUS

Gmina posiada biologiczną oczyszczalnię ścieków z podwyższonym usuwaniem miogenów w Mokrsku. W 2006 roku odprowadzono i oczyszczono 64,3 dam³ ścieków.

Gospodarka odpadami

Odpady komunalne zebrane w 2005 roku w Gminie Mokrsko

Odpady ogółem zebrane w ciągu roku (w tonach)	Z gospodarstw domowych (w tonach)	Odpady zdeponowane na składowiskach w % zebranych
557,6	557,6	100,0

Źródło: GUS

h) Identyfikacja problemów

Analiza A - B - C

W analizie ABC, eksperci wyłonili elementy istotne dla rozwoju Gminy Mokrsko, które mają odniesienie w rzeczywistości i stanowią punkt wyjścia dla określenia dalszych działań strategicznych. Należy odnotować, że zarówno Atuty, Bariery i to, co Ciekawe są tymi składowymi raportu, na które realizatorzy strategii mają realny wpływ. Stąd więc brak w analizie ABC takich szans czy zagrożeń, które wynikają z ogólnej sytuacji gospodarczej, prawnej czy finansowej kraju – sytuacji, na którą władze samorządowe, środowiska społeczne czy przedsiębiorcy nie mają niemal żadnego wpływu. Nie znaczy to wcale, że analiza nie uwzględnia okoliczności, w jakich strategia będzie realizowana. Te odniesienia znajdujemy w analizie SWOT znajdującej się w dalszej części opracowania.

Atuty rozwojowe

- Niski poziom zanieczyszczenia środowiska,

- Dobrze rozwinięta infrastruktura wodociągowa,
- Liczne zabytki,
- Rozpoczęty proces kanalizowania gminy,
- Interesujące zespoły przyrodnicze.

Bariery rozwojowe

- Słabo rozwinięta sieć kanalizacyjna,
- Zbyt mało terenów przeznaczonych do rozwoju przedsiębiorczości,
- Brak drogi krajowej.

To, co Ciekawe

- Ciekawe, jak na rozwój gminy wpłynąłby rozwój turystyki (agroturystyki)?

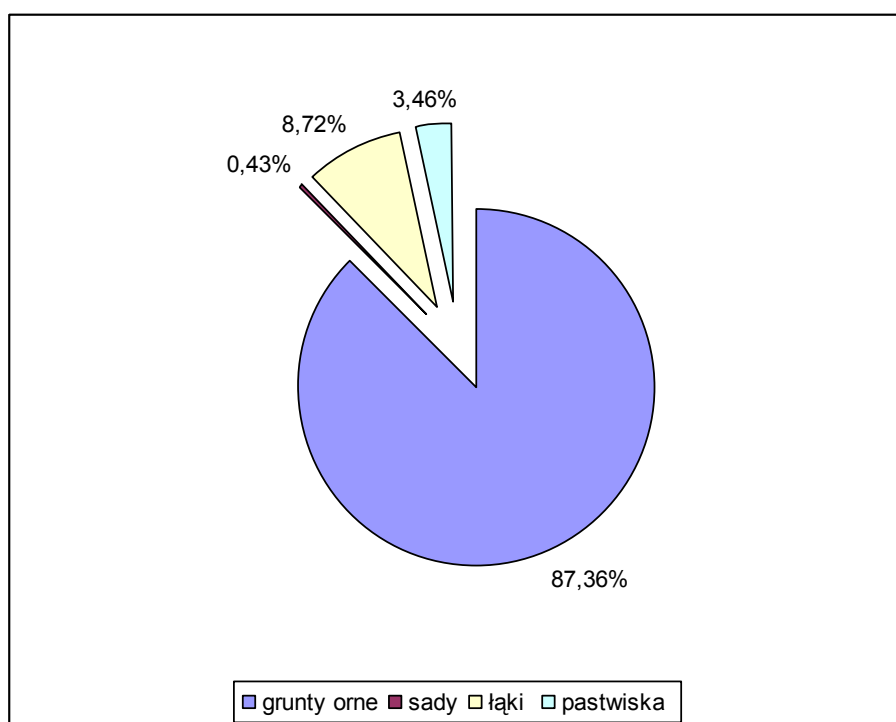
2. Gospodarka

a) Rolnictwo

Gmina Mokrsko jest gminą typowo rolniczą. Użytki rolne stanowią 73,58% ogólnego obszaru gminy-
wnoszą 5715 ha. Struktura użytków rolnych w gminie w 2005 roku przedstawiała się następująco:

- grunty orne – 4994 ha,
- sady – 25 ha,
- łąki – 499 ha,
- pastwiska – 198 ha.

Struktura użytków rolnych w Gminie Mokrsko w 2005 roku

Źródło: GUS

Gospodarstwa rolne w Gminie Mokrsko w 2002 roku

Gospodarstwo	Liczba
Rolne	1.112
Indywidualne	1.110
Indywidualne powyżej 1 ha użytków rolnych	856

Źródło: GUS

Prawie wszystkie gospodarstwa rolne w gminie to gospodarstwa indywidualne. Najwięcej jest w gminie gospodarstw rolnych o powierzchni od 2 ha do 5 ha – stanowią one ok. 29% wszystkich gospodarstw. Gospodarstwa o powierzchni do 1 ha stanowią ok. 22% wszystkich gospodarstw, a

gospodarstwa o powierzchni od 1 do 2 ha – ok. 15%. W gminie dominują więc gospodarstwa małe. Brak jest gospodarstw dużych o powierzchni powyżej 50 ha.

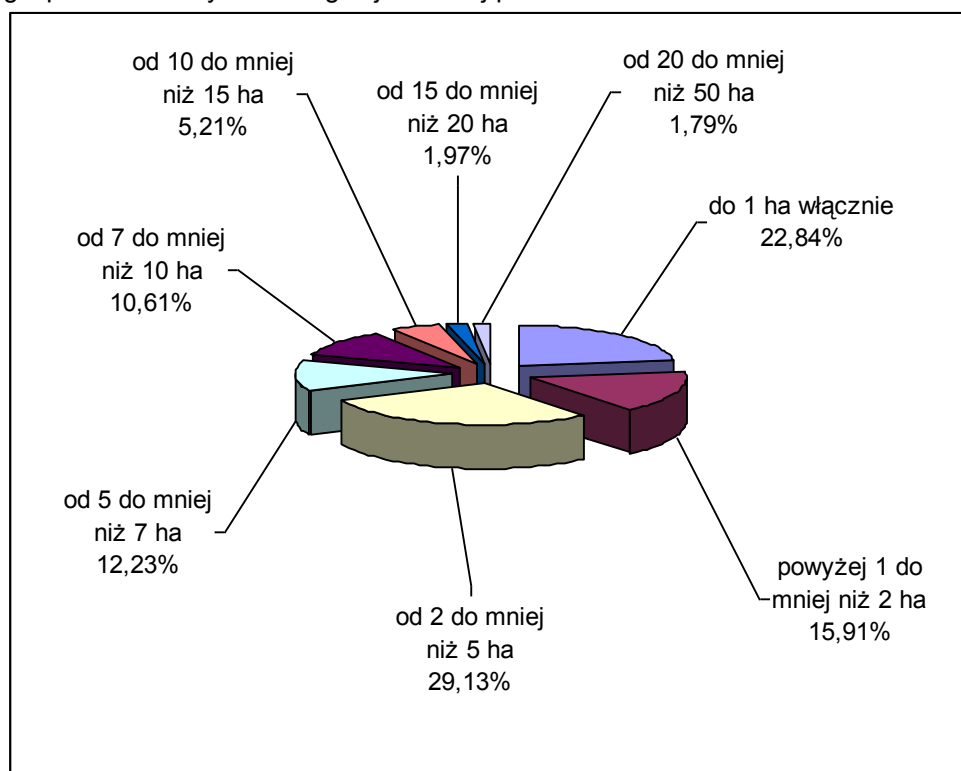
Liczba gospodarstw rolnych na terenie gminy wg stanu na rok 2002

Grupa użytków rolnych	Ilość gospodarstw	%
do 1 ha włącznie	254	22,84
powyżej 1 do mniej niż 2 ha	177	15,91
od 2 do mniej niż 5 ha	324	29,13
od 5 do mniej niż 7 ha	136	12,23
od 7 do mniej niż 10 ha	118	10,61
od 10 do mniej niż 15 ha	58	5,21
od 15 do mniej niż 20 ha	22	1,97
od 20 do mniej niż 50 ha	20	1,79
powyżej 50 ha	0	-

Źródło: GUS

W gospodarstwach o małym areale opłacalność produkcji jest zbyt niska i rolników nie stać na to by stosować nowoczesne technologie.

Struktura gospodarstw rolnych według zajmowanej powierzchni w 2002 roku

Źródło: GUS

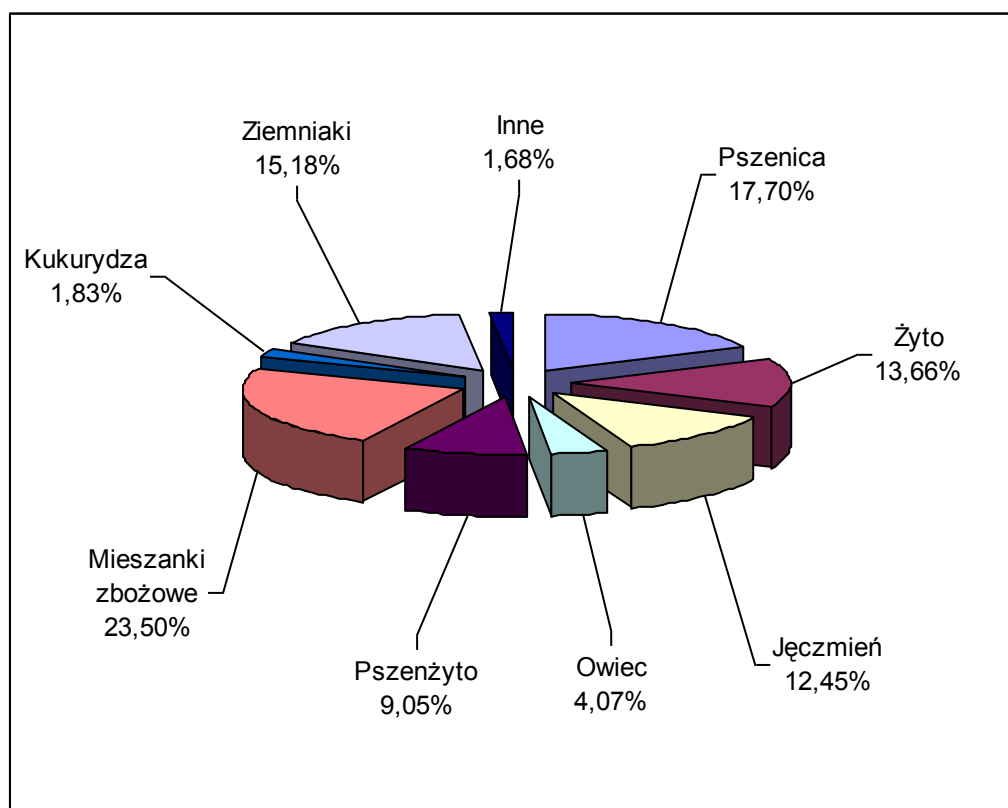
Uprawy rolne w Gminie Mokrsko w 2002 roku

Uprawa	Powierzchnia [ar]
Pszenica	78314
Żyto	60408
Jęczmień	55058
Owiec	18011
Pszennyto	40049
Mieszanki zbożowe	103954
Kukurydza	8124
Ziemniaki	67157
Inne (buraki, rzepak, okopowe pastewne, warzywa gruntowe, truskawki, gryko, proso, strączkowe jadalne)	7433
RAZEM	442215

Źródło: GUS

W Gminie Mokrsko najwięcej uprawia się mieszanek zbożowych – ok. 23% wszystkich upraw, pszenicy – ok. 17% oraz ziemniaków – ok. 15%. W gminie bardzo mało uprawia się buraków i rzepaku. W hodowli dominuje bydło mięsne i trzoda chlewna.

Uprawy rolne w Gminie Mokrsko w 2002 roku

Źródło: GUS

b) Działalność gospodarcza

Kolejną sferą poddaną analizie, bardzo ważną w procesie formułowania wniosków dotyczących sytuacji społeczno-gospodarczej gminy Mokrsko jest jej sfera gospodarcza.

Gospodarka lokalna - to całokształt działalności gospodarczej prowadzonej w gminie. Celem przeprowadzonej poniżej analizy jest określenie dynamiki rozwoju gminy i wskazanie tych obszarów, które mogą decydować o przyszłej dynamice rozwoju gospodarczego. Ważnym elementem będzie wskazanie instrumentów i narzędzi dostarczanych przez gminę lub inne podmioty, działające na rzecz intensyfikacji działalności gospodarczej prowadzonej w gminie, opierającej się w szczególności na wypracowanych przez wiele lat przewagach konkurencyjnych, w branżach kojarzonych z regionem i Gminą Mokrsko.

Sfera gospodarcza Gminy Mokrsko została przeanalizowana pod kątem:

- struktury działalności gospodarczej,
- obszarów aktywności gospodarczej w gminie.

Wg danych statystycznych opublikowanych przez Główny Urząd Statystyczny, w dniu 31 grudnia 2006 roku w Gminie Mokrsko zarejestrowanych było 298 podmiotów gospodarki narodowej. Zdecydowaną większość tych podmiotów stanowiły jednostki prywatne – 94,96%. 15 podmiotów stanowiły zakłady sektora publicznego (ok. 5,03% wszystkich podmiotów w gminie).

Taki stan rzeczy odzwierciedla ogólne tendencje panujące w gospodarce, gdzie najbardziej konkurencyjnymi i wytwarzającymi największą część Produktu Krajowego Brutto podmiotami są właśnie najmniejsze przedsiębiorstwa, które jednocześnie najbardziej elastycznie potrafią reagować na zmiany zachodzące na rynku. Należy zwrócić także uwagę, że te przedsiębiorstwa są też najbardziej podatne na zewnętrzną koniunkturę gospodarczą i ich rozwój jest uzależniony od pomocy instytucji okołobiznesowych.

Dane dotyczące ilości oraz struktury podmiotów w Gminie Mokrsko

	Jednostka miary	2006
JEDNOSTKI ZAREJESTROWANE WG SEKTORÓW		
<u>Ogółem</u>		
ogółem	jed.gosp.	298
<u>Sektor publiczny</u>		
jednostki ogółem	jed.gosp.	15
jednostki prawa budżetowego państwowe i komunalne ogółem	jed.gosp.	13
przedsiębiorstwa państwowe	jed.gosp.	0
spółki prawa handlowego	jed.gosp.	0

spółki z udziałem kapitału zagranicznego	jed.gosp.	0
gospodarstwa pomocnicze	jed.gosp.	0
<u>Sektor prywatny</u>		
jednostki ogółem	jed.gosp.	283
osoby fizyczne	jed.gosp.	244
spółki prawa handlowego	jed.gosp.	8
spółki z udziałem kapitału zagranicznego	jed.gosp.	3
spółdzielnie	jed.gosp.	4
fundacje	jed.gosp.	0
stowarzyszenia i organizacje społeczne	jed.gosp.	10

Źródło: GUS

Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane według sekcji PKD w 2006 roku w Gminie Mokrsko

Sekcja	Nazwa sekcji	Ilość podmiotów razem
A	Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	20
B	Rybołówstwo i rybactwo	0
C	Górnictwo i kopalnictwo	1
D	Działalność produkcyjna	28
E	Zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	0
F	Budownictwo	38
G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawy pojazdów mechanicznych, motocykli oraz artykułów przeznaczenia osobistego i użytku domowego	108
H	Hotele i restauracje	4
I	Transport, gospodarka magazynowa i łączność	15
J	Pośrednictwo finansowe	14
K	Obsługa nieruchomości, wynajem i działalność związana z prowadzeniem interesów	20
L	Administracja publiczna i obrona narodowa; gwarantowana prawnie opieka socjalna	8
M	Edukacja	12
N	Ochrona zdrowia i opieka socjalna	10
O	Pozostała działalność usługowa komunalna, socjalna i indywidualna	20
P	Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	0

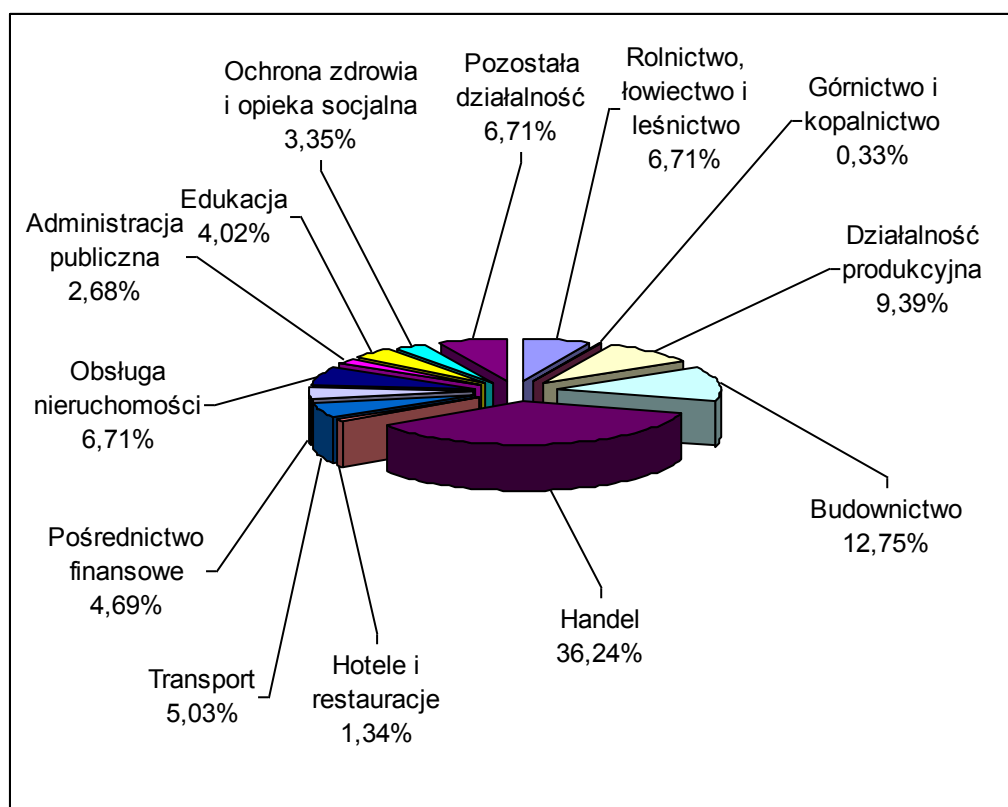
Q	Organizacje i zespoły międzynarodowe	0
RAZEM		298

Źródło: GUS

Biorąc pod uwagę branże, w których funkcjonują przedsiębiorstwa zlokalizowane na terenie Gminy Mokrsko, zauważyć można zdecydowaną przewagę sektora handlu i napraw (ok. 36%). Kolejnymi, najbardziej aktywnymi sektorami w gospodarce gminy jest budownictwo (ok. 12%) oraz działalność produkcyjna (ok. 9%).

Większość wytwarzanych produktów w przedsiębiorstwach produkcyjnych działających na terenie Gminy Mokrsko trafia na rynek pozalokalny. Powodem tej sytuacji jest po części ograniczona chłonność rynku lokalnego, wynikająca zarówno z ograniczonej siły nabywczej społeczeństwa lokalnego oraz produkcji dóbr we własnym zakresie.

Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane według sekcji PKD w 2006 roku w Gminie Mokrsko

Źródło: GUS

Najbardziej znanym zakładem w gminie jest Cegielnia Ożarów wybudowana w 1923 roku. Od 1990 roku cegielnia jest własnością prywatną i nosi nazwę MULTI-HEKK. Modernizacja zakładu oraz

nowoczesne technologie sprawiły że wyrób jest atrakcyjny i konkurencyjny na rynku budowlanym. Inne większe zakłady na terenie gminy to:

- Cegielnia „Mokrsko” zajmująca się produkcją ceramiki budowlanej,
- „Euromeat” – zakład mięsny zatrudniający ok. 200 osób,
- Zakład Konfekcjonowania Ziół „Flos”.

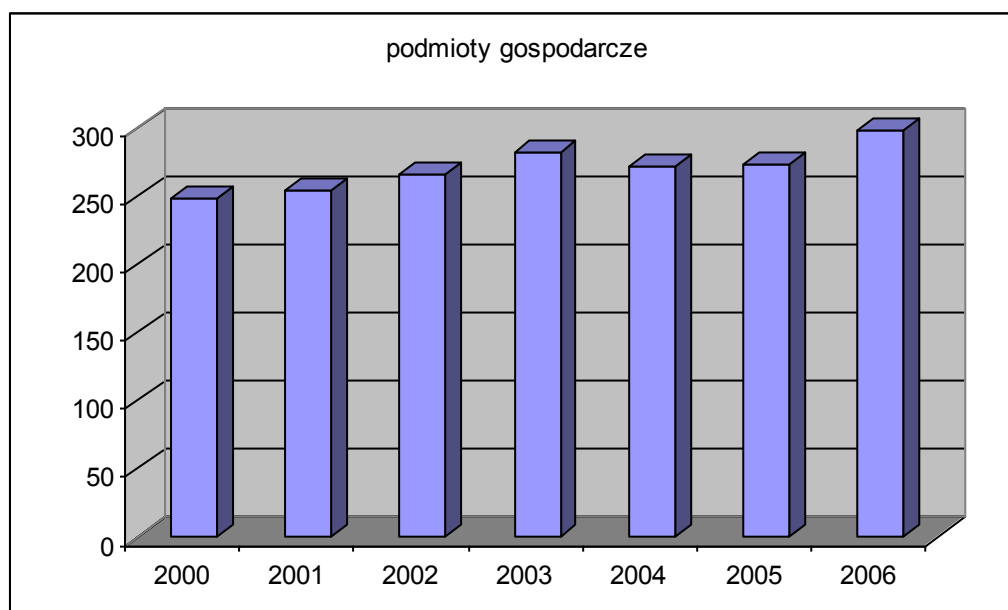
Analiza liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w latach 2000 – 2006 daje odpowiedź na pytanie jak rozwija się gospodarka i czy powstają nowe firmy. W gminie Mokrsko nastąpił wzrost ilości podmiotów gospodarczych w badanych latach. Ich liczba zwiększyła się o 50 pomiotów. Liczba podmiotów gospodarczych w gminie nie rosła jednak systematycznie. W latach 2003-2004 nastąpił dość znaczny spadek podmiotów gospodarczych.

Ilość podmiotów gospodarczych w poszczególnych latach

Rok	Podmioty gospodarcze
2000	248
2001	254
2002	266
2003	282
2004	272
2005	274
2006	298

Źródło: GUS

Ilość podmiotów gospodarczych w poszczególnych latach

Źródło: GUS

Jednym z podstawowych wskaźników najlepiej ilustrujących stan lokalnej gospodarki jest poziom **aktywizacji gospodarczej** liczony jako ilość zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców. Wyraża on skłonność danej populacji do podejmowania działalności gospodarczej, jak również zaufanie do sytuacji na rynku.

Poziom aktywizacji gospodarczej w gminach powiatu wieluńskiego

Gmina	2001	2002	2003	2004	2005	2006
BIAŁA	458	496	533	529	547	550
CZARNOŻYŁY	530	564	610	587	613	640
KONOPNICA	467	510	573	584	624	613
MOKRSKO	457	478	509	494	498	542
OSJAKÓW	566	617	684	703	715	744
OSTRÓWEK	397	429	473	476	604	512
PĄTNÓW	521	563	605	640	703	754
SKOMLIN	354	386	423	457	470	477
WIELUŃ – obszar wiejski	543	596	553	648	670	703
WIERZCHLAS	466	511	647	564	589	572

Źródło: GUS

Jako grupę porównawczą wybrano gminy wiejskie z powiatu wieluńskiego. W Gminie Mokrsko od 2001 do 2006 roku wskaźnik wzrósł o 85 punktów. Podobną sytuację obserwujemy w całym powiecie wieluńskim. Wzrost wskaźnika aktywizacji gospodarczej w Gminie Mokrsko nie był jednak systematyczny – jest to powiązane ze spadkiem liczby podmiotów gospodarczych w gminie w latach 2003 – 2004. W 2006 roku wskaźnik aktywizacji gospodarczej w Gminie Mokrsko wyniósł 542 punkty. To dość dobry wynik, choć część gmin z powiatu wieluńskiego osiągnęła w 2006 roku dużo wyższy poziom.

Jednak poziom aktywizacji gospodarczej jest tylko jednym ze wskaźników obrazujących aktywność biznesową populacji. Ważnym wskaźnikiem dodatkowym jest tzw. indeks **PEAI** (Present Economic Activity Index – wskaźnik aktualnej aktywności gospodarczej), obliczamy jako procentową zmianę ilości firm na 10 tys. mieszkańców w ostatnich trzech latach. PEAi powyżej 9% oznacza pomyślną koniunkturę, a powyżej 15% gwałtowny rozwój.

Warto zauważyć, że nie ma prostej korelacji między poziomem aktywizacji gospodarczej a indeksem PEAi. Należy to interpretować następująco: poziom aktywizacji to skumulowany przez wiele lat **dorobek aktywności lokalnego sektora gospodarczego**, natomiast PEAi obrazuje **aktualną dynamikę**.

Okres od roku 2004 jest okresem bardzo dużego wzrostu gospodarczego w całym kraju. W gminach wiejskich wskaźnik PEAI bardzo często jest większy niż 4% a gminach wiejsko – miejskich często przekracza 9%.

Przyrost procentowy PEAI w gminach powiatu wieluńskiego

GMINY	Przyrost procentowy PEAI
BIAŁA	+3,25%
CZARNOŻYŁY	+4,94%
KONOPNICA	+7,01%
MOKRSKO	+6,48%
OSJAKÓW	+8,79%
OSTRÓWEK	+8,32%
PĄTNÓW	+24,78%
SKOMLIN	+12,9%
WIELUŃ – obszar wiejski	+27,16%
WIERZCHLAS	-11,54%

Opracował: Firma Bajor Consulting na podstawie danych GUS

W Gminie Mokrsko w 2006 roku wskaźnik PEAI wyniósł +6,48%. To dobry wynik jak na gminę wiejską. Poziom wskaźnika powyżej 9% osiągnęły w 2006 roku w powiecie wieluńskim trzy gminy: Pątnów, Skomlin, Wieluń. Jediną gminą w powiecie wieluńskim o ujemnym wskaźniku PEAI w 2006 roku jest gmina Wierzchlas. Oznacza to rozwój całego powiatu wieluńskiego.

Działania władz Gminy Mokrsko oraz innych instytucji powinny w kolejnych latach jeszcze bardziej zwiększać wpływ na rozwój nowych przedsiębiorstw poprzez wykorzystanie lokalnych zasobów.

Widoczny wzrost gospodarczy jest dobrym prognostykiem na przyszłość, lecz jego stabilne fundamenty należy budować przemyślaną polityką gminy po roku 2007, kiedy to Polska otrzyma kolejne fundusze unijne. Wzrost przedsiębiorczości, głównie tej drobnej, jest podstawą stabilnej gospodarki. W działaniach gminy nie można zapominać o zasobach ludzkich, czyli o mobilnym czynniku wzrostu gospodarczego. Wiele aspektów rozwoju gospodarczego gminy leży po stronie władz centralnych. Na te aspekty władze gminy nie mają wpływu. Należy jednak podjąć szeroką współpracę z instytucjami centralnymi i wojewódzkimi w celu doskonalenia narzędzi wzrostu gospodarczego.

Bardzo ważnym elementem wpływającym na funkcjonowanie przedsiębiorstw oraz ich rozwój jest tzw. otoczenie biznesu. W jego skład wchodzi przede wszystkim:

- banki,

- instytucje finansowe,
- organizacje oraz ośrodki wspierające rozwój przedsiębiorczości.

W Gminie Mokrsko należy utrzymać obecne działania zmierzające do zachęcenia ludzi do prowadzenia działalności gospodarczej. Należy również wspierać innowacje w przedsiębiorstwach już istniejących.

Innowacyjność firm określana jest najogólniej jako zdolność i motywacja do poszukiwania i komercyjnego wykorzystywania jakichkolwiek wyników badań naukowych, nowych koncepcji, pomysłów i wynalazków, prowadzących do wzrostu poziomu nowoczesności i wzmocnienia pozycji konkurencyjnej firmy czy realizacji ambicji technicznych przedsiębiorcy. W tym kontekście innowacje - rozumiane jako proces uczenia się zarówno ze źródeł wewnętrznych, jak i zewnętrznych - są traktowane jako podstawowe źródło kumulowania (budowania) specyficznych, unikalnych i wyróżniających umiejętności firmy.

Zdolność innowacyjna firm jest wyznaczona przez ich wewnętrzną zdolność do tworzenia nowych produktów i technologii, metod organizacji, jak i przez ich zdolność do absorpcji i zastosowania wiedzy wytworzonej poza firmą. Samodzielne podejmowanie własnych prac badawczych, projektowania i wdrażania nowej produkcji wymaga posiadania właściwych kompetencji technicznych, menedżerskich oraz zdolności do uczenia się.

Konieczność korzystania z zewnętrznych usług na rzecz innowacji dotyczy niemal wszystkich przedsiębiorstw, które zamierzają rozwijać swoją zdolność innowacyjną. W najsilniejszym stopniu dotyczy to małych firm innowacyjnych. Są one zbyt małe, aby mieć wszystkie niezbędne kompetencje i zasoby normalnie dostępne w dużych przedsiębiorstwach.

Na rozwój innowacji składa się wysiłek ludzi oraz kapitał potrzebny do opracowania i wprowadzenia nowych produktów, procesów i organizacji na rynek. Innowacja staje się, więc sprawą przedsiębiorstw i organów władzy publicznej państwa, regionu, które obecnie grupują zasoby ludzkie i odpowiednie kapitały.

Z prowadzonych badań nad stanem innowacyjności i przedsiębiorczości firm województwa łódzkiego zwraca uwagę **niechęć przedsiębiorców do współpracy**. Obserwacje tworzenia się środowisk przedsiębiorczości i sieci wskazują, że proces ten znajduje się w fazie początkowej, a jego dalszy rozwój będzie skomplikowany i długotrwały. Powstały już niezbędne elementy do zorganizowania środowiska, lecz jest to w dalszym ciągu raczej prosty zbiór podmiotów niż system. Relacje między poszczególnymi podmiotami kształtują się powoli, a proces przełamywania wzajemnych nieufności jest długi i skomplikowany. Częstsze są postawy konkurencji, niż współpracy między podmiotami. Otoczenie, szczególnie wszelkiego rodzaju instytucje świadczące usługi pośrednictwa w dziedzinie innowacji (inkubatory, centra transferu technologii, ośrodki promocji i doradztwa), odgrywa

w tym procesie rolę marginalną. Obserwuje się nieliczne tylko kontakty firm z tymi instytucjami, a ich znaczenie dla rozwoju firm i sieci jest znikome. Brak jest przepływu informacji, miejsc kontaktów czy wzorów współpracy. Jest to zadanie dla strategii innowacyjnej regionu.

Należy odnotować **także niedorozwój tak krajowego jak i regionalnego rynku kapitałowego dla potrzeb wdrażania nowych rozwiązań, zwłaszcza nowoczesnych technologii**. Brak jest źródeł finansowania otwartych na finansowanie innowacji i wdrażania nowych technologii przez małe przedsiębiorstwa takich jak np. fundusze załączkowe. Zauważalna jest bardzo wysoka awersja do podejmowania tego typu inwestycji przez dużo bardziej elastyczne w innych krajach fundusze venture capital. W konsekwencji małe i średnie przedsiębiorstwa w swej działalności innowacyjnej bazują głównie na własnych środkach finansowych i jedynie w niewielkim stopniu wykorzystują zewnętrzne źródła finansowania.

Wszystkie powyższe uwagi dotyczą także sytuacji przedsiębiorców prowadzących działalność na terenie Gminy Mokrsko.

Liczba firm innowacyjnych w województwie łódzkim

Powiat	Firmy polskie			Firmy zagraniczne			Razem		
	Liczba	Woj. =100	Powiat =100	Liczba	Woj. =100	Powiat =100	Liczba	Woj. =100	Powiat =100
Bełchatowski	186	2,7	24,5	9	2,0	1,2	195	2,7	25,7
Kutnowski	228	3,3	30,0	11	2,4	1,4	239	3,3	31,4
Łaski	123	1,8	18,8	7	1,6	1,1	130	1,8	19,9
Łowicki	69	1,0	26,7	3	0,7	1,2	72	1,0	27,9
Łęczycki	154	2,2	24,3	4	0,9	0,6	158	2,2	24,9
Łódzko-Wschodni	278	4,1	13,8	19	4,2	0,9	297	4,1	14,7
Opoczyński	101	1,5	22,3	3	0,7	0,7	104	1,4	23,0
Pabianicki	403	5,9	15,6	34	7,6	1,3	437	6,0	17,0
Pajęczański	126	1,8	22,2	1	0,2	0,2	127	1,7	22,4
Piotrkowski	143	2,1	21,2	4	0,9	0,6	147	2,0	21,8
Poddębicki	92	1,3	21,0	3	0,7	0,7	95	1,3	21,6
Radomszczański	295	4,3	20,3	6	1,3	0,4	301	4,1	20,8
Rawski	91	1,3	22,5	5	1,1	1,2	96	1,3	23,7
Sieradzki	267	3,9	22,8	10	2,2	0,9	277	3,8	23,7
Skierniewicki	71	1,0	26,7	2	0,4	0,8	73	1,0	27,4
Tomaszowski	341	5,0	24,1	17	3,8	1,2	358	4,9	25,3
Wieluński	147	2,1	24,4	1	0,2	0,2	148	2,0	24,5
Wieruszowski	64	0,9	18,8	3	0,7	0,9	67	0,9	19,7
Zduńskowolski	182	2,7	21,2	10	2,2	1,2	192	2,6	22,4
Zgierski	488	7,1	15,3	33	7,3	1,0	521	7,1	16,3
Łódź	2690	39,2	20,1	229	51,0	1,7	2919	39,9	21,8
Piotrków	207	3,0	24,3	18	4,0	2,1	225	3,1	26,4

Skierniewice	116	1,7	27,8	17	3,8	4,1	133	1,8	31,9
Skierniewice (miasto i powiat)	187	2,7	27,4	19	4,2	2,8	206	2,8	30,2
Piotrków (miasto i powiat)	350	5,1	22,9	22	4,9	1,4	372	5,1	24,4
Aglomeracja łódzka	3859	56,3	18,7	315	70,1	1,5	4174	57,1	20,02
Razem	6862	100,0	20,1	449	100,0	1,3	7311	100,0	21,4

Źródło: GUS

c) Identyfikacja problemów

Analiza A - B - C

Atuty rozwojowe

- Wzrost ilości podmiotów gospodarczych,
- Dość wysoki poziom wskaźników aktywizacji gospodarczej i PEAI.

Bariery rozwojowe

- Zbyt mały potencjał wykwalifikowanych kadr dla sektorów innych niż rolnictwo,
- Brak dużych gospodarstw rolnych,
- Zbyt niski poziom specjalizacji i innowacyjności w rolnictwie.

To, co Ciekawe

- Jak rozwój sektora usług wpłynie na rozwój gminy?
- Czy podniesienie jakości kształcenia ustawicznego wpłynie na wzrost postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców?

3. Sfera społeczna

a) Migracje

Czulym miernikiem zmian sytuacji społeczno-gospodarczej jest migracja. Ludzie osiedlają się na terenach, których perspektywy rozwojowe postrzegają z optymizmem, natomiast spontaniczna emigracja z danego terenu jest zawsze sygnałem zagrożenia zapaścią rozwojową. Dlatego też **migracja ludności to jeden z podstawowych wskaźników oddziaływania w projektach aplikujących o środki ERDF**. Projekty rozwojowe powinny hamować odpływ ludności i generować dodatnią migrację (imigrację).

Saldo migracji zagranicznych w Polsce jest w ostatnich latach ujemne. W 2003 roku na stałe osiedliło się w naszym kraju 7 tys. osób, a wyjechało prawie 21 tys. Od czasu integracji Polski z Unią Europejską i dzięki otwarciu rynków pracy dla Polaków, z naszego kraju wyjechało już prawdopodobnie około miliona osób. Niepokojącym zjawiskiem jest fakt, że sondaże wskazują na duże saldo migracji wśród dobrze wykształconej polskiej młodzieży.

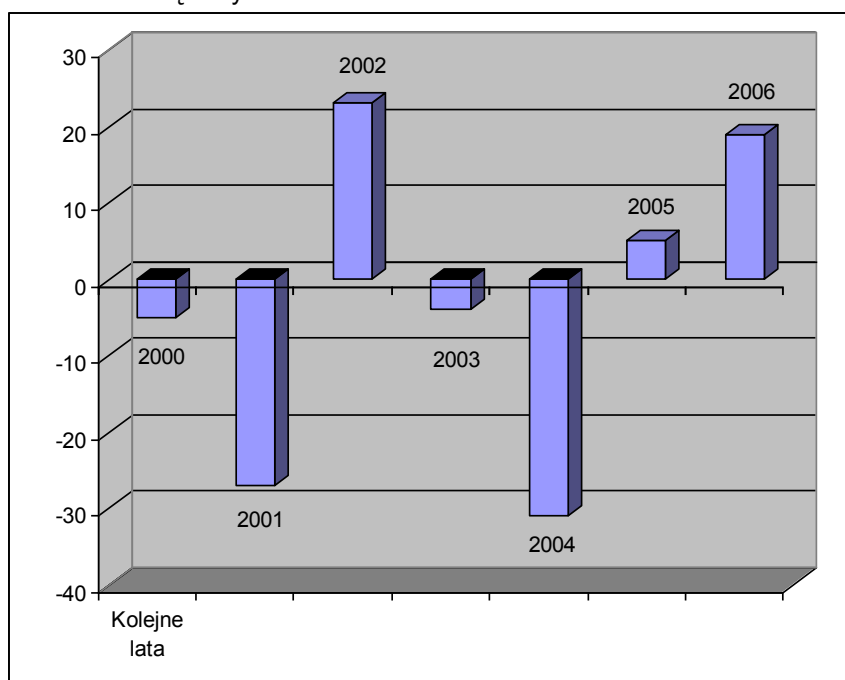
Saldo migracji w ruchu wewnętrznym w Gminie Mokrsko

Rok	Saldo migracji	J.m.
2000	-5	osoba
2001	-27	osoba
2002	23	osoba
2003	-4	osoba
2004	-31	osoba
2005	5	osoba
2006	19	osoba

Źródło: GUS

Na przestrzeni lat 2000 – 2006 wskaźnik salda migracji w Gminie Mokrsko ulegał dość dużym wahaniom. Najniższą wartość wskaźnik salda migracji posiadał w 2004 roku (-31 osób), a najwyższą w 2006 roku (+19 osób). Warto jednak zauważyć, że wskaźnik salda migracji w ostatnich dwóch badanych latach posiadał wartości dodatnie.

Saldo migracji w ruchu wewnętrznym w Gminie Mokrsko

Źródło: GUS

b) Przyrost naturalny

W Gminie Mokrsko od 2000 do 2006 roku wskaźnik przyrostu naturalnego posiadał wartości ujemne. Najniższą wartość (-21) wskaźnik osiągnął w 2002 roku. Ujemny przyrost naturalny stanowi wyzwanie do podjęcia działań służących poprawie jakości życia mieszkańców, a tym samym zahamowania negatywnego zjawiska.

Przyrost naturalny w latach 2000 -2005 w Gminie Mokrsko

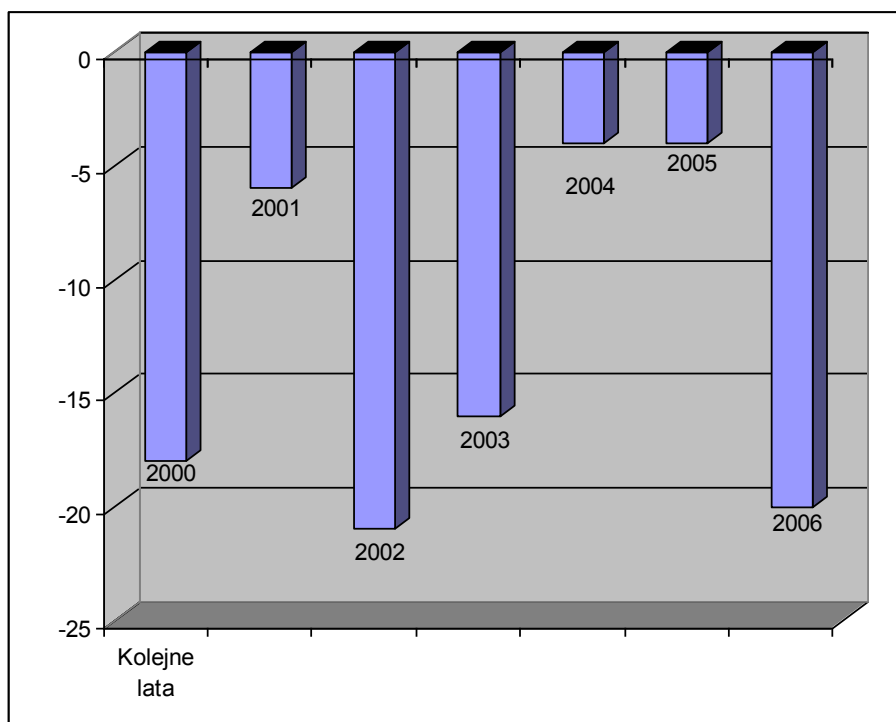
Rok	Wartość	J.m.
2000	-18	Osoba
2001	-6	Osoba
2002	-21	Osoba
2003	-16	Osoba
2004	-4	Osoba
2005	-4	Osoba
2006	-20	Osoba

Źródło: GUS

Na niski wskaźnik przyrostu naturalnego wpływ ma wysoki wskaźnik zgonów ale przede wszystkim malejąca liczba urodzeń. Spowodowane jest to przede wszystkim faktem, iż kobiety decydują się obecnie na macierzyństwo najczęściej dopiero pomiędzy 25 a 29 rokiem życia (na początku lat 90 - między 20 a 24). Im bardziej wykształcone, tym częściej odkładają macierzyństwo bliżej trzydziestego roku życia. Wzrasta też liczba kobiet, które w ogóle nie wychodzą za mąż.

Przyrost naturalny w latach 2000-2006 w Gminie Mokrsko

Źródło: GUS

c) Infrastruktura edukacyjna

Na terenie gminy funkcjonują następujące placówki oświatowe:

- Publiczne Przedszkole w Komornikach,
- Publiczne Przedszkole w Mokrsku,
- Publiczne Przedszkole w Krzyworzece,
- Publiczne Przedszkole w Ożarowie,
- Oddział przedszkolny w Chotowie,
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Chotowie,
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Komornikach,
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Krzyworzece,
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Mokrsku,
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Ożarowie,
- Publiczne Gimnazjum w Mokrsku.

Przedszkola w Gminie Mokrsko posiadają łącznie 8 oddziałów i dysponują 125 miejscami. W 2006 roku do przedszkoli w gminie uczęszczało 158 dzieci.

Szkoły podstawowe w Gminie Mokrsko posiadają łącznie 28 oddziałów i dysponują 33 pomieszczeniami szkolnymi. W 2006 roku do szkół podstawowych w gminie uczęszczało 405 uczniów.

Publiczne Gimnazjum w Mokrsku posiada 9 oddziałów. W 2006 roku do szkoły tej uczęszczało 254 uczniów. Gmina Mokrsko nie posiada niestety żadnej szkoły średniej.

Publiczna Szkoła Podstawowa w Ożarowie

Od roku 1998 w części budynku Publicznej Szkoły Podstawowej w Mokrsku mieści się Środowiskowy Dom Samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi i niepełnosprawnych intelektualnie. W ŚDS prowadzona jest terapia indywidualna i grupowa przy udziale psychologa, psychiatry, rehabilitanta, terapeutów zajęciowych oraz pielęgniarki.

Szkoły w Gminie Mokrsko w 2006 roku - łącznie

Szkoły łącznie	Komputery w szkołach	Pracownie komputerowe	Komputery podłączone do Internetu
Podstawowe	32	3	12
Gimnazjum	14	1	12

Źródło: GUS

d) Infrastruktura kulturalna i sportowa

Na terenie gminy funkcjonuje Gminna Biblioteka Publiczna w Mokrsku wraz z filiami w Komornikach, Krzyworzece i Ożarowie. Na terenie gminy znajdują się także 2 punkty biblioteczne w miejscowościach: Słupsko, Jasna Góra.

Biblioteka w Mokrsku funkcjonuje od roku 1945. Księgozbiór bibliotek na terenie Gminy Mokrsko wynosi 36.114 woluminów. W 2006 roku biblioteki obsłużyły 1.443 czytelników. Tylko dwie biblioteki w gminie są przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich.

Obecnie w Gminie Mokrsko funkcjonuje sześć jednostek ochotniczych straży pożarnych: w Mokrsku, Krzyworzece, Ożarowie, Komornikach, Chotowie i Słupsku. O wysokim poziomie wyszkolenia młodych ludzi świadczy fakt, że dwie jednostki ochotniczych straży pożarnych, w Mokrsku i Ożarowie funkcjonują w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym.

W gminie funkcjonuje Gminne Zrzeszenie Ludowych Klubów Sportowych Zrzeszające:

- LZS Krzyworzecka (sekcja piłki nożnej, sekcja szachowa i sekcja siatkówki),
- Sparta Mokrsko (sekcja piłki nożnej),
- ChKS Chotów (sekcja piłki nożnej),
- KS Ożarów (sekcja piłki nożnej),
- Uczniowski Klub Sportowy „Jedynka” w Ożarowie (sekcja piłki nożnej).

Na terenie gminy działają następujące zespoły muzyczne:

- Zespół Śpiewaczo-Obrzędowy w Ożarowie – założony w 1986 roku,
- Dziecięcy Zespół Obrzędowy w Ożarowie - założony w 1995 roku,
- Zespół Ludowo - Śpiewaczy „Dworzanki” w Mokrsku,
- 2 orkiestry dęte działające przy OSP w Ożarowie oraz przy OSP Słupsku.

W 2001 roku Urząd Gminy Mokrsko podpisał umowę o współpracy w dziedzinie kultury i turystyki z chorwacką gminą Karlobag.

W 2002 roku zaczęto wydawać pierwsze w dziejach gminy czasopismo "Gminny Goniec Samorządowy" redagowane dawniej przez radnych i sympatyków Gminnego Społecznego Ruchu Wyborczego, a obecnie przez zespół redakcyjny i mieszkańców gminy. Redaktorem „Gminnego Gońca Samorządowego” jest jednocześnie jego wydawca.

Od 1999 roku ukazuje się wydawany przez Środowiskowy Dom Samopomocy informator „Marzenia i zdarzenia” opisujący życie ośrodka, problemy osób niepełnosprawnych i życie społeczne gmin Mokrsko i Skomlin.

e) Pozostała infrastruktura

Gmina Mokrsko posiada 2 ośrodki zdrowia oraz 2 punkty apteczne wydierżawione i prowadzone przez podmioty niepubliczne.

W Komornikach działa Dom Dziecka, który powstał 1 września 1949 roku w budynku dworu w Komornikach, w którym przed wojną funkcjonował sierociniec.

Na terenie gminy działają także następujące stowarzyszenia:

1. Stowarzyszenie „Strefa Akcji” - członkami stowarzyszenia jest młodzież, która aktywnie działa, realizując liczne projekty, na większość z nich pozyskując środki zewnętrzne.

2. Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Gminy Mokrsko założone w 2007 roku. Członkami i założycielami stowarzyszenia są, m.in.: wójt, radni, dyrektorzy placówek oświatowych, sołtysi.

f) Rynek pracy

Rynek pracy tworzony jest przez następujące elementy:

- zasoby kapitału ludzkiego i jego wykorzystanie,
- podział pracowników wg pracujących w poszczególnych sektorach gospodarki narodowej,
- wielkość i strukturę bezrobocia.

Rynek pracy pełni dwie zasadnicze funkcje w gospodarce. Dla ludzi występujących z podażą pracy stwarza on możliwość otrzymania dochodów, a dla firm zgłaszających popyt na pracę jest on źródłem tego podstawowego czynnika wytwórczego. Płace otrzymywane ze sprzedaży pracy stanowią źródło utrzymania dla ogromnej większości ludzi.

Do najczęstszych spotykanych barier społecznych wejścia na rynek pracy tak w gminie Mokrsko jak i w całym kraju jest:

- brak wyuczonego zawodu,
- niskie kwalifikacje,
- dezaktualizacja zawodu,
- niedopasowanie posiadanego wykształcenia i przygotowania zawodowego do potrzeb lokalnych pracodawców,
- brak gotowości do reorientacji zawodowej.

Poziom zatrudnienia

Jednym z ważnych czynników wpływających na rynek pracy jest poziom zatrudnienia.

Liczba osób pracujących w Gminie Mokrsko

Liczba osób zatrudnionych	2004	2005	2006
ogółem	539	526	445
mężczyźni	310	289	253
kobiety	229	237	192

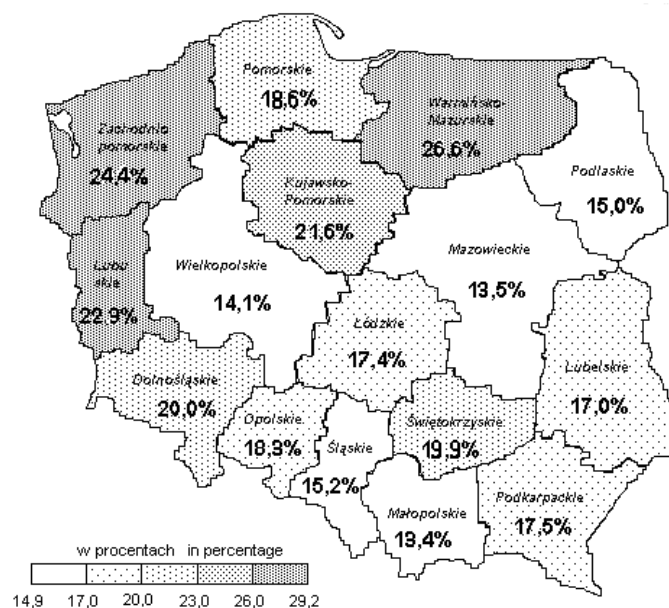
Źródło: GUS

Na przestrzeni lat 2004-2006 liczba osób pracujących w Gminie Mokrsko zmniejszyła się o 94 osoby. W 2006 roku w gminie pracowało więcej mężczyzn niż kobiet (sytuacja analogiczna miała miejsca również w poprzednich dwóch latach).

Bezrobocie

Bezrobocie jest jednym z największych zagrożeń o charakterze ekonomicznym i społecznym, jakie towarzyszą okresom dekonunktury w gospodarce rynkowej. Wśród najbardziej groźnych skutków bezrobocia należy wymienić:

- destabilizację rynku pracy,
- zmniejszenie wpływów budżetowych (zarówno do budżetu centralnego jak i lokalnego),
- emigrację kadr, zwłaszcza wysokokwalifikowanych,
- zmniejszenie atrakcyjności regionu i zniechęcenie inwestorów.

Stopa bezrobocia według województw (stan w końcu kwietnia 2006 roku)

Bezrobocie jest niezmiernie uciążliwym problemem społecznym i gospodarczym w Polsce. Od wielu lat notuje się wysoką stopę bezrobocia. W województwie łódzkim w 2004 roku stopa bezrobocia przekraczała już 19,5%. W kwietniu 2006 roku sytuacja uległa niewielkiej poprawie – stopa bezrobocia wynosiła 17,4%. Bezrobocie to zjawisko które pociąga za sobą szereg problemów natury społecznej.

Stopa bezrobocia według powiatów woj. łódzkiego

Powiat wieluński jest jednym z powiatów województwa łódzkiego o stopie bezrobocia mieszczącej się w granicach 10-15%.

Bezrobocie w Gminie Mokrsko w poszczególnych latach

Bezrobotni	ogółem	mężczyźni	kobiety
2003	350	175	175
2004	295	144	151
2005	287	137	150
2006	206	86	120

Źródło: GUS

W roku 2006 było 206 osób bezrobotnych na terenie gminy – czyli 6,35% wszystkich osób w wieku produkcyjnym. Więcej bezrobotnych było kobiet niż mężczyzn. Od roku 2003 na terenie gminy liczba osób bezrobotnych zmniejszyła się o 144 osoby.

Proces zmniejszania bezrobocia w gminie Mokrsko jest widoczny po przystąpieniu Polski do UE. Jedną z przyczyn spadku liczby osób bezrobotnych jest możliwość wyjazdu do pracy za granicę.

Walka z bezrobociem jest trudnym i długotrwałym przedsięwzięciem, które wymaga współdziałania wielu instytucji firm i organizacji. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, iż poprzez pojęcie walki z bezrobociem rozumiemy tworzenie nowych miejsc pracy, profilaktykę w miejscach zagrożonych

bezrobociem oraz zapobieganie patologiom społecznym, jakie towarzyszą zjawisku utraty pracy. Na czele wśród podmiotów niezbędnych do uruchomienia skutecznego programu zwalczania bezrobocia wysuwają się ośrodki władzy (centralnej, lokalnej i samorządowej) oraz organizacje pozarządowe. Wynika to zarówno z podziału kompetencji i rozdziału funduszy budżetowych (różnych budżetów) jak i perspektyw współpracy z instytucjami Unii Europejskiej.

Okres bezrobocia członka rodziny jest dla wielu gospodarstw domowych bardzo trudny. Pojawiające się problemy finansowe rodzą konieczność szukania doraźnych metod poprawy sytuacji ekonomicznej rodziny. Brak zatrudnienia negatywnie wpływa nie tylko na ekonomiczną kondycję rodzin, ale także na pozamaterialne kwestie życia rodzinnego. Przymusowe pozostawanie bez pracy oraz niemożność znalezienia ponownego zatrudnienia powoli i systematycznie pozbawiają człowieka poczucia własnej wartości. Stres i utrata stabilizacji powodują często niemożność podejmowania racjonalnych, a niekiedy jakichkolwiek decyzji. Pojawia się apatia i zniechęcenie.

Negatywnym skutkiem bezrobocia są także problemy dzieci osób bezrobotnych, na które również należy zwrócić szczególną uwagę. Odczuwanie przez dzieci własnej sytuacji jako gorszej często prowadzi do stopniowej izolacji środowiskowej, co jest dotkliwym ograniczeniem naturalnych potrzeb związanych z rozwojem intelektualnym i społecznym. Zawęża się krąg wspólnych zainteresowań rówieśniczych, dzieci przestają być zapraszane do wspólnej nauki i zabawy. Zdarza się także, że jednocześnie z odrzuceniem przez rówieśników, z powodu trudnej sytuacji materialnej rodziny, dzieci popadają w sytuacje konfliktowe w szkole z wychowawcami i nauczycielami. Taka sytuacja ma wpływ na postawy dzieci, na ich zachowanie oraz postawy i decyzje podejmowane w dorosłym życiu.

Skutkiem bezrobocia w rodzinie jest także osłabienie autorytetu rodziców. W opinii dzieci, zwłaszcza nastolatków, taka sytuacja może być odbierana jako przejaw braku zaradności, nieumiejętności dostosowania się do nowej rzeczywistości społeczno-ekonomicznej czy życiowe nieudacznictwo. Powoduje to zachwianie systemu wartości młodego pokolenia i obniżenie w hierarchii takich wartości jak wykształcenie, uczciwa praca, solidarność.

Wykształcenie

Z rynkiem pracy i bezrobociem ściśle związane jest wykształcenie ludności. Należy odnotować niski ogólny poziom wykształcenia społeczeństwa Gminy Mokrsko, opisany poniżej.

Według *Powszechnego Spisu Ludności* największa liczba osób (ok. 37% ludności gminy) posiada wykształcenie podstawowe ukończone. Wykształcenie zasadnicze zawodowe posiada ok. 30% mieszkańców gminy, a wykształcenie wyższe tylko ok. 3%. Ogólnie poziom wykształcenia w gminie jest niski. W Gminie Mokrsko wykształcenie wyższe, policealne i średnie posiada więcej kobiet niż mężczyzn. Jest to tendencja obserwowana w większości gmin w Polsce.

Poziom wykształcenia w Gminie Mokrsko w 2002 roku

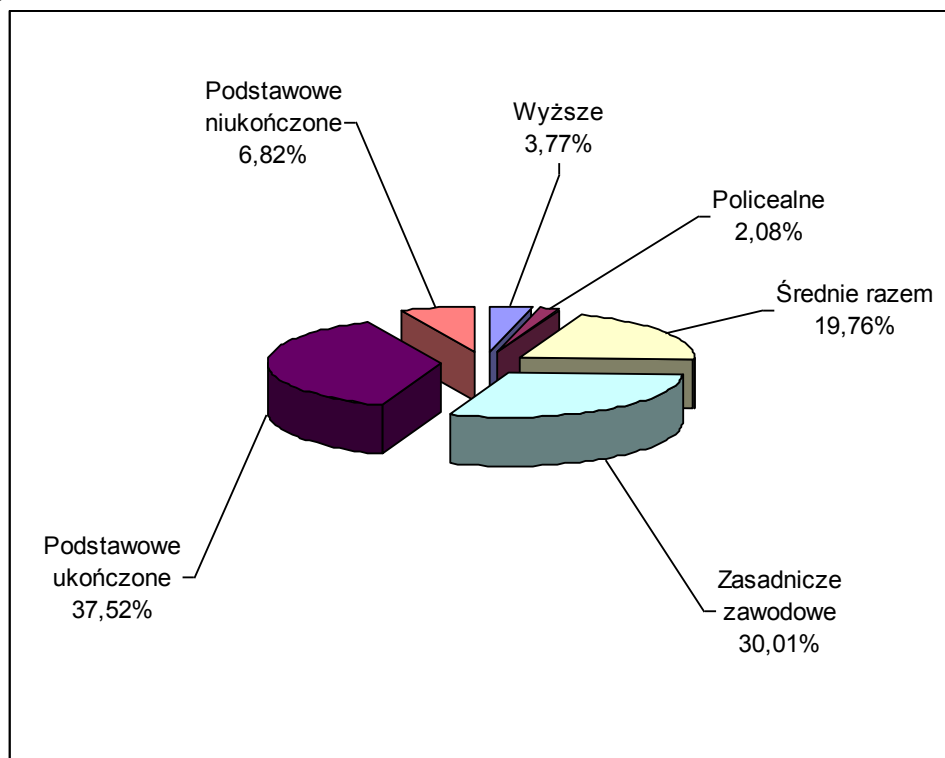
Wykształcenie	Ogółem	Stan procentowy	Mężczyźni	Kobiety
Wyższe	172	3,77	54	118
Policealne	95	2,08	15	80
Średnie razem	900	19,76	385	515
Zasadnicze zawodowe	1367	30,01	879	488
Podstawowe ukończone	1709	37,52	789	926
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	311	6,82	100	211

Źródło: Powszechny Spis Ludności

Gmina Mokrsko posiada niepokojąco niski wskaźnik osób z wykształceniem wyższym. Można wymienić kilka czynników, które powodują iż ludzie młodzi w gminie rzadko decydują się na studia. Oto one:

- ubóstwo w rodzinie nie pozwala na zamieszkanie w innym mieście i podjęcie studiów,
- oddalenie od ośrodków akademickich,
- brak chęci do podwyższania kwalifikacji zawodowych,
- bierność ludzi młodych,
- nabieranie złych wzorców osobowych z otoczenia.

Poziom wykształcenia w Gminie Mokrsko w 2002 roku

Źródło: Powszechny Spis Ludności

g) Poziom zamożności społeczeństwa

Od 1996 roku w Polsce obserwuje się stały trend ubożenia pewnych części populacji, mimo ogólnego wzrostu poziomu dochodów i wydatków. Corocznie coraz większy odsetek ludności znajduje się poniżej granicy ubóstwa (opartej tak na miarach absolutnych jak i relatywnych). Wynika z tego, że coraz więcej rodzin nie jest w stanie zaspokoić swoich potrzeb oraz, że zwiększa się stopień zróżnicowania dochodowego w społeczeństwie. O niskim stopniu zamożności mieszkańców województwa łódzkiego świadczy wysoka stopa bezrobocia oraz wzrastająca liczba osób pobierających świadczenia pomocy społecznej.

Z danych z 2006 roku wynika, że dochód podatkowy Gminy Mokrsko na 1 mieszkańca wynosił 386,62 zł.¹ Jest to jeden z dwóch najwyższych dochodów podatkowych w powiecie wieluńskim wśród gmin wiejskich.

Wskaźniki dochodów podatkowych dla poszczególnych gmin powiatu wieluńskiego

Gmina	Wskaźnik G w 2005 roku	Wskaźnik G w 2006 roku
BIAŁA	297,34	315,40
CZARNOŻYŁY	344,30	373,55
KONOPNICA	346,62	359,84
MOKRSKO	350,30	386,62
OSJAKÓW	394,00	397,71
OSTRÓWEK	252,78	274,88
PĄTNÓW	286,41	313,06
SKOMLIN	267,21	282,74
WIERZCHLAS	254,50	257,26

Źródło: Ministerstwo Finansów

¹ Źródło: wskaźniki dochodów podatkowych w przeliczeniu na jednego mieszkańca dla poszczególnych gmin (wskaźniki G), Źródło: Ministerstwo Finansów

Rozwój działalności pozarolniczej, tworzenie wiejskich wielofunkcyjnych ośrodków usługowych, tworzenie szeregu wyspecjalizowanych grup producenckich, odtworzenie prawidłowo działającej spółdzielczości wiejskiej, czy też utworzenie grupy marketingowo-logistycznej działającej na rzecz i korzyść producentów, to szanse na jeszcze większe zwiększenie dochodów mieszkańców gminy.

h) Identyfikacja problemów

Analiza A - B – C

Atuty rozwojowe

- Spadek liczby osób bezrobotnych,
- Dodatnie wskaźniki poziomu migracji na przestrzeni ostatnich dwóch lat,
- Rozwój działalności kulturalnej i społecznej,
- Rozbudowana sieć szkół, przedszkoli,
- Funkcjonowanie ośrodków zdrowia,
- Rozwój działalności kulturalnej na terenie gminy.

Bariery rozwojowe

- Baza edukacyjna gminy wymaga dużych nakładów inwestycyjnych,
- Niski poziom wykształcenia mieszkańców,
- Ujemny przyrost naturalny.

To, co Ciekawe

- Czy zmiany zachodzące w gospodarce narodowej zahamują negatywne zjawisko bezrobocia?

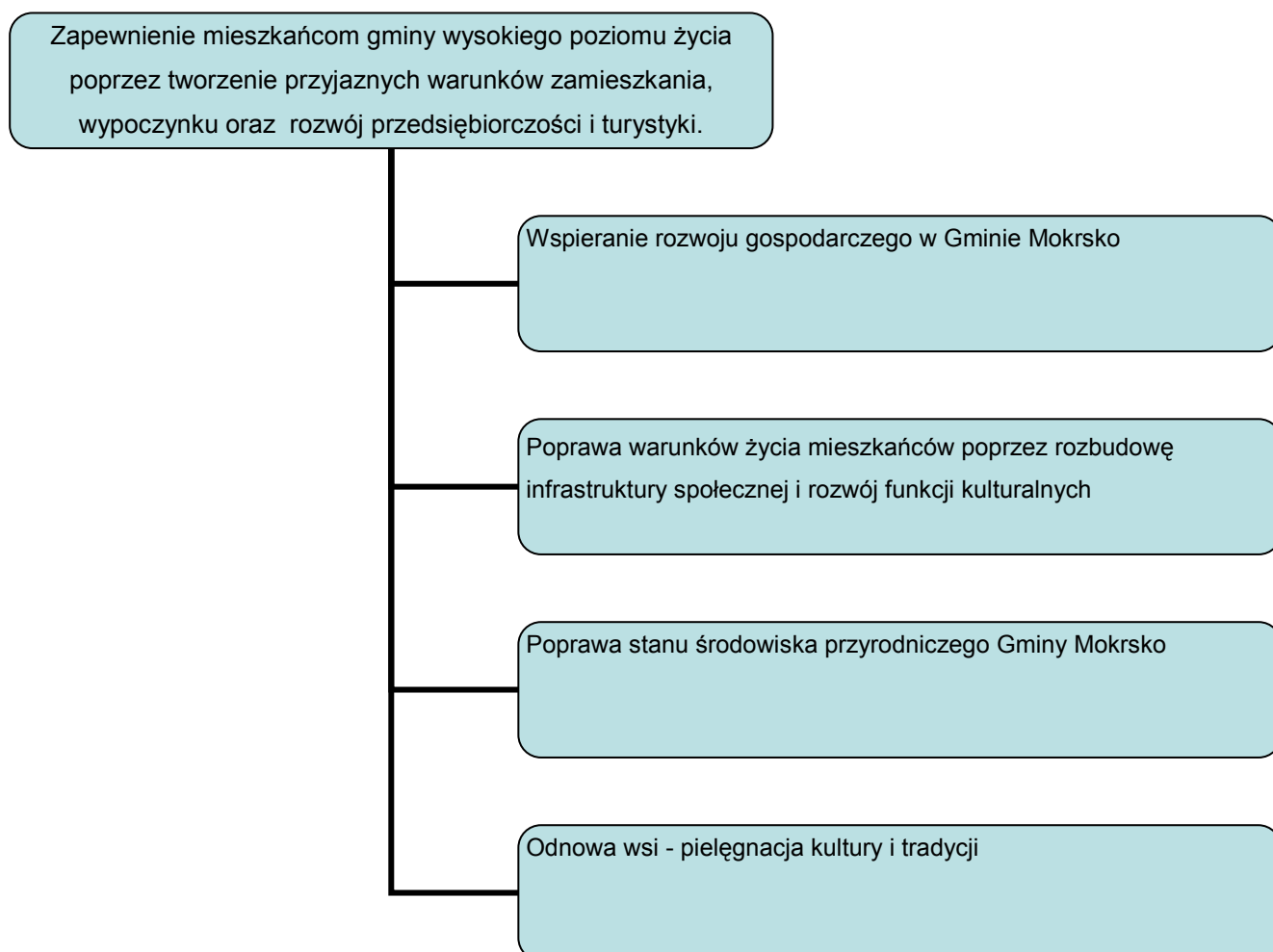
III. Zadania polegające na poprawie sytuacji na danym obszarze

1. Celowość zadań planowanych do realizacji

Cel to stan rzeczy jaki zamierzamy osiągnąć, to de facto zamierzony rezultat działania władz gminy.

	<p>Głównym celem rozwoju Gminy Mokrsko, jest:</p> <p>Zapewnienie mieszkańcom gminy wysokiego poziomu życia poprzez tworzenie przyjaznych warunków zamieszkania, wypoczynku oraz rozwój przedsiębiorczości i turystyki.</p>
--	---

Cel główny przekłada się na cele strategiczne, a te na cele cząstkowe

Cel strategiczny I. Wspieranie rozwoju gospodarczego w gminie Mokrsko poprzez:

- a. bezpośrednio inwestycje w infrastrukturę techniczną,
- b. budowę innowacyjnej oferty turystycznej,
- c. kształtowanie w społeczności gminy postaw przedsiębiorczych,
- d. tworzenie dogodnych warunków i wsparcie dla nowo powstających przedsiębiorstw,
- e. kształcenie ustawiczne osób bezrobotnych, chcących podjąć pracę w nowym zawodzie lub podjąć samodzielną działalność gospodarczą,
- f. rozwój infrastruktury telefonicznej i informatycznej.

Po 2007 roku, polityka gminy powinna w większym niż dotychczas zakresie wspierać działania ukierunkowane na dywersyfikację działalności ekonomicznej ludności wiejskiej. Rozwój pozarolniczej działalności na wsi może przyspieszyć przemiany strukturalne.

W gminie Mokrsko szczególnie ważne wydaje się ciągłe wzbogacanie i udoskonalanie oferty turystycznej. Gospodarka gminy Mokrsko powinna opierać się na już istniejących zasobach. Niezbędny jest przemyślany marketing terytorialny gminy. Ważna jest również współpraca samorządu z innymi gminami w regionie w celu budowy zintegrowanej ofert turystycznej oraz inwestycyjnej. W oparciu o te 2 priorytety tworzyć można solidne podstawy dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw.

Decydującą rolę w tworzeniu nowych, stałych miejsc pracy na obszarze regionu gminy Mokrsko będą nadal odgrywać małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP). Są one bowiem czynnikiem stabilności społecznej i rozwoju gospodarczego. Podstawowym czynnikiem wzrostu konkurencyjności gospodarki w gminie jest poprawa kondycji mikro- oraz małych i średnich przedsiębiorstw, głównie pod kątem innowacyjności.

Gmina musi wspierać rozwój MŚP i rolnictwa głównie poprzez zapewnienie podstawowej infrastruktury czyli dróg, kanalizacji, wodociągów oraz poprzez przeznaczenie terenów pod inwestycje. Wyznaczone tereny inwestycyjne powinny stanowić w ramach Planu Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Mokrsko odpowiednio duże i atrakcyjnie usytuowane tereny a priorytetem gminy powinno być ich szybkie uzbrojenie.

Istotna jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, którą można osiągnąć poprzez modernizację gospodarstw, ukierunkowanie produkcji na rynek, aktywowanie inwestycji prorozwojowych oraz rozwój wszelkich form kooperacji między producentami. Efektem wzrostu konkurencyjności będzie zwiększenie dochodowości.

Rozwój przedsiębiorstw, rolnictwa jest jednak ściśle uzależniony od rozwoju infrastruktury technicznej. Słabo rozwinięta infrastruktura techniczna na wsi stanowi jedną z najpoważniejszych barier wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Niedostateczny stopień jej rozwoju nie tylko obniża standard życia i gospodarowania, lecz także decyduje o słabej atrakcyjności obszarów wiejskich dla potencjalnych inwestorów.

W ramach celu operacyjnego realizowane będzie wsparcie na rzecz mieszkańców obszarów wiejskich ukierunkowane na rozwój przedsiębiorczości, podnoszenie zdolności do zatrudnienia, zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej, wyrównywanie szans w dostępie do edukacji i rynku pracy, podniesienie poziomu wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich, a zwłaszcza pozarolniczych umiejętności zawodowych oraz zwiększenie dostępu do podstawowych usług publicznych i społecznych.

Stymulowanie podnoszenia i aktualizacji umiejętności zawodowych przez pracowników, zwłaszcza osób starszych i o niskich kwalifikacjach, jest kluczowe dla utrzymania atrakcyjności pracowników dla pracodawcy i utrzymanie ich aktywności na regionalnym rynku pracy.

Cel strategiczny II. Poprawa warunków życia mieszkańców poprzez rozbudowę infrastruktury społecznej i rozwój funkcji kulturalnych, a w szczególności poprzez:

- a. rozwój funkcji edukacyjno – oświatowych i sportowych w gminie,
- b. ochronę zdrowia i bezpieczeństwa mieszkańców, w tym bezpieczeństwa socjalnego,
- c. zapewnienie mieszkańcom dostępu do nowoczesnych form przekazu informacji w szczególności do Internetu,
- d. wsparcie bazy opieki zdrowotnej,
- e. tworzenie m.in. na bazie Domów Strażackich i budynków komunalnych sieci świetlic wiejskich.

Dostęp do edukacji i umożliwienie korzystania z usług edukacyjnych są podstawowymi czynnikami określającymi przebieg ścieżki edukacyjnej, a w rezultacie sytuację jednostek na rynku pracy. W ramach celu operacyjnego realizowane będą działania obejmujące wsparcie kierowane do osób i placówek realizujących proces kształcenia, mające na celu stworzenie dobrych warunków nauczania oraz równych szans w dostępie do edukacji, rozszerzenie oferty dydaktycznej o elementy rozwojowe wykraczające poza standardowe programy nauczania, a także upowszechnienie kształcenia ustawicznego osób dorosłych w szczególności osób odchodzących od rolnictwa.

Ważnym elementem tego celu operacyjnego jest zapewnienie mieszkańcom bezpieczeństwa. Niezbędna jest ciągła współpraca pomiędzy policją, strażą pożarną a władzami gminy oraz działalność prewencyjna.

Pamiętać należy o wykorzystaniu Europejskiego Funduszu Społecznego w celu poprawienia bazy edukacyjnej w gminie oraz szkolenia kadr.

W ramach celu strategicznego wspierane muszą być również inwestycje w infrastrukturę sportową. Infrastruktura ta posłużyć może w budowaniu zintegrowanej oferty turystycznej gminy. Docelowo powinny powstawać przy każdej szkole nowoczesne małe boiska wielofunkcyjne. Położenie ich w sąsiedztwie szkół może przynieść dodatkowe korzyści finansowe dla budżetu gminy (wynajem boisk, organizowanie imprez sportowych, kulturalnych, obozów sportowych).

Cel strategiczny III. Poprawa stanu środowiska przyrodniczego poprzez:

- a. poprawę stanu otaczającego środowiska naturalnego,
- b. zachowanie unikalnych walorów środowiska naturalnego,
- c. dbanie o ład przestrzenny i jego funkcjonalność dla wszystkich mieszkańców gminy,
- d. promocja i edukacja w zakresie posiadanych zasobów przyrodniczych.

Ochrona środowiska, w tym w szczególności wód podziemnych i gleb ma kluczowe znaczenie dla zachowania możliwości prowadzenia produkcji rolniczej oraz dla poprawy jakości życia na obszarze Gminy Mokrsko. Ekstensywne metody produkcji stosowane przez większość gospodarstw indywidualnych warunkują zachowanie wielu gatunków roślin i zwierząt oraz specyficznych siedlisk, które stały się rzadkie lub przestały istnieć w krajach o intensywnym rolnictwie.

Dobry stan rolniczej przestrzeni produkcyjnej stanowi istotny zasób gospodarczy i może być źródłem przewagi konkurencyjnej na rynku wewnętrznym UE.

W ramach celu operacyjnego wspierane będą przede wszystkim przedsięwzięcia infrastrukturalne w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami komunalnymi, ochrony przyrody oraz nadzwyczajnych zagrożeń środowiska. Wspierane będą również działania w zakresie ochrony powietrza, w szczególności na obszarach przekroczeń dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń oraz działania dostosowujące małe i średnie przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska.

Cel strategiczny IV. Odnowa wsi - pielęgnacja kultury i tradycji:

- a. podjęcie działań na rzecz podniesienia świadomości kulturalnej mieszkańców,
- b. wykorzystanie dziedzictwa kulturowego gminy i powiatu
- c. podniesienie jakości życia i pracy na wsi.

Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich nie jest możliwy bez bezpośredniego i szerokiego udziału społeczności lokalnych. Warunek ten spełniają upowszechniające się w kraju programy odnowy wsi animowane i wspierane ze szczebla regionalnego. Zakładają one szerokie zaangażowanie

społeczności lokalnej, płynące z przejmowania przez nią odpowiedzialności za przyszłość wsi, wykorzystanie miejscowych zasobów, ukierunkowanie lokalnych inicjatyw poprzez sformułowany oddolnie plan rozwoju (odnowy) wsi i ich realizację w partnerstwie sołectwa i gminy i umiejętności generowania środków. Efektem jest rozwój życia społecznego i kulturalnego wsi w oparciu o powiększaną i waloryzowaną infrastrukturę społeczną, wzrost poczucia tożsamości i pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego, poprawa i nowe kształtowanie warunków życia również w sferze infrastruktury technicznej.

Realizacja celu doprowadzić ma do pielęgnacji kultury, poczucia tożsamości z tą kulturą oraz wykorzystanie jej w celu promowania gminy. Odnowa wsi wiązać się będzie również z rozwojem małych firm i gospodarstw agroturystycznych.

2. Analiza SWOT dla Gminy Mokrsko

Niezbędne w tym momencie jest uwzględnienie wewnętrznych czynników mających wpływ na rozwój gminy, jej mocnych stron, potencjału rozwojowego oraz zidentyfikowanie ewentualnych zagrożeń. Poniżej została przedstawiona analiza SWOT.

Analiza uwarunkowań wewnętrznych (mocne i słabe strony) stanowi pierwszą część analizy SWOT. Jej celem jest zidentyfikowanie atutów i słabości Gminy Mokrsko w aspekcie życia społecznego. Uwarunkowania wewnętrzne stanowią te czynniki, na które gmina ma wpływ, a zatem analiza taka jest szczególnie cenna, ponieważ na jej podstawie można ustalić właściwe kierunki działania. Druga część analizy SWOT polega na zidentyfikowaniu tendencji występujących w otoczeniu, które mogą sprzyjać rozwiązywaniu kryzysu w rodzinie (szanse) bądź spowolnić te procesy (zagrożenia). Na uwarunkowania te gmina nie ma możliwości wpływu.

POŁOŻENIE, ŚRODOWISKO NATURALNE

Mocne strony	Słabe strony
<p><u>POŁOŻENIE</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Bliskość Wielunia – miasta powiatowego, • Położenie w województwie łódzkim, <p><u>ŚRODOWISKO NATURALNE</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Niski poziom zanieczyszczenia środowiska, • Występowanie kompleksów leśnych, • Biologiczna oczyszczalna ścieków, • Dobre warunki glebowe, 	<p><u>POŁOŻENIE</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Oddalenie od większych ośrodków miejskich, <p><u>ŚRODOWISKO NATURALNE</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Niedostateczne wykorzystanie bogactwa zasobów krajobrazowych gminy i walorów przyrodniczych, • Brak dużych cieków wodnych,

	<ul style="list-style-type: none"> Zanieczyszczone ciekі wodne,
Szansę	Zagrożenia
<u>POŁOŻENIE</u> <ul style="list-style-type: none"> Położenie w województwie dynamicznie rozwijającym się, <u>ŚRODOWISKO NATURALNE</u> <ul style="list-style-type: none"> Wykorzystanie walorów naturalnych: lasów, gleb, 	<u>POŁOŻENIE</u> <ul style="list-style-type: none"> Bliskość miasta powiatowego może spowodować odpływ ludzi z terenu gminy, <u>ŚRODOWISKO NATURALNE</u> <ul style="list-style-type: none"> Zagrożenie zanieczyszczeniami spowodowanymi przez niedostatecznie rozwiniętą sieć kanalizacji w gminie,

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA, GOSPODARKA KOMUNALNA

Mocne strony	Słabe strony
<u>INFRASTRUKTURA TECHNICZNA</u> <ul style="list-style-type: none"> Niskie, konkurencyjne ceny nieruchomości budowlanych, inwestycyjnych, działek rekreacyjno – wypoczynkowych, Połączenia autobusowe, Drogi gminne w znacznej części o twardej nawierzchni, 100 % telefonizacja gminy, <u>GOSPODARKA KOMUNALNA</u> <ul style="list-style-type: none"> Sprawna sieć wodociągowa, Wybudowana oczyszczalnia i 4,88 km sieci kanalizacyjnej, 	<u>INFRASTRUKTURA TECHNICZNA</u> <ul style="list-style-type: none"> Zły stan techniczny dróg zwłaszcza powiatowych, Mała liczba chodników, Zaniedbana sieć kanalizacji deszczowej, <u>GOSPODARKA KOMUNALNA</u> <ul style="list-style-type: none"> Słabo rozwinięta sieć kanalizacji, Intensyfikacja powstawania dzikich wysypisk po likwidacji gminnego wysypiska odpadów oraz niepełnym zakresie umów podpisanych pomiędzy mieszkańcami gminy a firmą zbierającą odpady komunalne,
Szansę	Zagrożenia
<u>INFRASTRUKTURA TECHNICZNA</u> <ul style="list-style-type: none"> Znaczny potencjał terenów 	<u>INFRASTRUKTURA TECHNICZNA</u> <ul style="list-style-type: none"> Obecny stan techniczny dróg negatywnie

<p>niezagospodarowanych,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost dochodów budżetu gminy, <p><u>GOSPODARKA KOMUNALNA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozbudowanie sieci kanalizacyjnej oraz oczyszczalni ścieków, 	<p>wpływa na komfort jazdy, kolizyjność, niszczenie pojazdów,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Braki w infrastrukturze technicznej hamują dalszy rozwój gminy i możliwość wykorzystania dogodnego położenia geograficznego i komunikacyjnego gminy, • Pozyskanie nowych inwestorów, <p><u>GOSPODARKA KOMUNALNA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Braki w gospodarce komunalnej powodują niższe ceny terenów pod zabudowę, • Niewielkie zainteresowanie mieszkańców osiedlaniem się w gminie,
---	---

GOSPODARKA, ROLNICTWO

Mocne strony	Słabe strony
<p><u>ROLNICTWO</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Istnienie rezerwowej siły roboczej, • Duża liczba gospodarstw rolnych, • Dużo użytków rolnych, • Prawie wszystkie gospodarstwa są prywatne, • Dobra bonitacja gleb, <p><u>GOSPODARKA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost liczby podmiotów gospodarczych, • Skłonność mieszkańców gminy do podejmowania działalności gospodarczej, • Wysoki poziom wskaźnika PEAI, • Dość wysoki dochód podatkowy gminy, 	<p><u>ROLNICTWO</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Gospodarstwa rolne o małych rozmiarach, • Brak specjalizacji w produkcji rolniczej, • Brak nowych technologii w rolnictwie, • Niska opłacalność produkcji, <p><u>GOSPODARKA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak wykwalifikowanej siły roboczej, • Mała ilość inwestorów, • Mało firm innowacyjnych,
Szanse	Zagrożenia
<p><u>ROLNICTWO</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozwój specjalizacji w rolnictwie, • Wprowadzenie nowych technologii w rolnictwie, 	<p><u>ROLNICTWO</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Niewykorzystanie możliwości jakie daje członkostwo w UE –niedostateczna wiedza rolników w tej dziedzinie,

<ul style="list-style-type: none"> • Bezzwrotna pomoc dla rolników ze środków UE, • Zwiększanie areалу gospodarstw, <p><u>GOSPODARKA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Skłonność mieszkańców do podejmowania działalności gospodarczej, • Duża wiedza mieszkańców gminy o możliwości pomocy z UE, • Rozwój doradztwa, • Wzrost dochodów budżetu gminy, • Stworzenie preferencji dla nowo powstałych przedsiębiorstw. 	<ul style="list-style-type: none"> • Silne tradycje rolnicze, <p><u>GOSPODARKA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Zmniejszenie się chęci mieszkańców do podejmowania działalności gospodarczej, • Brak promocji przedsiębiorczości, • Duża konkurencja wśród gmin o pozyskanie funduszy europejskich, • Słaby rozwój gospodarczy gminy, • Niestabilny system prawny, • Brak efektywnego systemu pożyczkowo – kredytowego.
--	--

KULTURA, SPORT, TURYSTYKA

Mocne strony	Słabe strony
<p><u>KULTURA, SPORT I TURYSTYKA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Działalność Biblioteki wraz z filiami, jednostek OSP, GZLKS, zespołów ludowych oraz orkiestr dętych, • Dobre warunki przyrodnicze do uprawiania sportu i rekreacji, • Szlaki rowerowy, • Boiska sportowe, • Liczne i ciekawe zabytki (kościół w Krzyworzece, Muzeum Wnętrz Dworskich w Ożarowie, wiatrak w Kocilewie, kościół w Mokrsku, zespół dworski w Mokrsku, kościół w Chotowie, kościół w Komornikach, kościół w Ożarowie, młyn w Ożarowie) • Punkt Informacji Turystycznej - biblioteka Mokrsko, • Wydana „Monografia Gminy Mokrsko” oraz Folder Gminy Mokrsko, 	<p><u>KULTURA, SPORT I TURYSTYKA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak bazy noclegowo – gastronomicznej, • Uboga infrastruktura sportowa,

Szanse	Zagrożenia
<p><u>KULTURA, SPORT I TURYSTYKA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozyskanie funduszy unijnych, • Rozwój infrastruktury sportowej, turystycznej, • Współpraca z innymi gminami, • Wzrost turystów zagranicznych i krajowych, 	<p><u>KULTURA, SPORT I TURYSTYKA</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak szerszych działań na rzecz promocji gminy i regionu, • Brak inwestorów chętnych do rozbudowy infrastruktury turystycznej, sportowej,

WARUNKI SOCJALNO-BYTOWE, POTENCJAŁ LUDZKI

Mocne strony	Słabe strony
<p><u>WARUNKI SOCJALNO –BYTOWE</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Świadczenie usług lekarskich i działalność 2 punktów aptecznych, • Działalność GOPS, SDS oraz Domu Dziecka, • Zaangażowanie pracowników GOPS i SDS, • Znajomość problemów społecznych przez pracowników GOPS i SDS, • Spadek liczby osób bezrobotnych, • Dobrze zorganizowane działania GKRPA, pełnomocnika oraz terapeutów, <p><u>POTENCJAŁ LUDZKI</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Rosnąca w świadomości społeczeństwa potrzeba aktywnego stylu życia, • Rosnące ambicje młodych ludzi do podwyższania kwalifikacji zawodowych, • Rosnące zainteresowanie mieszkańców uczestnictwem w procesie decyzyjnym, świadczące o rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, • Funkcjonowanie trwałego systemu norm moralnych i prawnych, • Utrudniony dostęp do narkotyków, • Niski poziom przestępczości, • Dodatni wskaźnik migracji w ostatnich latach, 	<p><u>WARUNKI SOCJALNO –BYTOWE</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak miejsc pracy dla ludzi młodych i wykształconych, • Bezrobocie, które jest częstą przyczyną utrwalania się ubóstwa, • Pogarszające się warunki życia ludności wiejskiej, • Brak szkoły średniej w gminie, • Nie wszystkie szkoły podstawowe zaopatrzone są w pracownice komputerowe, • Niewystarczające dostosowanie profili nauczania do zmieniających się wymagań rynku pracy, • Pogłębiające się różnice dochodów w poszczególnych grupach społecznych, <p><u>POTENCJAŁ LUDZKI</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ujemny przyrost naturalny, • Niski poziom wykształcenia mieszkańców, • Mało osób z wykształceniem wyższym,

Szanse	Zagrożenia
<p><u>WARUNKI SOCJALNO –BYTOWE</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Korzystanie z Europejskiego Funduszu Społecznego, • Wzrost środków finansowych na pomoc społeczną, • Wzrost instrumentów finansowych wspierających tworzenie miejsc pracy na obszarach wiejskich, • Zwiększenie dostępu do Internetu, • Rozwój gospodarczy całego kraju, <p><u>POTENCJAŁ LUDZKI</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost poziomu wykształcenia społeczeństwa w kraju, • Współpraca ponadlokalna na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom i przestępczości, • Poszerzenie procesów dydaktycznych o technologie informatyczne, • Rozwój zainteresowań młodego pokolenia, • Chęć zdobywania wykształcenia przez młodzież która rozumie zachodzące przemiany, • Niż demograficzny w Europie Zachodniej, 	<p><u>WARUNKI SOCJALNO –BYTOWE</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Nie wywiązywanie się państwa z własnych zobowiązań, • Utrzymująca się rozbieżność pomiędzy kwalifikacjami a potrzebami rynku pracy, <p><u>POTENCJAŁ LUDZKI</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Postępująca degradacja wartości rodziny, • Postępująca apatia i zniechęcenie oraz upowszechnienie się postawy roszczeniowej,

IV. Realizacja zadań i projektów

Tytuł projektu		Budowa kanalizacji sanitarnej – Mokrsko
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO	
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	3 630 600 PLN	
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	3 086 010 PLN środki UE 544 590 PLN środki własne 0 PLN inne środki	
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2008-2011	
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba gospodarstw domowych/budynków podłączonych do sieci kanalizacyjnej - Liczba osób korzystających z sieci kanalizacyjnej - Długość sieci kanalizacyjnej na terenie gminy, <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ilość ścieków odprowadzonych i oczyszczonych (w okresie 1 roku) - Cena gruntów inwestycyjnych na obszarze zdefiniowanym przez beneficjenta (po 2 latach) 	

Tytuł projektu		Budowa kanalizacji sanitarnej – Krzyworzeka
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO	
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	4 352 400 PLN	
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	3 699 540 PLN środki UE 652 860 PLN środki własne 0 PLN inne środki	
HARMONOGRAM	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2010 – 2012	

REALIZACJI	
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba gospodarstw domowych/budynków podłączonych do sieci kanalizacyjnej - Liczba osób korzystających z sieci kanalizacyjnej - Długość sieci kanalizacyjnej na terenie gminy <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ilość ścieków odprowadzonych i oczyszczonych (w okresie 1 roku) - Cena gruntów inwestycyjnych na obszarze zdefiniowanym przez beneficjenta (po 2 latach)

Tytuł projektu	Budowa kanalizacji sanitarnej -Chotów	
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO	
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	1 560 000 PLN	
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	1 326 000 PLN środki UE 234 000 PLN środki własne 0 PLN inne środki	
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2012-2014	
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba gospodarstw domowych/budynków podłączonych do sieci kanalizacyjnej - Liczba osób korzystających z sieci kanalizacyjnej - Długość sieci kanalizacyjnej na terenie gminy <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ilość ścieków odprowadzonych i oczyszczonych (w okresie 1 roku) - Cena gruntów inwestycyjnych na obszarze zdefiniowanym przez beneficjenta (po 2 latach) 	

Tytuł projektu		Budowa kanalizacji sanitarnej Ożarów
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO	
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	3 627 800 PLN	
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	3 083 630 PLN środki UE 544 170 PLN środki własne 0 PLN inne środki	
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2013-2015	
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba gospodarstw domowych/budynków podłączonych do sieci kanalizacyjnej - Liczba osób korzystających z sieci kanalizacyjnej - Długość sieci kanalizacyjnej na terenie gminy <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ilość ścieków odprowadzonych i oczyszczonych (w okresie 1 roku) - Cena gruntów inwestycyjnych na obszarze zdefiniowanym przez beneficjenta (po 2 latach) 	

Tytuł projektu		Budowa kanalizacji sanitarnej – Komorniki-Jasna Góra
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO	
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	3 339 300 PLN	
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	2 838 405 PLN środki UE 500 895 PLN środki własne 0 PLN inne środki	
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2014-2015	
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej <p>na poziomie rezultatów</p>	

	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba gospodarstw domowych/budynków podłączonych do sieci kanalizacyjnej - Liczba osób korzystających z sieci kanalizacyjnej - Długość sieci kanalizacyjnej na terenie gminy <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ilość ścieków odprowadzonych i oczyszczonych (w okresie 1 roku) - Cena gruntów inwestycyjnych na obszarze zdefiniowanym przez beneficjenta (po 2 latach)
--	--

Tytuł projektu Budowa kanalizacji sanitarnej – Słupsko	
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	1 012 400 PLN
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	860 540 PLN środki UE 151 860 PLN środki własne 0 PLN inne środki
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na rok 2013
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba gospodarstw domowych/budynków podłączonych do sieci kanalizacyjnej - Liczba osób korzystających z sieci kanalizacyjnej - Długość sieci kanalizacyjnej na terenie gminy <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ilość ścieków odprowadzonych i oczyszczonych (w okresie 1 roku) - Cena gruntów inwestycyjnych na obszarze zdefiniowanym przez beneficjenta (po 2 latach)

Tytuł projektu		Kanalizacja sanitarna – oczyszczalnie przydomowe
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO	
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	3 672 000 PLN	
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	3 121 200 PLN środki UE 550 800 PLN środki własne 0 PLN inne środki	
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2010-2015	
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ilość przydomowych oczyszczalni ścieków <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba gospodarstw domowych/budynków podłączonych do przydomowych oczyszczalni ścieków - Liczba osób korzystających z przydomowych oczyszczalni ścieków <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ilość ścieków odprowadzonych i oczyszczonych (w okresie 1 roku) - Cena gruntów inwestycyjnych na obszarze zdefiniowanym przez beneficjenta (po 2 latach) 	

Tytuł projektu		Program podnoszenia kwalifikacji zawodowych mieszkańców gminy Mokrsko
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO, ORGANIZACJE POZARZĄDOWE NA TERENIE GMINY MOKRSKO	
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	500 000 PLN	
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	467 500 PLN środki UE 75 000 PLN środki własne 0 PLN inne środki	
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na rok 2008	
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba edycji kursów i szkoleń 	

	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba godzin szkoleniowych <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób, które ukończyły szkolenia <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Udział osób, które znalazły nowe zatrudnienie poza rolnictwem 6 m. po zakończeniu projektu - Udział osób, które zdobyły nowy zawód po zakończeniu realizacji projektu
--	--

Tytuł projektu	Rozbudowa i przebudowa budynku Szkoły Podstawowej, Gimnazjum, SDS i Publicznego Przedszkola w Mokrsku	
Opis	Nadbudowa piętra nad kotłownią (przybudówka sali gimnastycznej) przy Publicznej Szkole Podstawowej w Mokrsku. Budowa boiska wielofunkcyjnego przy szkole oraz rozbudowa bazy edukacyjnej i termomodernizacja.	
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO, PUBLICZNA SZKOŁA PODSTAWOWA W MOKRSKU, PUBLICZNE GMINAZJUM W MOKRSKU, PUBLICZNE PRZEDSZKOLE W MOKRSKU	
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	2 200 000 PLN	
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	1 870 000 PLN środki UE 330 000 PLN środki własne 0 PLN inne środki	
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2008-2012	
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba wybudowanych obiektów sportowych - Powierzchnia wybudowanych obiektów sportowych - Powierzchnia wybudowanych i przebudowanych obiektów infrastruktury edukacyjnej <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury edukacyjnej i sportowej <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób tygodniowo korzystających z obiektów infrastruktury edukacyjnej i sportowej (po 2 latach) 	

Tytuł projektu	Odnowa centrum wsi Mokrsko: powstanie centrum o charakterze kulturalnym, rekreacyjnym i sportowym oraz remont chodników w centrum wsi
Opis	<p>Projekt przewiduje:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ odnowę parku – usunięcie zbędnego drzewostanu, nowe nasadzenia, budowę ścieżek spacerowych wraz z oświetleniem i ławkami, powstanie mostków na wyspie, zadbanie o otoczenie stawów, utworzenie sceny widowiskowej, podświetlenie budynku, ○ remont dworki i przystosowanie go do funkcji społeczno-kulturalnych, ○ budowę kompleksu sportowego z boiskiem wielofunkcyjnym, trybunami, parkingami i drogami dojazdowymi ○ remont chodników po obu stronach drogi powiatowej.
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO, GZLKS,
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	4 348 000 PLN
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<p>3 695 800 PLN środki UE 652 200 PLN środki własne 0 PLN inne środki</p>
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2008-2015
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba wybudowanych obiektów sportowych - Powierzchnia wybudowanych obiektów sportowych - Długość przebudowanych ciągów pieszych - Powierzchnia zagospodarowanych terenów zielonych - Liczba wybudowanych obiektów kulturowych - Kubatura obiektów zabytkowych poddanych procesom: konserwacji, renowacji, przebudowy, adaptacji - Liczba obiektów zabytkowych zaadaptowanych na cele kulturalne <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury sportowej, wypoczynkowej i rekreacyjnej - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej -Liczba uczestników imprez/wydarzeń kulturalnych w obiektach zabytkowych i infrastruktury kulturalnej <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób tygodniowo korzystających z obiektów infrastruktury sportowej,

	wypoczynkowej i rekreacyjnej (po 2 latach) -Liczba uczestników imprez i wydarzeń kulturalnych (po 2 latach)
--	--

Tytuł projektu		Przebudowa oświetlenia ulicznego w gminie Mokrsko
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów		GMINA MOKRSKO
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU		1 100 000 PLN
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA		935 000 PLN środki UE 165 000 PLN środki własne 0 PLN inne środki
HARMONOGRAM REALIZACJI		Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2009-2014
OCZEKIWANE REZULTATY		na poziomie produktu - Liczba przebudowanych punktów oświetleniowych na poziomie rezultatów - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej - Zwiększenie bezpieczeństwa, na poziomie oddziaływania - Nakłady na bieżące utrzymanie

Tytuł projektu		Termomodernizacja i przebudowa obiektu Ośrodka Zdrowia w Mokrsku
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów		GMINA MOKRSKO
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU		240 000 PLN
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA		204 000 PLN środki UE 36 000 PLN środki własne 0 PLN inne środki
HARMONOGRAM REALIZACJI		Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2008-2015
OCZEKIWANE REZULTATY		na poziomie produktu - Liczba budynków poddanych termo-renowacji - Powierzchnia budynków poddanych termo-renowacji

	<p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Migracje z terenów poddanych rewitalizacji
--	---

Tytuł projektu		Budowa chodników wraz z pasami ścieżek rowerowych w Mokrsku
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GINA MOKRSKO, STAROSTWO POWIATOWE W WIELUNIU	
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	1 590 000 PLN	
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	1 351 500 PLN środki UE 238 500 PLN środki własne 0 PLN inne środki	
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2009-2015	
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Długość wybudowanych ciągów pieszo-rowerowych <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nakłady na bieżące utrzymanie - Liczba wypadków drogowych 	

Tytuł projektu		Wdrożenie projektu oczyszczania gminy Mokrsko z dzikich wysypisk i rekultywacja oczyszczonych terenów oraz zamknięcie składowiska w Mokrsku
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GINA MOKRSKO	
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	324 000 PLN	
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	275 400 PLN środki UE 48 600 PLN środki własne 0 PLN inne środki	
HARMONOGRAM	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2008-2009	

REALIZACJI	
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba zlikwidowanych legalnych i nielegalnych składowisk odpadów - Powierzchnia zlikwidowanych legalnych i nielegalnych składowisk odpadów - Objętość zlikwidowanych nielegalnych składowisk odpadów <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Powierzchnia zagospodarowanych terenów <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba zlikwidowanych nielegalnych wysypisk śmieci (w okresie 2 lat)

Tytuł projektu	Kompleksowy remont Strażnicy OSP w Mokrsku	
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GINA MOKRSKO, OSP MOKRSKO	
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU		300 000 PLN
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<p>255 000 PLN środki UE</p> <p>45 000 PLN środki własne</p> <p>0 PLN inne środki</p>	
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2008-2013	
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury społecznej <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób tygodniowo korzystających z infrastruktury społecznej <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób tygodniowo korzystających z infrastruktury społecznej (po 2 latach) 	

Tytuł projektu	Odnowa centrum wsi Chotów
Opis	<p>Projekt obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ renowację parku w Chotowie wraz z remontem i termomodernizacją dawnego dworku, a obecnie Publicznej Szkoły Podstawowej, ○ budowę kompleksu sportowego, ○ budowę parkingu, ○ zagospodarowanie obiektu Domu Ludowo-Strażackiego w Chotowie.
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO, STAROSTWO POWIATOWE W WIELUNIU, OSP CHOTÓW, GZLKS, PUBLICZNA SZKOŁA PODSTAWOWA W CHOTOWIE
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	1 486 000 PLN
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<p>1 263 100 PLN środki UE 222 900 PLN środki własne 0 PLN inne środki</p>
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2008-2014
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba wybudowanych obiektów sportowych - Powierzchnia wybudowanych obiektów sportowych - Długość wybudowanych ciągów pieszych - Powierzchnia zagospodarowanych terenów zielonych - Liczba wybudowanych obiektów kulturowych - Kubatura obiektów zabytkowych poddanych procesom: konserwacji, renowacji, przebudowy, adaptacji - Liczba obiektów zabytkowych zaadaptowanych na cele kulturalne -Liczba miejsc parkingowych <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury sportowej - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej -Liczba uczestników imprez/wydarzeń kulturalnych w obiektach zabytkowych i infrastruktury kulturalnej -Powierzchnia zagospodarowanych terenów zielonych <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób tygodniowo korzystających z obiektów infrastruktury sportowej (po 2 latach) -Liczba uczestników imprez i wydarzeń kulturalnych (po 2 latach) - Nakłady na bieżące utrzymanie

Tytuł projektu	Odnowa centrum wsi Krzyworzeka
Opis	<p>Projekt obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Modernizację PSP, PP oraz Biblioteki w Krzyworzecze, ○ Przebudowę remizy OSP w Krzyworzecze z termomodernizacją, ○ „Sołeckie Centrum Rekreacji” w Krzyworzecze, ○ Przebudowę kompleksu sportowego położonego przy OSP Krzyworzeka, ○ Budowę chodników wraz z pasami ścieżek rowerowych w Krzyworzecze
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO, STAROSTWO POWIATOWE W WIELUNIU, OSP KRZYWORZEKA, GZLKS
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	1 805 000 PLN
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<p>1 534 250 PLN środki UE 270 750 PLN środki własne 0 PLN inne środki</p>
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2008-2015
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba wybudowanych obiektów sportowych - Powierzchnia wybudowanych obiektów sportowych - Długość wybudowanych ciągów pieszo-rowerowych - Powierzchnia zagospodarowanych terenów zielonych - Liczba przebudowanych obiektów kulturowych - Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury społecznej <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury sportowej - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej -Liczba uczestników imprez/wydarzeń kulturalnych i sportowych <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób tygodniowo korzystających z obiektów infrastruktury sportowej (po 2 latach) - Liczba osób tygodniowo korzystających z obiektów infrastruktury kulturowej(po 2 latach) -Liczba uczestników imprez kulturalnych i sportowych (po 2 latach) - Nakłady na bieżące utrzymanie

Tytuł projektu		Przebudowa drogi nr 117054E Chotów – Krzyworzeka- Ożarów	
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO		
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	2 454 163 PLN		
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	2 086 038,55 PLN środki UE 368 124,45 PLN środki własne 0 PLN inne środki		
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2008-2015		
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Długość przebudowanej drogi <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba wypadków drogowych -Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nakłady na bieżące utrzymanie (naprawy nawierzchni) drogi -Liczba pojazdów korzystających z drogi (w okresie 1 roku) -Liczba wypadków drogowych (w okresie 1 roku) 		

Tytuł projektu		Przebudowa sieci wodociągowej w Ożarowie	
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO, STAROSTWO POWIATOWE W WIELUNIU		
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	500 000 PLN		
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	425 000 PLN środki UE 75 000 PLN środki własne 0 PLN inne środki		
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2009-2011		
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Długość przebudowanej sieci wodociągowej <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba gospodarstw domowych/budynków podłączonych do sieci 		

	<p>wodociągowej</p> <p>-Liczba osób korzystających z wodociągów</p> <p>na poziomie oddziaływania</p> <p>- Liczba osób korzystających z wodociągów (po 2 latach)</p>
--	--

Tytuł projektu	Odnowa centrum wsi Ożarów	
Opis	<p>Projekt obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> o Rozbudowę budynku OSP wraz z termomodernizacją oraz adaptacją jego części na świetlicę wiejską, o Termomodernizację budynku OSP w Ożarowie, o Termomodernizację budynku Ośrodka Zdrowia w Ożarowie, o Budowę chodnika na drodze powiatowej Nr 4514 Chotów-Mokrsko-Ożarów w m. Ożarów, o Przebudowę drogi gminnej nr 117057 E Ożarów Kowale o dł. 0,2 km wraz z zagospodarowaniem terenu wokół Muzeum Wnętrz Dworskich w Ożarowie. 	
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO, STAROSTWO POWIATOWE W WIELUNIU, MUZEUM WNĘTRZ DWORSKICH W OŻAROWIE, OSP OŻARÓW	
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	933 000 PLN	
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<p>793 050 PLN środki UE</p> <p>139 950 PLN środki własne</p> <p>0 PLN inne środki</p>	
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2008-2010	
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury społecznej i kulturalnej - Powierzchnia przebudowanych obiektów infrastruktury społecznej - Długość przebudowanych ciągów pieszych - Liczba obiektów zabytkowych zaadaptowanych na cele kulturalne - Długość przebudowanej drogi <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury społecznej i kulturalnej - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób tygodniowo korzystających z obiektów infrastruktury społecznej (po 2 latach) -Liczba pojazdów korzystających z drogi (w okresie 1 roku) 	

-Liczba wypadków drogowych (w okresie 1 roku)

Tytuł projektu		Termomodernizacja budynku Szkoły Podstawowej w Ożarowie
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów		GMINA MOKRSKO, PUBLICZNA SZKOŁA PODSTAWOWA W OŻAROWIE
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU		250 000 PLN
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA		212 500 PLN środki UE 37 500 PLN środki własne 0 PLN inne środki
HARMONOGRAM REALIZACJI		Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2009-2012
OCZEKIWANE REZULTATY		na poziomie produktu - Liczba przebudowanych obiektów edukacyjnych - Powierzchnia przebudowanych obiektów edukacyjnych na poziomie rezultatów - Liczba osób korzystających z obiektów edukacyjnych na poziomie oddziaływania - Liczba osób tygodniowo korzystających z obiektów edukacyjnych (po 2 latach)

Tytuł projektu		Przebudowa drogi Morzykobyła – Ożarów nr 117056 E o długości 2,3 km
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów		GMINA MOKRSKO
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU		1 330 000 PLN
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA		1 130 500 PLN środki UE 199 500 PLN środki własne 0 PLN inne środki
HARMONOGRAM REALIZACJI		Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2008-2009
OCZEKIWANE REZULTATY		na poziomie produktu - Długość przebudowanej drogi na poziomie rezultatów - Liczba wypadków drogowych

	-Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej na poziomie oddziaływania - Nakłady na bieżące utrzymanie (naprawy nawierzchni) drogi -Liczba pojazdów korzystających z drogi (w okresie 1 roku) -Liczba wypadków drogowych (w okresie 1 roku)
--	--

Tytuł projektu	Odnowa centrum wsi Słupsko
Opis	Projekt obejmuje: <ul style="list-style-type: none"> ○ Przebudowę Domu Strażackiego w Słupsku, ○ Remont i budowę boiska wielofunkcyjnego w Słupsku, ○ Budowę chodników w centrum wsi Słupsko, ○ Przebudowę drogi Słupsko – Piaski.
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO, OSP SŁUPSKO
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	1 538 250 PLN
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	1 307 512,5 PLN środki UE 230 737,5 PLN środki własne 0 PLN inne środki
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2008-2015
OCZEKIWANE REZULTATY	na poziomie produktu - Liczba wybudowanych obiektów sportowych - Powierzchnia wybudowanych obiektów sportowych - Długość wybudowanych ciągów pieszych - Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury społecznej - Długość przebudowanej drogi na poziomie rezultatów - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury sportowej - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej -Liczba uczestników imprez/wydarzeń kulturalnych i sportowych na poziomie oddziaływania - Liczba osób tygodniowo korzystających z obiektów infrastruktury sportowej (po 2 latach) - Liczba osób tygodniowo korzystających z obiektów infrastruktury społecznej (po 2 latach) -Liczba uczestników imprez kulturalnych i sportowych (po 2 latach)

Tytuł projektu	Odnowa centrum wsi Komorniki
Opis	<p>Projekt obejmuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Budowę wielofunkcyjnego boiska sportowego w Komornikach, zagospodarowanie terenu wokół szkoły oraz urządzenie palcu zabaw dla dzieci, ○ Utworzenie świetlicy wiejskiej wraz z parkingiem na działce nr 300 i 306, ○ Termomodernizację budynku OSP, ○ Termomodernizację Szkoły Podstawowej w Komornikach, ○ Budowę i remont chodników przy drodze powiatowej, ○ Przebudowę drogi wew. dojazdowej (Pasternik) o dł. 0,55 km.
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	<p>GMINA MOKRSKO, STAROSTWO POWIATOWE W WIELUNIU, OSP KOMORNIKI, PUBLICZNA SZKOŁA PODSTAWOWA W KOMPRNIKACH</p>
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	<p style="text-align: right;">1 967 000 PLN</p>
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<p>1 671 950 PLN środki UE 295 050 PLN środki własne 0 PLN inne środki</p>
HARMONOGRAM REALIZACJI	<p>Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2008-2015</p>
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba wybudowanych obiektów sportowych - Powierzchnia wybudowanych obiektów sportowych - Ilość wybudowanych miejsc parkingowych - Powierzchnia zagospodarowanych terenów zielonych - Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury społecznej - Liczba wybudowanych obiektów infrastruktury społecznej - Długość przebudowanej drogi <p>na poziomie rezultatów</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury sportowej i społecznej - Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury drogowej -Liczba uczestników imprez/wydarzeń kulturalnych i sportowych <p>na poziomie oddziaływania</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób tygodniowo korzystających z obiektów infrastruktury sportowej (po 2 latach) - Liczba osób tygodniowo korzystających z obiektów infrastruktury społecznej

	(po 2 latach) -Liczba uczestników imprez kulturalnych i sportowych (po 2 latach) - Nakłady na bieżące utrzymanie
--	--

Rozwój zasobów ludzkich w gminie – wsparcie szkoleniowe dla dzieci, młodzieży, osób marginalizowanych	
Tytuł projektu	
We wdrażaniu przewidziany jest udział następujących Instytucji i Podmiotów	GMINA MOKRSKO
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	2 000 000 PLN
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	2 000 000 PLN środki UE 0 PLN środki własne 0 PLN inne środki
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2009-2015
OCZEKIWANE REZULTATY	<p>na poziomie produktu</p> <p>- Liczba godzin szkoleniowych</p> <p>na poziomie rezultatów</p> <p>- Liczba osób, które ukończyły szkolenie</p> <p>na poziomie oddziaływania</p> <p>- Udział osób, które kontynuują kształcenie po zakończeniu udziału w projekcie</p>

V. Powiązanie projektów z innymi działaniami realizowanymi na terenie gminy oraz województwa

Niniejszy Plan Rozwoju Lokalnego to dokument programowy, który w swoich ustaleniach jest komplementarny do dokumentów planistycznych, będących podstawą polityki regionalnej zarówno na poziomie wojewódzkim, krajowym, europejskim. Zgodność Planu Rozwoju Lokalnego ze strategicznymi dokumentami planistycznymi wyższego rzędu jest bowiem warunkiem koniecznym jego skutecznej realizacji. Poniżej wykazano zgodność zakładanych kierunków rozwoju gminy Mokrsko z założeniami niektórych dokumentów.

1. Powiązanie z Narodowym Planem Rozwoju na lata 2007 – 2013

Podstawą opracowania Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Mokrsko w zakresie metodycznym jest Narodowy Plan Rozwoju na lata 2007 – 2013. Diagnoza stanu gminy, prognozy trendów demograficznych i gospodarczych oraz sformułowane na ich podstawie cele są spójne z założeniami i celami NPR. Należy podkreślić, iż diagnoza aktualnego stanu gminy w dziedzinie gospodarczej i społecznej ujawniła oraz potwierdziła występowanie na terenie gminy problemów i negatywnych tendencji opisywanych także w analizie stanu kraju zawartej w NPR. Chodzi tu m.in. o:

- słabe wykorzystanie szans wynikających z rozwoju turystyki w Polsce,
- zły stan infrastruktury technicznej, w tym kanalizacyjnej, szczególnie na obszarach wiejskich,
- trudną sytuację na rynku pracy - wysoką stopę bezrobocia oraz niski poziom wskaźników aktywności zawodowej i zatrudnienia,
- starzenie się społeczeństwa,
- zmniejszanie się liczby ludności w wieku produkcyjnym,
- niewystarczająca ilość miejsc pracy poza rolnictwem,
- duże zróżnicowanie między dochodami gospodarstw domowych,
- zbyt niska aktywność społeczna Polaków,
- brak innowacyjnych przedsięwzięć.

W związku z tym cele strategiczne obu dokumentów są ze sobą powiązane. Dotyczy to głównie następujących celów NPR:

- wzmocnienie konkurencyjności regionów i przedsiębiorstw oraz wzrost zatrudnienia,
- podniesienie poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

2. Powiązanie z Narodową Strategią Spójności

Zapisy Narodowej Strategii Spójności w zakresie identyfikacji problemów na obszarze Polski oraz zamierzonych do osiągnięcia celów są tożsame z celami stawianymi przed władzami i społecznością Gminy Mokrsko. Dotyczy to przede wszystkim następujących celów horyzontalnych:

a) Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej,

- Wzrost poziomu edukacji oraz poprawa jakości kształcenia,
- Tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości,
- Przeciwdziałanie ubóstwu i zapobieganie wykluczeniu społecznemu,
- Wzmocnienie potencjału zdrowotnego kapitału ludzkiego.

b) Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej, mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski i jej regionów, m. in. poprzez:

- Zapewnienie i rozwój infrastruktury ochrony środowiska,
- Wsparcie podstawowej infrastruktury społecznej.

c) Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług,

- Wspieranie działalności wytwórczej przynoszącej wysoką wartość dodaną,
- Rozwój sektora usług,
- Poprawa otoczenia funkcjonowania przedsiębiorstw i ich dostępu do zewnętrznego finansowania,
- Społeczeństwo informacyjne,
- Zwiększenie inwestycji w badania i rozwój i tworzenie rozwiązań innowacyjnych.

d) Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej,

- Przeciwdziałanie marginalizacji i peryferyzacji obszarów problemowych.

e) Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich.

- Wyrównywanie szans rozwojowych na obszarach wiejskich.

Założenia Planu Rozwoju Lokalnego odnoszą się także do celu głównego NSS, określonego jako: *tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.*

3. Powiązanie z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Łódzkiego

Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego przewiduje działania mające służyć rozwiązywaniu zdiagnozowanych problemów regionu oraz wyznacza kierunki rozwoju. Niniejszy dokument pełni taką samą rolę, jednakże działania w nim przewidziane mają charakter lokalny. Realizacja działań zapisanych w obu dokumentach sprawi, że będą na siebie oddziaływać. Dla uzyskania większych efektów działania te muszą być ze sobą spójne.

Niniejszy dokument realizuje postulaty strategii, szczególnie w następujących dziedzinach:

1. Oś priorytetowa II „Ochrona środowiska”,
2. Osi priorytetowej III „Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość”,
3. Osi priorytetowej V „Infrastruktura społeczna”.

4. Powiązanie ze Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego

Plan Rozwoju Lokalnego ze swoimi celami nadrzędnymi oraz celami częściowymi wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego. Głównymi celami rozwoju województwa, zgodnymi z założeniami PRL są bowiem:

- I. Wzrost poziomu cywilizacyjnego województwa**
  - Podniesienie poziomu wykształcenia i rozwój kulturowy mieszkańców,
  - Podniesienie jakości życia i stanu zdrowotności mieszkańców,
  - Uporządkowanie gospodarki przestrzennej.
- II. Stworzenie rzeczywistego regionu społeczno – ekonomicznego posiadającego własną podmiotowość kulturową i gospodarczą**
  - Wspomaganie i promowanie różnych form edukacji regionalnej dzieci, młodzieży i dorosłych,
  - Inicjowanie i wspomaganie różnych form i przejawów kultury regionalnej oraz ruchów regionalistycznych.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Mokrsko jest zgodny ze Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego. Plan ten przyczyni się do rozwoju cywilizacyjnego oraz kulturalno - turystycznego w Gminie Mokrsko, a co za tym idzie w województwie łódzkim.

VI. Oczekiwane wskaźniki osiągnięć Planu Rozwoju Lokalnego

Ścisły monitoring projektów finansowanych ze środków Unii Europejskiej jest jednym z podstawowych warunków ich właściwej i efektywnej realizacji. W Planie Rozwoju Lokalnego znaczny nacisk kładzie się na ocenę przewidywanych efektów realizacji działań proponowanych w tym Planie. Podstawą takiej oceny będzie szacunek przewidywanych efektów realizacji proponowanych działań.

Zasadnicze znaczenie wśród metod oceny przewidywanych efektów, obok standardowych raportów i opisów poszczególnych projektów, mają ilościowe metody oceny. Stanowią one standardowe narzędzie stosowane w UE, pozwalające na usystematyzowane oceny i porównywanie realizacji działań. W ostatnich latach europejski system ocen ilościowych podlegał dynamicznemu rozwojowi, zmierzając w stronę zwiększenia przejrzystości procesu oceny. W związku z powyższym, obecnie mniejszy nacisk kładzie się na dane finansowe. Zamiast tego większą uwagę przywiązuje się do korzyści dla konsumentów mierzone w jednostkach naturalnych.

Najważniejszym elementem jest dostęp pracowników gminy, radnych i mieszkańców do miar wskaźników, co umożliwi skuteczną realizację Planu. Istotną rolą wskaźników monitoringu i ewaluacji jest wskazywanie odstępstw w realizacji programu od zakładanej sytuacji modelowej, a przez to - identyfikowanie jego słabych i mocnych punktów, co umożliwi podejmowanie działań zaradczych. Wskaźniki monitoringu i ewaluacji, poprzez swój wymiar statystyczny, mają równocześnie za zadanie wskazanie stopnia skuteczności władz zarządzających programem w rozwiązywaniu problemów rozwoju danego obszaru.

Realizacja Planu Rozwoju Lokalnego będzie poddawana sprawdzeniu na poszczególnych etapach oraz na koniec okresu programowania (rok 2013). Zaleca się również kontrolę wskaźników co 2 lata. Kontrolą podlegać będzie stopień realizacji poszczególnych celów, monitorowanie postępu wdrażania zaplanowanych działań, ich zgodności z harmonogramem, sposób finansowania oraz rezultaty.

W wyniku wdrożenia działań zaplanowanych w Planie Rozwoju Lokalnego na lata 2008 – 2015 przewiduje się osiągnięcie następujących wskaźników ogólnych:

- wzrost ilości terenów zurbanizowanych i wyposażonych w infrastrukturę techniczną,
- wzrost poziomu zwodociągowania i skanalizowania gminy,
- polepszenie stanu dróg gminnych,
- zwiększenie długości dróg o nawierzchni ulepszonej,
- poprawa dostępności i jakości obiektów oświatowo – kulturalnych,
- liczba utworzonych nowych miejsc pracy,

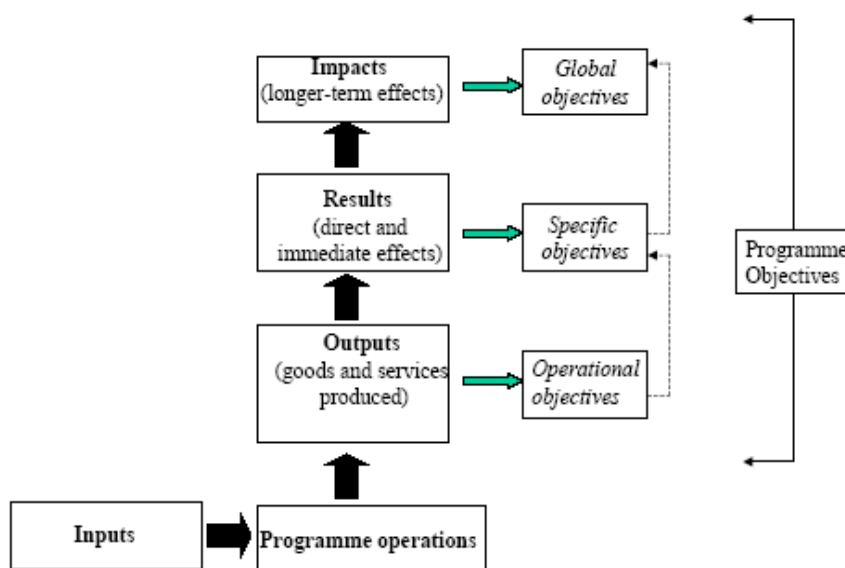
- poprawa stanu środowiska przyrodniczego.

Każde działanie będzie podlegać kontroli i ocenie. Stopień realizacji poszczególnych działań zostanie określony przy pomocy wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania. Dodatkowo zaleca się aby każdy projekt był oceniany wg. dodatkowego wskaźnika jakim jest wskaźnik wkładu.

Komisja począwszy od początku okresu programowania 1993 – 1999 zaleca konsekwentnie jednolity system czterech wskaźników służących ocenie i monitorowaniu projektów współfinansowanych w ramach polityki strukturalnej Wspólnot. W zaleceniach opublikowanych w poradniku metodologicznym **The New Programming Period 2007-2013 Indicative Guidelines On Evaluation Methods: Monitoring And Evaluation Indicators Working Document No. 2** czytamy:

„Przepisy [Komisji Europejskiej; przyp. autora] przewidują zastosowanie logicznej struktury wskaźników [...] Sugerowana klasyfikacja odpowiada następującemu łańcuchowi wskaźników: *Wkłady > Produkty > Rezultaty > Oddziaływania*²”

Figure 2.2 a: The Logical Framework

Istotna jest więc **logiczna kolejność prezentowania wskaźników**. Według wytycznych zawartych w cytowanych publikacjach mówimy o czterech rodzajach wskaźników (odpowiednio do czterech faz cyklu interwencji): **wskaźnikach wkładu** (*input indicators*), **wskaźnikach produktu** (*output indicators*), **wskaźnikach rezultatu** (*result indicators*) i **wskaźnikach oddziaływania** (*impact*

² Cytat za publikacją The New Programming Period 2007-2013 Indicative Guidelines On Evaluation Methods: Monitoring And Evaluation Indicators Working Document No. 2 (przekł. autorów Studium) s.7.

indicators), przy czym dwa ostatnie łącznie bywają określane jako wskaźniki celów projektu (*objective indicators*).

W poniższej tabeli zestawiono proponowane rodzaje wskaźników dla różnych rodzajów zadań oraz sposób ich pomiaru. Wskaźniki oddziaływania możemy podzielić na rozproszone i odroczone w czasie. Rozproszone to oddziaływanie na sfery nie objęte bezpośrednio projektem. Odroczone w czasie to te, które będą mierzalne za kilka lub kilkanaście lat. Zaleca się szczegółowy pomiar zarówno wskaźników oddziaływania, choć są one trudno mierzalne. **To wskaźnik oddziaływania mierzony po kilku latach określa skuteczność projektu dla rozwoju lokalnego.**

Szczegółowe wskaźniki mogą być określane dopiero na poziomie poszczególnych projektów. Na poziomie planu możemy podać jedynie listę przewidzianych wskaźników spośród których będą wybierane konkretne wskaźniki dla każdego projektu.

Produkt to bezpośredni, materialny efekt realizacji przedsięwzięcia mierzony konkretnymi wielkościami.

Produkty		
Wskaźnik	Jednostka miary	Źródło
Liczba przedsiębiorstw wspartych w wyniku realizacji Planu	Szt.	Urząd Gminy , GUS, Badanie ankietowe
Długość rozbudowanych/zbudowanych sieci teleinformatycznych (w tym sieci szkieletowych)	km	Urząd Gminy
Liczba powstałych publicznych produktów dostępu do Internetu	Szt.	Urząd Gminy
Liczba stworzonych portali umożliwiających kontakt obywatela z instytucją publiczną	Szt.	Urząd Gminy
Powierzchnia zrekultywowanych i zagospodarowanych terenów przemysłowych i innych zdegradowanych do ogółem	m ²	Urząd Gminy
Liczba obiektów, które uzyskały nowe funkcje w wyniku odnowy wsi	Szt.	Urząd Gminy
Wartość nakładów na odnowę wsi	PLN	Urząd Gminy
Długość sieci wodociągowej	km	Urząd Gminy
Długość sieci kanalizacyjnej	km	Urząd Gminy
Komunalne oczyszczalnie ścieków	Szt.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych stacji uzdatniania wody	Szt.	Urząd Gminy
Liczba zrekultywowanych składowisk odpadów komunalnych	Szt.	Urząd Gminy
Restytucja gatunku fauny - zmiana liczebności gatunku	Szt.	Urząd Gminy
Odnowienia i zalesienia	ha	Urząd Gminy
Efekty rzeczowe inwestycji gospodarki wodnej – zbiorniki wodne – obiekty	Szt.	Urząd Gminy
Liczba zamontowanych instalacji ograniczających emisję zanieczyszczeń pyłowych i gazowych	Szt.	Urząd Gminy
Liczba odrestaurowanych i odremontowanych obiektów zabytkowych (mających indywidualny wpis do rejestru zabytków)	Szt.	Urząd Gminy

Liczba obiektów kultury w regionie [teatry i instytucje muzyczne, muzea, kina, galerie]	Szt.	Urząd Gminy
Nowe miejsca noclegowe	Szt.	Urząd Gminy
Placówki gastronomiczne	Szt.	Urząd Gminy
Liczba przedsiębiorstw z branży turystyczno-kulturalnej	Szt.	Urząd Gminy
Długość dróg gminnych	km	Urząd Gminy
Długość wybudowanych/przebudowanych /wyremontowanych dróg	km	Urząd Gminy
Długość wybudowanych ścieżek rowerowych	km	Urząd Gminy
Długość sieci energetycznej wybudowanej i zmodernizowanej	km	Urząd Gminy
Długość sieci gazowej wybudowanej i zmodernizowanej	km	Urząd Gminy
Ilość stacji transformatorowych	Szt.	Urząd Gminy
Liczba zakupionego wyposażenia: - medycznego - dydaktycznego	Szt.	Urząd Gminy
Liczba zmodernizowanych obiektów: - ochrony zdrowia - pomocy społecznej - dydaktycznych	Szt.	Urząd Gminy
Liczba obiektów spełniających wymogi standaryzacyjne w : - ochronie zdrowia - pomocy społecznej	Szt.	Urząd Gminy

Rezultat można zdefiniować jako korzyści, jakie wynikną dla beneficjenta bezpośrednio po zakończeniu projektu w związku ze zrealizowanymi działaniami, tj. dostarczonymi mu usługami/dostawami materialnymi/inwestycjami.

Rezultaty		
Wskaźnik	Jednostka miary	Źródło
Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON	Szt.	GUS
Liczba nowych instytucji otoczenia biznesu	Szt.	GUS
Udział szkół wyposażonych w komputery z dostępem do Internetu - szkoły podstawowe - gimnazja - szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne - szkoły policealne w tym na wsi: - szkoły podstawowe - gimnazja - szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne - szkoły policealne	%	GUS
Liczba jednostek publicznych posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu	Szt.	Urząd Gminy
Liczba miejsc pracy, które zostały utworzone w wyniku realizacji projektów odnowy wsi	Szt.	Urząd Gminy

Odsetek mieszkań wyposażonych w instalację kanalizacyjną	%	GUS
Ścieki odprowadzane siecią kanalizacyjną oczyszczane i nieoczyszczane	hm ³	GUS/OŚ
Ścieki komunalne z miast i wsi oczyszczane	dm ³	GUS/OŚ
Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona	%	GUS
Odpady komunalne stałe wyselekcjonowane z odpadów zebranych	tys. ton	GUS/OŚ
Lesistość	%	GUS/OŚ
Odnowienia i zalesienia	ha	GUS/OŚ
Objętość retencjonowanej wody	m ³	
Powierzchnia terenu zabezpieczona przed powodzią	ha	
Liczba pożarów lasów	Szt.	GUS/OŚ
Liczba wdrożonych systemów monitorowania stanu środowiska	Szt.	
Korzystający z noclegów ogółem	Os.	GUS
Dochód budżetu JST z kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (w tys. zł)	PLN	GUS
Dochód budżetu JST z kultury fizycznej i sportu (w tys. zł)	PLN	GUS
Liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych	Os.	Powiatowa Komenda Policji
Objętość dostarczonego gazu	m ³	Urząd Gminy
Wykształcenie ludności w wieku 15 lat i więcej (%)	%	GUS
Kształcenie ustawiczne dorosłych (% udział osób w wieku 25-64 lata uczących się i doksztalających w ludności wieku 25-64 lata)	%	GUS
Liczba mieszkańców w jednostkach pomocy społecznej	Os.	Urząd Statystyczny w Łodzi

Oddziaływanie (*ang. impact*) to konsekwencje wynikające z realizacji projektu, które wystąpią jakiś czas po zakończeniu projektu (mogą być obserwowane lub zmierzone). Efekty te mogą dotyczyć nie tylko beneficjenta, ale również innych podmiotów, które odniosły jakieś korzyści lub poniosły straty w wyniku realizacji projektu.

Oddziaływania		
Wskaźnik	Jednostka miary	Źródło
1. Ilość osób korzystających z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, deszczowej i gazowej	szt.	Statystyka gminna
2. Polepszenie stanu środowiska naturalnego (ilość odprowadzanych i oczyszczanych ścieków, zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego)	%	Statystyka gminna
3. Wielkość migracji	szt.	Statystyka gminna,
4. Wzrost poziomu życia mieszkańców	%	Badania ankietowe
5. Zmniejszenie zachorowalności dzieci w placówkach kulturalno – oświatowych w wyniku poprawy warunków nauczania	%	Statystyka szkolna i gminna
6. Zwiększenie aktywności pozalekcyjnej uczniów w postaci ilości kółek zainteresowań	%	Statystyka szkolna

7. Zwiększenie aktywności rekreacyjnej mieszkańców	%	Statystyka gminna
8. Wskaźnik poprawy jakości dróg w wyniku przeprowadzonej ich modernizacji i ulepszenia nawierzchni	%	Badanie ankietowe
9. Spadek emisji niebezpiecznych związków - CO ₂ , SO ₂ , NO ₂	mg/m ³	Badania
10. Wzrost zdrowotności mieszkańców	%	Statystyka gminna
11. Polepszenie stanu środowiska naturalnego	%	Badania

Jeśli projekt wymaga poszerzenia listy wskaźników, monitoring i ewaluacja powinny odbywać się z zastosowaniem wskaźników dodatkowych, typowych dla realizowanego projektu.

VII. Plan finansowy

Planowana inwestycja	rok 2008			rok 2009			rok 2010			rok 2011		
	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE
Budowa kanalizacji sanitarnej – Mokrsko	907 650	136 147,5	771 502,5	907 650	136 147,5	771 502,5	907 650	136 147,5	771 502,5	907 650	136 147,5	771 502,5
Budowa kanalizacji sanitarnej – Krzyworzeka							1 450 800	217 620	1 233 180	1 450 800	217 620	1 233 180
Budowa kanalizacji sanitarnej -Chotów												
Budowa kanalizacji sanitarnej Ożarów												
Budowa kanalizacji sanitarnej – Komorniki-Jasna Góra												
Budowa kanalizacji sanitarnej – Słupsko												
Kanalizacja sanitarna – oczyszczalnie przydomowe							612 000	91 800	520 200	612 000	91 800	520 200
Program podnoszenia kwalifikacji zawodowych mieszkańców gminy Mokrsko	500 000	75 000	425 000									
Rozbudowa i przebudowa budynku Szkoły Podstawowej, Gimnazjum, SDS i Publicznego Przedszkola w Mokrsku	440 000	66 000	374 000	440 000	66 000	374 000	440 000	66 000	374 000	440 000	66 000	374 000
Odnowa centrum wsi Mokrsko: powstanie centrum o charakterze kulturalnym, rekreacyjnym i sportowym oraz remont chodników w centrum wsi	543 500	81 525	461 975	543 500	81 525	461 975	543 500	81 525	461 975	543 500	81 525	461 975
Przebudowa oświetlenia ulicznego w gminie Mokrsko				184 000	27 600	156 400	184 000	27 600	156 400	184 000	27 600	156 400
Termomodernizacja i przebudowa obiektu Ośrodka Zdrowia w Mokrsku	30 000	4 500	25 500	30 000	4 500	25 500	30 000	4 500	25 500	30 000	4 500	25 500
Budowa chodników wraz z pasami ścieżek rowerowych w Mokrsku				227 150	34 072,5	193 077,5	227 150	34 072,5	193 077,5	227 150	34 072,5	193 077,5
Wdrożenie projektu oczyszczania gminy	162 000	24 300	137 700	162 000	24 300	137 700						

Mokrsko z dzikich wysypisk i rekultywacja oczyszczonych terenów oraz zamknięcie składowiska w Mokrsku												
Kompleksowy remont Strażnicy OSP w Mokrsku	50 000	7 500	42 500	50 000	7 500	42 500	50 000	7 500	42 500	50 000	7 500	42 500
Odnowa centrum wsi Chotów	212 230	31 834,5	180 395,5	212 230	31 834,5	180 395,5	212 230	31 834,5	180 395,5	212 230	31 834,5	180 395,5
Odnowa centrum wsi Krzyworzeka	58 125	8 718,75	49 406,25	233 125	34 968,75	198 156,25	463 125	69 468,75	393 656,25	363 125	54 468,75	308 656,25
Przebudowa drogi nr 117054E Chotów – Krzyworzeka- Ożarów	473 977	71 096,55	402 880,45	296 370	44 455,5	251 914,5	296 370	44 455,5	251 914,5	296 370	44 455,5	251 914,5
Przebudowa sieci wodociągowej w Ożarowie				170 000	25 500	144 500	170 000	25 500	144 500	160 000	24 000	136 000
Odnowa centrum wsi Ożarów	311 000	46 650	264 350	455 680	68 352	387 328	455 680	68 352	387 328	144 680	21 702	122 978
Termomodernizacja budynku Szkoły Podstawowej w Ożarowie				62 500	9 375	53 125	62 500	9 375	53 125	62 500	9 375	53 125
Przebudowa drogi Morzykobyła – Ożarów nr 117056 E o długości 2,3 km	665 000	99 750	99 750	665 000	99 750	99 750						
Odnowa centrum wsi Słupsko	192 283	28 842,45	163 440,55	192 281	28 842,15	163 438,85	192 281	28 842,15	163 438,85	192 281	28 842,15	163 438,85
Odnowa centrum wsi Komorniki	245 875	36 881,25	208 993,75	245 875	36 881,25	208 993,75	245 875	36 881,25	208 993,75	245 875	36 881,25	208 993,75
Rozwój zasobów ludzkich w gminie – wsparcie szkoleniowe dla dzieci, młodzieży, osób marginalizowanych				290 000	0	290 000	290 000	0	290 000	290 000	0	290 000

Planowana inwestycja	rok 2012			rok 2013			rok 2014			rok 2015		
	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE
Budowa kanalizacji sanitarnej – Mokrsko												
Budowa kanalizacji sanitarnej – Krzyworzeka	1 450 800	217 620	1 233 180									
Budowa kanalizacji sanitarnej -Chotów	520 000	78 000	442 000	520 000	78 000	442 000	520 000	78 000	442 000			
Budowa kanalizacji sanitarnej Ożarów				1 209 270	181 390,5	1 027 879,5	1 209 265	181 389,75	1 027 875,25	1 209 265	181 389,75	1 027 875,25
Budowa kanalizacji sanitarnej – Komorniki-Jasna Góra							1 669 650	250 447,5	1 419 202,5	1 669 650	250 447,5	1 419 202,5
Budowa kanalizacji sanitarnej – Słupsko				1 012 400	151 860	860 540						
Kanalizacja sanitarna – oczyszczalnie przydomowe	612 000	91 800	520 200	612 000	91 800	520 200	612 000	91 800	520 200	612 000	91 800	520 200
Program podnoszenia kwalifikacji zawodowych mieszkańców gminy Mokrsko												
Rozbudowa i przebudowa budynku Szkoły Podstawowej, Gimnazjum, SDS i Publicznego Przedszkola w Mokrsku	440 000	66 000	374 000									
Odnowa centrum wsi Mokrsko: powstanie centrum o charakterze kulturalnym, rekreacyjnym i sportowym oraz remont chodników w centrum wsi	543 500	81 525	461 975	543 500	81 525	461 975	543 500	81 525	461 975	543 500	81 525	461 975
Przebudowa oświetlenia ulicznego w gminie Mokrsko	184 000	27 600	156 400	184 000	27 600	156 400	180 000	27 000	153 000			
Termomodernizacja i przebudowa obiektu Ośrodka Zdrowia w Mokrsku	30 000	4 500	25 500	30 000	4 500	25 500	30 000	4 500	25 500	30 000	4 500	25 500

Budowa chodników wraz z pasami ścieżek rowerowych w Mokrsku	227 150	34 072,5	193 077,5	227 150	34 072,5	193 077,5	227 150	34 072,5	193 077,5	227 100	34 065	193 035
Wdrożenie projektu oczyszczania gminy Mokrsko z dzikich wysypisk i rekultywacja oczyszczonych terenów oraz zamknięcie składowiska w Mokrsku												
Kompleksowy remont Strażnicy OSP w Mokrsku	50 000	7 500	42 500	50 000	7 500	42 500						
Odnowa centrum wsi Chotów	212 230	31 834,5	180 395,5	212 230	31 834,5	180 395,5	212 620	31 893	180 727			
Odnowa centrum wsi Krzyworzeka	363 125	54 468,75	308 656,25	133 125	19 968,75	113 156,25	133 125	19 968,75	113 156,25	58 125	8 718,75	49 406,25
Przebudowa drogi nr 117054E Chotów – Krzyworzeka- Ożarów	296 367	44 455,05	251 911,95	264 903	39 735,45	225 167,55	264 903	39 735,45	225 167,55	264 903	39 735,45	225 167,55
Przebudowa sieci wodociągowej w Ożarowie												
Odnowa centrum wsi Ożarów	144 680	21 702	122 978	51 430	7 714,5	43 715,5	51 430	7 714,5	43 715,5	51 420	7 713	43 707
Termomodernizacja budynku Szkoły Podstawowej w Ożarowie	62 500	9 375	53 125									
Przebudowa drogi Morzykobyła – Ożarów nr 117056 E o długości 2,3 km												
Odnowa centrum wsi Słupsko	192 281	28 842,15	163 438,85	192 281	28 842,15	163 438,85	192 281	28 842,15	163 438,85	192 281	28 842,15	163 438,85
Odnowa centrum wsi Komorniki	245 875	36 881,25	208 993,75	245 875	36 881,25	208 993,75	245 875	36 881,25	208 993,75	245 875	36 881,25	208 993,75
Rozwój zasobów ludzkich w gminie – wsparcie szkoleniowe dla dzieci, młodzieży, osób marginalizowanych	290 000	0	290 000	290 000	0	290 000	290 000	0	290 000	260 000	0	260 000

VIII. System wdrażania

Plan Rozwoju Lokalnego jest dokumentem ponadkadencyjnym, określającym cele oraz programy działań na kilka lat oraz wymagającym ciągłej pracy nad podnoszeniem jego jakości. Proces jego wdrażania jest złożonym przedsięwzięciem, wymagającym dobrego przygotowania informacyjnego i stałej komunikacji z otoczeniem. Wdrożeniu Planu towarzyszyć będzie jego ewaluacja, która będzie się opierać na pozyskiwaniu obiektywnej informacji o jego przebiegu, skutkach i publicznym odbiorze.

Plan Rozwoju Lokalnego gminy jest warunkiem koniecznym rozwoju danej jednostki terytorialnej. Sam dokument nie jest jednak receptą na sukces. Aby mógł przynieść zaplanowane efekty, konieczne jest sukcesywne jego wdrażanie, czuwanie nad jego realizacją i kontrolowanie przebiegu.

Właściwy proces wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego wymaga połączenia wysiłków wielu instytucji, organizacji i osób. Przedkładany Plan Rozwoju Lokalnego jest "własnością" społeczności lokalnej - dla niej przede wszystkim była budowana. Udział lokalnych liderów i lokalnej społeczności będzie czynnikiem wspierającym procesy implementacyjne. Niezwykle istotne jest partnerstwo ponadgminne. Wdrażanie wytyczonych planów zakłada potrzebę animacji niemalże od podstaw, która wiąże się z głębszymi kwestiami, takimi jak: zmiana mentalności, stosunki społeczne, kultura lokalna, których ewolucja jest procesem rozłożonym na wiele lat.

Realizacja Planu Rozwoju Gminy Mokrsko uzależniona jest od wysokości pozyskanych środków zarówno krajowych jak i z funduszy strukturalnych. Biorąc pod uwagę prognozę dopuszczalnej wysokości zobowiązań w poszczególnych latach i wysokość środków, jakie mogą być wydatkowane bezpośrednio z budżetu, możliwości finansowe Gminy wskazują, że na realizację przyjętych celów zabezpieczą **15% wkładu** w stosunku do uzyskanych środków wspólnotowych.

Za wdrażanie Planu Rozwoju Lokalnego odpowiedzialny będzie Urząd Gminy Mokrsko.

Urząd Gminy Mokrsko jako Instytucja Wdrażająca Plan, odpowiedzialny będzie za:

- opracowanie i składanie wniosków o finansowanie zewnętrzne,
- bezpośrednią realizację działań przewidzianych w Planie w zakresie przygotowania przetargów, gromadzenia dokumentacji bieżącej, nadzoru nad wykonawcą pod kątem terminowości i jakości wywiązania się z zobowiązania,
- zapewnienie informowania o współfinansowaniu przez UE realizowanych projektów.

W przypadku Planu Rozwoju Lokalnego kluczową postacią w procesie jego realizacji i monitoringu jest Wójt. Kierując bieżącą działalnością, ma największy wpływ zarówno na sam proces opracowywania Planu, jej wdrażania, jak również oceny jej realizacji. Najważniejszym zadaniem Wójta w zakresie wdrażania będzie bezpośredni nadzór nad wdrażaniem strategii.

IX. Sposoby monitorowania, oceny oraz komunikacji społecznej

1. Monitorowanie wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego

Monitorowanie jest procesem, który ma na celu analizowanie stanu zawansowania projektu oraz jego zgodności z postawionymi celami. Istotą monitorowania jest wyciąganie wniosków z tego, co zostało i nie zostało zrobione. Jest nią także modyfikowanie dalszych poczynań w taki sposób, aby osiągnąć zakładany cel w przyszłości. Istotnym elementem monitorowania jest wypracowanie technik zbierania informacji oraz opracowanie odpowiednich wskaźników, które będą odzwierciedlały efektywność prowadzonych działań.

Monitorowania wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego oraz jego poszczególnych elementów dokonywać będzie **Urząd Gminy Mokrsko** (Wójt, Skarbnik, Przedstawiciele Rady Gminy Mokrsko). Raz na pół roku odbywać się będą zebrania osób monitorujących wdrażanie Planu Rozwoju Lokalnego podczas których analizowane będą ilościowe i jakościowe informacje na temat wdrażanych projektów i całego Planu Rozwoju Lokalnego w aspekcie finansowym i rzeczowym. Celem takiej analizy jest zapewnienie zgodności realizacji projektów i Planu z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami.

W procesie monitorowania Planu Rozwoju Lokalnego przewidziano następujące fazy:

➤ **Ocenę wstępną**

Rozpoczęcie każdego programu i wchodzących w jego skład projektów poprzedzone zostanie ustaleniem wszelkich parametrów ilościowych i jakościowych (wskaźniki określające wyniki realizowanych zadań). Zostaną również wyraźnie określone etapy cząstkowe realizacji poszczególnych zadań (termin rozpoczęcia i zakończenia). Przyjęte raz parametry powinny być stosowane przez cały czas realizacji programów i projektów.

➤ **Monitoring sterujący**

Dotyczy całego okresu wdrażania projektu. Zadaniem prowadzonego monitorowania będzie wykrycie wszelkich odchyleń, jakie mają miejsce w trakcie realizacji projektu.

➤ **Kontrolę końcową - ewaluację efektów**

Ewaluacja zaczyna się w już procesie planowania/programowania. Można powiedzieć, że planowanie ukierunkowuje ewaluację i ewaluacja ukierunkowuje planowanie przyszłych działań. Jest to bardzo ważna funkcja ewaluacji, gdyż pozwala na zbadanie wewnętrznej logiki programu/projektu. Logika

programu/projektu opisuje relacje pomiędzy wszystkimi jego elementami: potrzebami, strategią, celami, nakładami, działaniami, produktami, rezultatami i wpływem. Ewaluacja, badając wewnętrzną spójność programu/projektu, weryfikuje w jaki sposób nakłady programu przekształcane są w produkty, jak produkty prowadzą do uzyskania rezultatów i oddziaływania, a więc i zaspokojenia potrzeb grup docelowych.

Ogólnym celem ewaluacji jest podwyższanie stopnia adekwatności, efektywności i znaczenia rezultatów wynikających z programów finansowanych przez Unię Europejską. Głównym zadaniem jest dążenie do stałego ulepszania skuteczności i efektywności interwencji publicznej, rozumiane nie tylko jako pozytywne efekty społeczne lub gospodarcze związane bezpośrednio z programem, lecz także jako zwiększenie przejrzystości i promowania działań podejmowanych przez władze publiczne.

Główne zastosowania ewaluacji:

- identyfikacja słabych i mocnych stron,
- oszacowanie możliwości i ograniczeń,
- usprawnienie zarządzania,
- wskazanie kierunków rozwoju i priorytetów działalności sektora publicznego,
- poprawianie błędów,
- dla celów odpowiedzialności,
- wsparcie alokacji zasobów finansowych,
- ulepszenie procesu decyzyjnego.

W szczególności zadaniem ewaluacji jest dostarczenie odpowiednim odbiorcom dokładnych ocen stanu wdrożenia programów w zakresie:

- działania programów;
- wydajności i trwałości w stosunku do założonych celów;
- wpływu na problemy, do których odnoszą się programy;
- wyciągniętych wniosków w celu poprawy wdrożenia programów i projektowania nowych programów;
- identyfikacji dobrych praktyk o potencjalnym szerszym zastosowaniu.

Jednym z celów ewaluacji jest również zapewnienie przejrzystości wykorzystania środków publicznych poprzez przekazywanie i upowszechnianie informacji o powodzeniu lub niepowodzeniu przedsięwzięć finansowanych z programów pomocowych. Ewaluacja ma również wymiar edukacyjny. Uczy, bowiem rejestrować i stymulować zmianę, analizować i rozumieć złożoność zjawisk.

Ocena końcowa powinna określić na ile zakładane w Planie Rozwoju Lokalnego cele zostały osiągnięte oraz ustalić przyczyny wszelkich odchyień w realizacji. Ewaluacja posłuży za podstawę sprawdzenia, czy planowane efekty są zgodne z przyjętymi celami i ich miarami. W trakcie ewaluacji zostanie również dokonana analiza podejmowanych działań korygujących. Wnioski z ewaluacji

zostaną wykorzystane w trakcie realizacji kolejnych, podobnych projektów w przyszłości. Są one również kluczowe dla prawidłowego planowania kolejnych edycji Planu Rozwoju Lokalnego Gminy.

2. Narzędzia służące zbieraniu informacji zaproponowane w czasie opracowania Planu Rozwoju Lokalnego

Zapewnienie informacji zwrotnej jest jednym z kluczowych elementów zapewniających efektywne wdrażanie Planu Rozwoju Lokalnego.

Miary wykonania projektów

Nie we wszystkich projektach obecnego PRL udało się ustalić miary wyjściowe. W celu rzetelnego monitorowania wdrażania ważne jest ustalenie mierzalnych celów i zadań, najlepiej opisanych przez dane ilościowe o charakterze statystycznym, które po przetworzeniu powinny zostać ujęte w serie wskaźników.

Dla każdego z projektów zaproponowano odpowiednie miary wykonania. Pozwolą one w przyszłości ocenić stopień zaawansowania projektu i sukces w jego realizacji. Pomiar osiągniętych wyników pozwala odróżnić powodzenie od porażki. Wyniki zapisane w postaci wskaźników czy bezwzględnych informacji statystycznych mają także ważne znaczenie w procesie uzyskiwania poparcia społecznego dla prowadzonych zmian czy świadczenia usług. Dają one czytelny i jednoznaczny obraz sytuacji. Należy jednak pamiętać, że muszą być one interpretowane łącznie. Pojedynczy wskaźnik czy liczba może dawać mylne, zbyt optymistyczne lub zbyt pesymistyczne wrażenie o stopniu zaawansowania wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego. Analiza wartości poszczególnych wskaźników pozwala ocenić na ile podejmowane działania zgodne są z zakładanymi celami. Zaproponowane miary umożliwiają bezstronną ocenę osiągniętych efektów.

Porównywanie wskaźników

Jednym z podstawowych narzędzi służących do oceny efektów realizowanego Planu Rozwoju Lokalnego jest również porównanie osiągniętych wyników pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego. Odniesienie efektów własnej pracy do osiągnięć innych przy pomocy porównywalnych wskaźników, pozwala na obiektywną ocenę postępu i skali zachodzących zmian. Może jednocześnie prowadzić do zidentyfikowania najlepszych wzorów działania (tzw. dobrych praktyk), których wspólnym mianownikiem jest wydajność.

3. Ocena i komunikacja społeczna

Władze samorządowe Gminy Mokrsko w trakcie wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego muszą znaleźć skuteczną metodę przekazywania informacji do otoczenia. Powinny także zwrócić baczną uwagę na sprawny system przyjmowania informacji z otoczenia, od partnerów społecznych.

Możemy wyróżnić dwa główne typy otoczenia społecznego, z którym władze gminy muszą się komunikować. Po pierwsze jest to **otoczenie wewnętrzne**, obejmujące pracowników urzędu, którzy uczestniczą bezpośrednio w administrowaniu gminą, ich wiedzę, motywację, umiejętności praktyczne, kompetencje interpersonalne, lecz także technologię i zasoby organizacji. Jest również **otoczenie zewnętrzne**. Otoczenie zewnętrzne bliższe obejmuje przede wszystkim ogół mieszkańców gminy, w którym jednak można wyróżnić szereg grup, organizacji, stowarzyszeń i instytucji czy przedsiębiorstw. Otoczenie zewnętrzne dalsze jest to faktyczne otoczenie gminy jako wspólnoty terytorialnej – sąsiednie gminy, struktury powiatowe, wojewódzkie i ogólnopolskie.

Obszary działań w zakresie komunikacji dwustronnej i współpracy władz gminy Mokrsko ze społecznością lokalną to:

- informacja o postępach wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego - każdy mieszkaniec gminy będzie miał możliwość uzyskania informacji o aktualnym stanie prac wdrożeniowych Planu Rozwoju Lokalnego w siedzibie sekretariatu Urzędu Gminy, wraz z wglądem w dokumentację (raporty monitoringowe, raporty ewaluacyjne),
- podjęcie współpracy z mediami lokalnymi - podawanie informacji o wdrażanych projektach w mediach lokalnych przynajmniej raz w roku.

Instytucja Zarządzająca (Urząd Gminy Mokrsko) zapewnia środki informacyjne i promocyjne w zakresie udzielonej pomocy z funduszy strukturalnych. Wykorzystywane środki informacyjne oraz promocyjne będą miały na celu przede wszystkim informowanie potencjalnych i faktycznych odbiorców pomocy o możliwościach wsparcia ze strony UE oraz informowanie opinii publicznej o zakresie i wymiarze pomocy unijnej dla poszczególnych projektów i rezultatach tych działań.

Promocja

Gmina Mokrsko będzie upowszechniać informacje o projektach i jego efektach przede wszystkim na obszarze jego realizacji oraz na ogólnodostępnej stronie internetowej. Informacje o projektach i Planie Rozwoju Lokalnego będą również upowszechniane na terenie Polski. Celem takiego działania jest szeroka promocja projektów oraz zachęcenie do współpracy na terenie Polski i Europy.

Działania promocyjne będą zgodne z wymogami Rozporządzenia 1159/2000/WE z 30 maja 2000 r. w sprawie środków informacyjnych i promocyjnych stosowanych przez Państwa Członkowskie odnośnie pomocy z funduszy strukturalnych.

Analogicznie do przepisów Rozporządzenia 1159/2000/WE celem działań informacyjnych oraz promocyjnych będzie informowanie beneficjentów projektów (mieszkańców obszaru) o możliwościach jakie stwarza wspólna pomoc Unii Europejskiej oraz Państw Członkowskich, w celu zapewnienia przejrzystości takiej pomocy oraz informowanie opinii publicznej o roli, jaką pełni Unia

Europejska we współpracy z państwami członkowskimi przy udzielaniu pomocy, jak również o rezultatach ich działań.

Zapewnienie informacji zwrotnej jest jednym z kluczowych elementów zapewniających efektywne wdrażanie Planu Rozwoju Lokalnego oraz ocena działań promocyjnych. Również systematyczne zbieranie danych i gromadzenie ich w istniejących bazach danych jest elementem ułatwiającym późniejsze prace działania promocyjne. Celem ewaluacji działań promocyjnych jest odpowiedź na pytania: Czy wszyscy mieszkańcy regionu mają wystarczającą wiedzę o działaniach realizowanych przez Urząd Gminy? W przypadku problemów z promocją działania powinny być korygowane w miarę zapisów projektu. Innym celem jest zapewnienie efektywnej promocji przy jednoczesnym obniżeniu jej kosztów.

W prasie lokalnej i regionalnej oraz w Internecie podawane będą systematycznie informacje na temat zaangażowania finansowego UE w realizację projektów oraz stanie zaawansowania realizacji zadań i ich efektów w ramach Planu. Sprawy związane ze środkami informacyjnymi i promocyjnymi stosowanymi przez Państwa Członkowskie odnośnie pomocy z funduszy strukturalnych reguluje Rozporządzenie Komisji Europejskiej nr 1159/2000.

X. Współpraca samorządu z organizacjami pozarządowymi

1. Uwarunkowania współpracy

Fundamentem ideowym wyznaczającym podstawy współpracy państwa, w tym samorządów terytorialnych i organizacji pozarządowych jest zasada subsydiarności, zapisana w preambule Konstytucji RP. Zakłada ona, że państwo bierze na siebie tylko te zadania, których nie są w stanie rozwiązać obywatele i ich wspólnoty. Praktyczną konsekwencją przyjęcia tej zasady jest decentralizacja państwa i przekazywanie władzy lokalnej wspólnotom samorządowym. Bardzo ważnym krokiem na tej drodze jest przeniesienie znacznej części kompetencji rządu centralnego samorządom: powiatom i województwom. Obok tego procesu powinien się dokonywać proces przekazywania części kompetencji państwa obywatelom dobrowolnie zrzeszającym się dla rozwiązywania zadań społecznych. Przemawiają za tym nie tylko względy ideowe, ale i praktyczne. Nie chodzi tylko o to, że obywatele mają prawo sami definiować swoje problemy i liczyć na pomoc państwa w ich rozwiązywaniu, ale także o to, iż w wielu dziedzinach organizacje te szybciej i taniej potrafią rozwiązać problemy niż administracja rządowa i samorządowa.

Podstawowym faktem, którą winni uświadamiać sobie wszyscy samorządowcy oraz pozarządowcy jest to, że podmiotem ich działania są ludzie. Zarówno samorząd lokalny, jak i organizacje pozarządowe, choć w oparciu o różne podstawy (samorząd z mocy prawa, organizacje dobrowolnie) są reprezentantami społeczności. Obie te instytucje, znów w różny sposób i na różnych zasadach, dążą do wspólnego celu. Jest nim zaspokajanie potrzeb społecznych, służenie ludziom, którzy wybrali swoich przedstawicieli do tych instytucji.

Zrozumienie tego, skądinąd oczywistego faktu, nie jest wcale powszechne, a jest to przecież fundament współdziałania, w ramach wspólnej misji, jaką jest dobro społeczności lokalnej. Organizacje pozarządowe z reguły są znacznie bliżej ludzi, wyrastają w odpowiedzi na ich konkretne potrzeby. Administracja natomiast często (na całym świecie zresztą) zapomina o swojej misji, o tym, komu służy. Świadomość misji, nadanie podmiotowości ludziom uruchamia proces uwłaszczenia obywateli, przywrócenia im podmiotowości poprzez tworzenie możliwości wpływania na własne sprawy. Jednym z nurtów takiego procesu uwłaszczenia obywateli jest budowanie współpracy władz lokalnych z organizacjami pozarządowymi, które pełnią funkcję uspołeczniania życia zbiorowego.

Organizacje, o czym była już mowa, powstają tam, gdzie pojawiają się niezaspokojone potrzeby. Najczęściej są odpowiedzią na problemy dnia codziennego, gdyż te właśnie są najbardziej istotne. Część organizacji w sposób świadomy pozostaje na tym poziomie działania. To jest ich misja, tak określiły swoją rolę i miejsce: pomagać wtedy, gdy pojawia się problem. Najczęściej zresztą uzupełniają w ten sposób działania samorządu i państwa. Jednak inne organizacje starają się

poszukiwać przyczyn problemów, a nie tylko łagodzić ich skutki. To jest skuteczna metoda rozwiązywania problemów, ale trudna, bo wymagająca umiejętności i wytrwałości w docieraniu do rzeczywistych źródeł problemów, spojrzenia ponad codziennością. Wiele organizacji, które w tym właśnie upatrują swoją rolę, stara się docierać do źródeł problemów i rozwiązywać je, i to zarówno w skali lokalnej, jak i ogólnopolskiej.

Nie jest to również łatwe dla samorządowców, którzy bardzo często przygniecieni są problemami dnia codziennego: dziurawymi jezdniami czy brakiem pieniędzy na wypłatę zasiłków z pomocy społecznej. Ale także wśród nich istnieje wiele przykładów starań o patrzenie na problemy w dłuższym horyzoncie czasowym i określanie celów, które odnoszą się do źródeł problemów, a nie tylko do ich skutków - w myśl twierdzenia, że lepiej zapobiegać niż leczyć. Przykładem takie podejścia do określania celów działania są Strategie i Plany Rozwoju Lokalnego w wielu gminach w Polsce.

Świadomość tego, że w działaniu najważniejsze są rezultaty wiąże się ściśle ze świadomością misji, celów. Myślenie w kontekście rezultatów podejmowanych działań wymaga planowania i to w dłuższym horyzoncie czasowym. Finansować należy nie działania, ale ich rezultaty. Dobrze znane są sytuacje, w których pewne rezultaty można osiągnąć bardzo prostymi, tanimi sposobami. Nie da się ich jednak zastosować, trzeba wybrać sposób droższy i niekoniecznie gwarantujący osiągnięcie zakładanych rezultatów, tylko dlatego, że tak mówią przepisy. To bardzo często problem administracji, którego rozwiązaniem mogą być organizacje pozarządowe, elastyczne i - między innymi dzięki temu - skuteczne w działaniu.

Władza samorządowa z mocy prawa jest gospodarzem w swojej gminie. Dobry gospodarz to nie zawsze ten, który sam wszystko potrafi zrobić najlepiej, ale przede wszystkim ten, który potrafi dobrze kierować innymi. Władze samorządowe powinny przede wszystkim tworzyć warunki do współpracy, z wszystkimi tymi, którzy działają dla dobra społeczności lokalnej, w tym z organizacjami pozarządowymi.

Organizacje potrafią osiągać założone rezultaty taniej i skuteczniej niż na przykład jednostki budżetowe, obciążone administracją i skrzępowane przepisami. Jest to również, a może nawet przede wszystkim, ważne z jednego jeszcze powodu. Ludzie wtedy są szczęśliwi, gdy czują w pełni, że ich potrzeby są zaspokajane, gdy się ich nie wyręcza, wtedy, ale daje się możliwość decydowania o zaspokajaniu własnych potrzeb. Jedną z form takiego uczestnictwa jest właśnie współpraca z organizacjami pozarządowymi, które reprezentują interesy obywateli.

Innym elementem świadomości współpracy jest uświadomienie sobie ról jakie pełnią obaj partnerzy. Oczywiście jest, że podstawą dla określania tych ról jest stan obecny, co nie oznacza, że nie można dążyć - w ramach obowiązujących reguł - do jego zmiany. Władze lokalne, w ramach bycia gospodarzem w swojej gminie, zobowiązane są do świadczenia określonego zakresu usług o określonych standardach. W przeciwieństwie do nich organizacje tworzone są dobrowolnie, same określają to co robią. W określeniu ról pomaga zidentyfikowanie i przekonanie się nawzajem o swoich

atutach. Samorząd, na przykład ma możliwość kreowania warunków i regulacji dotyczących różnych sfer życia publicznego, posiada zasoby i środki na prowadzenie działań na rzecz mieszkańców, ma dostęp do różnych źródeł informacji. Organizacje natomiast są elastyczne, nie są bowiem skrupowane tyłoma przepisami co samorząd, mogą być zatem znacznie bardziej innowacyjne, mają lepsze rozpoznanie potrzeb społecznych, mogą efektywniej świadczyć usługi na rzecz mieszkańców. Dobre poznanie siebie nawzajem, określenie własnych atutów i słabości pozwala precyzyjnie określić role obu partnerów. Różnice w ich możliwościach działania i w tym czym dysponują stanowią siłę współpracy, w której obaj partnerzy mogą uzupełniać się, pomnażając efekty współdziałania.

2. Organizacje pozarządowe jako partner samorządu terytorialnego

Organizacje są reprezentantem społeczności lokalnej, wyrazicielem potrzeb, dążeń i oczekiwań tej społeczności (lub jej grup). To powoduje, że dla samorządu organizacje stanowią znakomity "pas transmisyjny", którym przepływają informacje zarówno od ludzi do samorządu, jak i od samorządu do społeczeństwa. Organizacje jako reprezentant społeczności powinny mieć zatem możliwość wypowiedzenia się w sprawach ważnych dla społeczności i współuczestniczyć w podejmowaniu istotnych dla mieszkańców decyzji.

Główne formy współpracy to: stała współpraca informacyjna, konsultacje, współdziałanie w podejmowaniu decyzji przez władze samorządowe. Organizacje świadczą również, o czym była już mowa, pomoc bezpośrednią na rzecz mieszkańców społeczności lokalnej. Dysponują w tym zakresie potencjałem, wiedzą i doświadczeniami. Mogą być zatem znakomitym wykonawcą zadań publicznych, których zakres i sposób realizacji określa samorząd.

Główna forma współpracy: kontraktowanie usług organizacjom przez samorząd.

Organizacje obok wykonywania zleczanych przez samorząd zadań publicznych, proponują zupełnie niekonwencjonalne, nowatorskie sposoby rozwiązywania problemów. Pełnią funkcję innowacyjną i w tym zakresie samorząd również powinien współpracować z nimi, przede wszystkim inspirować działania innowacyjne i wspierając ich realizację.

Główne formy współpracy to: programy dotacji i inne formy wspierania organizacji.

Organizacje pozarządowe spośród innych partnerów samorządu terytorialnego wyróżniają następujące cechy:

- łączenie funkcji usługowej i reprezentacji,
- bardzo dobre rozpoznanie potrzeb, dążeń i oczekiwań społecznych,
- elastyczność podejmowanych działań, łatwość w dostosowaniu ich do potrzeb i preferencji klientów/adresatów działań organizacji,
- potencjał, przede wszystkim ludzki,

- aktywizowanie i organizowanie wokół działań organizacji społeczności lokalnej,
- możliwość pozyskiwania środków na realizację działań niedostępnych lub trudno dostępnych dla samorządu i innych partnerów,
- elastyczność w kalkulowaniu kosztów realizacji działań.

Programy współpracy najczęściej przewidują następujące formy współpracy pomiędzy samorządem i organizacjami pozarządowymi:

- konsultowanie decyzji podejmowanych przez władze samorządowe z organizacjami pozarządowymi, najlepiej w ustalonym wspólnie trybie i formie,
- zaproszenie organizacji pozarządowych do współtworzenia strategii rozwoju lokalnego, do szczególnego znaczenia nabiera w tworzeniu regionalnych planów rozwoju nowych województw samorządowych
- określenie zasad i procedur ubiegania się przez organizacje pozarządowe o dotacje z budżetu samorządowego na realizację innowacyjnych projektów służących mieszkańcom danej społeczności lokalnej,
- uwzględnianie organizacji pozarządowych w przetargach na wykonywanie zadań publicznych,
- stanowienie prawa lokalnego (uchwały Rad Samorządów), które w sposób kompleksowy określają cele, zasady, mechanizmy i formy współpracy samorządu i organizacji pozarządowych.
- różne formy wspierania działań organizacji, na przykład:
  - możliwość korzystania z infrastruktury posiadanej przez samorząd; organizacje bezpłatne lub na zasadach preferencyjnych mogą korzystać z lokali, sal na szkolenia i konferencje, środków transportu,
  - możliwość korzystania z informacji posiadanych przez samorząd,
  - możliwość korzystania z wiedzy i doświadczeń ekspertów samorządowych,
  - możliwość korzystania z kanałów promocyjnych gminy,
  - możliwość korzystania z kontaktów zagranicznych gminy,
  - możliwość udzielania przez gminę rekomendacji dla organizacji pozarządowych,
  - możliwość korzystania ze szkoleń i to zarówno w zakresie merytorycznych zagadnień, jak i w zakresie rozwoju organizacyjnego, jak też dotyczących funkcjonowania władz samorządowych, urzędu gminy, etc³.

---

³ Por. Tomasz Schimanek „Organizacje pozarządowe w Polsce”.